

29-8-2019

Was dit nou ethisch?

Een onderzoek naar de verklaringen van Nederlandse journalisten voor de keuzes die zij maken bij het benaderen van, interviewen van en berichten over misdrijfslachtoffers

Joy Leering

UNIVERSITEIT VAN LEIDEN, JOURNALISTIEK EN NIEUWE MEDIA |
MASTERTHESIS | STUDENTNUMMER: S2381915 | BEGELEIDER:
DR. PETER BURGER | TWEDE LEZER: PROF.DR. JAAP DE JONG

Toen je me voor dit onderzoek vroeg, dacht ik: ja, hier doe ik aan mee. En waarom? Ik stel mezelf namelijk dag in, dag uit de vraag of dat wat ik doe het juiste is.¹

---

¹ Mark Schrader, verslaggever AT5, 2019

Samenvatting

In dit onderzoek staan de percepties, meningen en oordelen van Nederlandse journalisten centraal. Onderzocht is hoe Nederlandse journalisten hun eigen professionalisme op ethisch vlak beoordelen wanneer zij slachtoffers van misdrijven benaderen, interviewen en over hen berichten. Dit is sinds 2009 niet meer met een kwalitatieve methode in Nederland onderzocht. De concepten die ten grondslag liggen aan deze studie zijn boundary work en professionalisme. Om de onderzoeksvraag te beantwoorden zijn semigestructureerde interviews afgenomen onder vijftien Nederlandse journalisten, waarna deze zijn getranscribeerd en gecodeerd op basis van de grounded theory. Uit de resultaten is gebleken dat de geïnterviewde journalisten vinden dat het doorvoeren van ethiek in hun dagelijks werk bijdraagt aan hun professionalisme. Zij achten ethiek belangrijk op drie punten, namelijk rondom 1) de juiste manier om een misdrijfslachtoffer te benaderen 2) de juiste manier van ervaring opdoen om met een misdrijfslachtoffer te werken en 3) de juiste manier van interviewen van en berichten over misdrijfslachtoffers. Een beperking van dit onderzoek is dat de percepties van de slachtoffers van misdrijven achterwege blijven. Vervolgonderzoek wordt dan ook aangeraden, om dit gat te vullen.

Inhoudsopgave

1. INLEIDING	5
§ 1.1 AANLEIDING	5
§ 1.2 CONCEPTEN: WELKE VRAGEN WORDEN BEHANDELD IN DIT ONDERZOEK?	7
§ 1.3 WETENSCHAPPELIJKE EN MAATSCHAPPELIJKE RELEVANTIE	8
§ 1.4 DOEL EN ONDERZOEKSVRAAG	10
§ 1.5 LEESWIJZER	10
2. THEORETISCH KADER	11
§ 2.1 BOUNDARY WORK IN DE JOURNALISTIEK	11
§ 2.2 PROFESSIONALISME IN DE JOURNALISTIEK	14
§ 2.3 ETHISCHE RICHTLIJNEN IN DE JOURNALISTIEK	16
§ 2.4 JOURNALISTEN EN MISDRIJFSLACHTOFFERS	18
§ 2.5 TENDENS NAAR MEER ETHIEK IN DE JOURNALISTIEK?	23
§ 2.6 CONCLUSIE THEORETISCH KADER	26
<i>Wat weten we?</i>	26
<i>Wat weten we nog niet?</i>	27
3. METHODEN VAN ONDERZOEK	28
§ 3.1 ONDERZOEKSPOPULATIE	28
§ 3.2 ONDERZOEKSMETHODE	29
§ 3.3 ONDERZOEKSGEGEVENS EN VERZAMELING VAN GEGEVENS	30
§ 3.4 ANALYSEWIJZE VAN DE ONDERZOEKSGEGEVENS	31
§ 3.5 KWALITEITSWAARBORGING	32
3.5.1 <i>Betrouwbaarheid</i>	32
3.5.2 <i>Validiteit</i>	33
4. RESULTATEN	34
§ 4.1 IDEALE MANIER VAN BENADEREN	34
4.1.1 <i>Face-to-face</i>	34
4.1.2 <i>Telefonisch</i>	34
4.1.3 <i>Via via</i>	36
4.1.4 <i>E-mail</i>	36
4.1.5 <i>Sociale media</i>	37
4.1.6 <i>Brieven</i>	37
4.1.7 <i>Oproepen en tips</i>	38
§ 4.2 TIJDSDRUK	39
§ 4.3 HOE SNEL STAP JE OP IEMAND AF?	42
§ 4.4 AANDRINGEN BIJ SLACHTOFFERS	44
§ 4.5 RICHTLIJNEN	45

4.5.2 Redactie	47
4.5.3 Punten van kritiek	49
§ 4.6 LOCATIE	50
4.6.1 Waar wel?	50
4.6.2 Waar niet?	51
§ 4.7 WERKWIJZE	52
4.7.1 Voorbereiding	52
4.7.2 Afspraken	53
§ 4.8 VERTROUWENS BAND	55
§ 4.9 CONTACT MET SLACHTOFFERS	57
4.9.1 Nazorg	57
4.9.2 Band met slachtoffers	58
§ 4.10 SOCIALE MEDIA EN HACKEN	61
4.10.1 Sociale media	61
4.10.2 Hacken	62
§ 4.11 HOOR EN WEDERHOOR	63
§ 4.12 NAMEN EN BEELDEN VAN SLACHTOFFERS	64
4.12.1 Namen van slachtoffers	64
4.12.2 Beeld van slachtoffers	66
§ 4.13 HET BELANG VAN HET SLACHTOFFER TEGEN HET BELANG VAN HET VERHAAL	68
§ 4.14 VERWACHTINGEN EN BELANGEN VAN HET SLACHTOFFER	70
§ 4.15 EIGEN BEOORDELING VAN ETHIEK	71
5. CONCLUSIE	74
5.1 DE JUISTE MANIER OM MISDRIJFSLACHTOFFERS TE BENADEREN	74
5.2 DE JUISTE MANIER OM ERVARING OP TE DOEN OM MET MISDRIJFSLACHTOFFERS TE WERKEN	75
5.3 DE JUISTE MANIER OM MISDRIJFSLACHTOFFERS TE INTERVIEWEN EN OVER HEN TE BERICHTEN	77
6. DISCUSSIE	80
§ 6.1 INTERPRETATIES VAN DE RESULTATEN	80
§ 6.2 MEERWAARDE VAN HET ONDERZOEK	82
§ 6.3 IMPLICATIES EN AANBEVELINGEN VOOR VERVOLGONDERZOEK	82
§ 6.4 AANBEVELINGEN VOOR DE BEROEPSGROEP	83
7. LITERATUURLIJST	85
8. BIJLAGE	91
BIJLAGE 1: DE TOPICLIJST	91

1. Inleiding

§ 1.1 Aanleiding

Vrijwel iedere journalist die te maken heeft met het interviewen van bronnen komt vroeg of laat voor morele kwesties en dilemma's te staan (Coleman & Wilkins, 2004, p. 521). Wie vertelt hem dan hoe hij goed moet handelen? En wat is goed? Is dat wanneer een journalist de waarheid vertelt, maar daarbij het risico loopt de betrokken geïnterviewden en naasten gekwetst of boos achter te laten? Of is dat wanneer hij rekening houdt met een ieder die hij benadert en interviewt met als gevolg dat hij een artikel op basis van compromissen schrijft?

Onderzocht in deze studie zijn de verklaringen voor de keuzes die de Nederlandse pers ten aanzien van een specifieke groep, namelijk misdrijfslachtoffers, maakt. Nu lijkt Nederland op het eerste gezicht een mild en gematigd land, vergeleken met andere landen zoals de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk waar de media een grotere reputatie hebben op bijvoorbeeld het gebied van stalken en zich opdringen aan burgers vergeleken met de media in Nederland (Deuze & Yeshua, 2001, p. 277). Maakt niet uit in welk land, nergens ontkomt een kwetsbare groep zoals slachtoffers van misdrijven aan ongewilde aandacht van journalisten (Sykes & Green, 2003, p. 3). De pers kan bij slachtoffers net zo meedogenloos zijn, ongevraagd hun privédomein binnendringen (Fullerton & Patterson, 2006, p. 318; Fedler, 1997, p. 164), ze stalken (Mentink, 2006, p. 62; Coyle & Robinson, 2017) of zich niet houden aan afspraken omtrent privacy bij het publiceren van een artikel (Leferink & Sessink, 2009, p. 51).

De interesse voor dit onderwerp is aangewakkerd na het lezen van meerdere onderzoeken over dit onderwerp. Benieuwd naar meer informatie rondom de gedachtegang van journalisten, nog niet wetende dat dit zou resulteren in het centrale focuspunt van een masterthesis, sprong één citaat uit een onderzoek van meer dan honderd pagina's eruit. Geciteerd in de volgende zin is misdaadverslaggever Niels Dekker:

'Soms lukt het niet om toegang te krijgen tot het slachtoffer, maar je moet toch met iets thuis komen. Je wilt iets van de emoties opvangen. Ik kan me voorstellen dat journalisten door gordijnen gluren, maar wat mij betreft nóóit zonder eerst pogingen te hebben ondernomen om zelf met mensen in contact te komen. Als je aanbelt en iemand doet met betraande ogen open, dan heb je die emotie en hoef je dus niet meer te gluren.' (Leferink en Sessink, 2009, p. 53)

Niels Dekker is één van de journalisten die door auteurs Leferink en Sessink is geïnterviewd voor een grootschalig onderzoek naar berichtgeving over slachtoffers in de media in 2009. De reden dat hij zegt zich te kunnen voorstellen dat journalisten door gordijnen gluren is omdat hem dit werd gevraagd naar aanleiding van een gebeurtenis waarbij een andere journalist dit daadwerkelijk deed. Die journalist had door de gordijnen gegluurd en kon daardoor exact omschrijven wat er in de kinderkamer van een vermoorde baby stond. Sterker nog: de familie omschreef het krantenartikel dat hij er de dag erna over had gepubliceerd als akelig.

Met de komst van sociale media is er in de afgelopen tien jaar sinds het onderzoek van Leferink en Sessink een hoop veranderd. Journalisten kunnen gemakkelijker dan ooit achter informatie van misdrijfslachtoffers komen door iemands profiel op Facebook, Twitter of Instagram te bezoeken, omdat ook meer mensen een account

hebben ten opzichte van 2009 en het sociale media gebruik met de jaren alleen maar stijgt (Opgenhaffen & Scheerlinck, 2014, p. 726; Centraal Bureau voor de Statistiek, 2018). Zijn sociale media in 2019 de gordijnen van 2009 geworden?

Eén van de grootste recente misdrijven die mede door sociale media een belangrijk nieuwsitem werd, is de vermissing van Anne Faber. Alleen al bij het lezen van de naam, kunnen velen zich weer de foto voor de geest halen die haar vriend openbaar maakte op Facebook met de wanhopige oproep aan Nederland om hem de ultieme tip te verschaffen die Anne weer bij hem terug zou brengen. Vervolgens zijn haar naam en foto binnen enkele dagen door het hele land verspreid (RTV Utrecht, 2017; De Telegraaf, 2017; Algemeen Dagblad, 2017; Vermeij, 2017; NOS, 2017). Het doel was om haar te vinden en het initiatief om de media op te zoeken kwam vanuit de familie.

Toch is een vraag die speelt of het verantwoord is om misdrijfslachtoffers en hun nabestaanden in de media zo uitgebreid op te nemen. Wat als er gruwelijke daden van de dader aan het licht komen zoals verkrachting of mishandeling? In het geval van Anne Faber is bewezen dat dit zo is. Is het voor de nabestaanden dan niet traumatiserend dat zeventien miljoen mensen weten wat hun overleden familielid of vriend is overkomen? Dat iedereen in Nederland bij de details over mishandeling of misbruik die naar buiten zijn gebracht het gezicht van hun dierbare kan plaatsen? Toen Theo Hiddema deze details in de Tweede Kamer namelijk naar buiten bracht, vond de vader van Anne dit een goede zet. 'Je moet het beest in de bek kijken', zei hij in een interview met de Volkskrant (Effting & Feenstra, 2019). Maar Annes moeder rende de zaal uit. Sommigen media zonden het fragment uit waardoor het als een lopend vuurtje verspreidde. Andere media kozen ervoor dit toch te laten. Zo is er niet alleen tweestrijd in de percepties van wat goed handelen is tussen nabestaanden, maar ook in de beoordelingen van het juiste bij de Nederlandse pers.

In dit onderzoek wordt ingegaan op de vraag wat journalisten ten tijde van het benaderen van, interviewen van en berichten over misdrijfslachtoffers van hun keuzes vonden. Bij Anne Faber zijn journalisten al eerder op die keuzes terug gekomen nadat de media kritiek kregen op de manier waarop zij verslag deden van de zoektocht naar het lichaam van Faber (Baneke, 2017):

'Waarom stuurde het Algemeen Nederlands Persbureau bij het opgraven van het lichaam van Anne Faber evenals bij Ruben en Julian een helikopter de lucht in om van een volledig afgeschermd plek beeldmateriaal te maken? Het is een voorbeeld dat niets (meer) met angst van doen heeft, maar eerder met verschuivende normen.' (Adri Vermaat, ombudsman Trouw, 2018)

Toen twee Nederlandse vrouwen van begin twintig in maart 2018 uitgingen in Antwerpen, werden zij slachtoffer van een groepsverkrachting. Een van hen deed een dag later haar verhaal in dagblad De Telegraaf. De reden hiervoor was dat er al meerdere verhalen over de gebeurtenis waren verspreid die volgens haar niet klopten (De Telegraaf, 2018). Nu gaat het hier niet om de privacy van deze vrouwen, want hun namen en foto's zijn niet bekend gemaakt. Maar deze casus roept wel de vraag op of het ethisch is om mensen die pas iets traumatiserend hebben

meegemaakt zo snel aan het woord te laten en of de journalisten dit verhaal publiceerden omwille van het slachtoffer of omwille van een primeur, omdat zij het slachtoffer zo snel aan het woord kregen.

Ook andere nieuwsmedia zoals Opsporing Verzocht geven slachtoffers een platform om hun verhaal te doen. Toen een 18-jarige hardloopster opzettelijk werd neergestoken en het overleefde, zond Opsporing Verzocht haar verhaal uit. In het fragment is zij herkenbaar in beeld, maar haar naam is toen niet gepubliceerd (Opsporing Verzocht, 2018). Wat de beweegredenen van de journalisten zijn om een slachtoffer te benaderen in de eerste plaats, om haar redelijk snel na een gebeurtenis te willen spreken en waarom bijvoorbeeld een beeld van een slachtoffer wel gebruikt wordt en haar naam niet zijn allemaal vragen die in dit onderzoek worden behandeld.

§ 1.2 Concepten: welke vragen worden behandeld in dit onderzoek?

Journalisten en redacteuren hebben de taak om kritisch te blijven en de afwegingen en redenen voor het benaderen en interviewen van slachtoffers ook vooraf en tijdens de uitoefening van hun beroep scherp te hebben. Hoe beoordelen journalisten de keuzes die ze maken omtrent het benaderen van en berichten over misdrijfslachtoffers? Hoe kunnen ze bepalen welke mensen ze wel benaderen en welke niet? En wanneer vinden zij het niet verstandig om te berichten over misdrijfslachtoffers? Kunnen journalisten ook toegeven dat er momenten zijn dat ze misdrijfslachtoffers benaderen uit eigenbelang om een interessant verhaal als eerste te kunnen publiceren? Vinden journalisten dat ze zich altijd moeten houden aan de afspraken die ze met misdrijfslachtoffers hebben gemaakt? In dit onderzoek ligt het accent op bovenstaande vragen en gaat het om de mening van de journalist met betrekking tot deze ethische kwesties, kortom hoe ze vinden dat ze zich moeten gedragen. Centraal staat waarom journalisten van mening zijn dat specifieke aanpakken te prefereren zijn boven anderen als zij misdrijfslachtoffers interviewen of over hen publiceren.

Geen enkele journalist kan een ander vertellen wat moreel juist en niet juist is. Geregeld komt het voor dat journalisten irrationele keuzes maken door tijdsdruk die zij ervaren en pressie vanuit hun redactie om een primeur in handen te krijgen (Muller, Van der Leun, Moerings, & Van Calster, 2010, p. 371; Rao, 2014, p. 159). Tegenwoordig is een artikel in een oogwenk gepubliceerd, waarna er ook nog de mogelijkheid bij komt kijken dat het artikel of de inhoud ervan viraal kunnen gaan (Al-Rawi, 2017, p. 2). Met name in het bijzondere geval van een vak waarin een ieder zich journalist mag noemen (Knight, Geuze, & Gerlis, 2008, p. 126), is het moeilijk om een gemeenschappelijke ethische grond te bouwen. Dat is waarom het concept *boundary work* in dit onderzoek één van de hoofdconcepten is en nader toegelicht wordt in paragraaf 2.1 (p. 11). Doordat het journalistieke vakmanschap erg variabel is, inhoudende dat de ene journalist absoluut niet de ander is op basis van hun competentie, kennis en algemene ontwikkeling – is het moeilijk om richtlijnen vast te stellen die journalisten ook daadwerkelijk zullen naleven als het aankomt op ethische verantwoordelijkheden met betrekking tot misdrijfslachtoffers. Waar baseert een professionele journalist de ethische keuzes die hij maakt op? Heeft hij dat geleerd vanuit zijn studie, is het zijn gezonde verstand of juist zijn werkomgeving die hem vertelt hoe te handelen? Zijn er richtlijnen van toepassing uit de branche of vanuit de studie journalistiek die een journalist als houvast kan gebruiken? Omwille van deze vragen staat ook het concept professionalisme met betrekking tot misdrijfslachtoffers in dit onderzoek centraal.

§ 1.3 Wetenschappelijke en maatschappelijke relevantie

De wetenschappelijke relevantie van dit onderzoek is dat het een onderwerp beslaat dat sinds het onderzoek van auteurs Leferink en Sessink in 2009 niet meer met een kwalitatieve methode is onderzocht. Zij interviewden Nederlandse verslaggevers, journalisten en redacteuren en vroegen hun naar hun beweegredenen voor de keuzes die ze maakten wanneer zij slachtoffers benaderen, interviewen en over hen publiceren. Sinds 2009 is er echter veel veranderd. Sociale media spelen een steeds grotere rol in het leven van de burger én de journalist (Opgenhaffen & Scheerlinck, 2014, p. 726). Het nieuws verspreidt zich sneller dan tien jaar geleden en wanneer een item of artikel online staat, is het bereik van het internet te groot om een publicatie ooit definitief terug te draaien (Staude-Müller, Hansen, & Voss, 2012, p. 261; Harrison, Gill, & Jalali, 2014, pp. 65-66). Anderzijds weet de journalist dat er tegenwoordig bijna altijd een mogelijkheid tot rectificatie bestaat. Dit kan de journalist gemakzuchtiger maken waardoor ethisch en professioneel handelen op het moment minder belangrijk wordt gevonden dan snel publiceren (Deuze & Yeshua, 2001, p. 285). Het onderzoek is wetenschappelijk relevant omdat het nieuwe kennis oplevert over een onderwerp dat vandaag de dag meer beïnvloed wordt door sociale media dan tien jaar geleden.

Bovendien zijn de studies die over dit onderwerp in andere landen zijn uitgevoerd niet toe te passen op Nederland. Eigen onderzoek is nodig en dit komt vooral omdat de manier van nieuws vergaren en verwerken per land significant te verschillend is om ze op deze manier te vergelijken of conclusies van een onderzoek te generaliseren naar andere landen. Neem bijvoorbeeld het Verenigd Koninkrijk, waar het vertrouwen in journalisten zo laag is dat slechts twee procent van de 2000 ondervraagde Britse volwassenen in een onderzoek in 2018 aangeeft er *veel* vertrouwen in te hebben dat journalisten de waarheid vertellen, blijkt uit een jaarverslag van onderzoekscentrum Yougov-Cambridge (2018, p. 1). En een later onderzoek waarin acht Europese landen, waaronder het Verenigd Koninkrijk en Nederland, zijn opgenomen, toont ook aan dat het Verenigd Koninkrijk één van de landen is met het minste vertrouwen in de media. Het Verenigd Koninkrijk vertoont eerder vergelijkbare patronen in termen van media-ongenoegen en gebrek aan vertrouwen met de zuidelijke landen van Europa dan de westelijke en noordelijke landen zoals Nederland, Duitsland en Zweden (Mitchell et al., 2018, p. 14). Een land als het Verenigd Koninkrijk waar het vertrouwen dermate laag is en de reputatie van de pers vaker dan in Nederland als opdringerig beschouwd wordt, zorgt ervoor dat bijvoorbeeld deze twee landen – en de literatuur over deze landen – al niet goed te vergelijken zijn met elkaar. Niet alleen op basis van het vertrouwen in de media zou men geen goede analyse kunnen maken. Ook de eigen werkcultuur van de journalist verschilt per land. In sommige landen betekent het woord ‘journalist’ zelfs iets anders en beslaat het andere taken (Hanusch, 2009, p. 621).

‘Esser noted that while ‘you need almost a dozen job labels to describe the members of a British newsroom, all German members call themselves redakteur (i.e. editor or desk worker)’. This meant, according to Esser (1998), that news reporting, writing editorials, editing and technical production were all regarded as equally relevant for a German news worker, whereas in the UK these tasks were divided up into positions such as reporters, subeditors, leader writers and page planners or design subeditors.’ (Hanusch, 2009, p. 621)

Daarbovenop is over het algemeen ook de mening van journalisten in bijvoorbeeld Nederland en Duitsland over de rol van de journalistiek als waakhond anders dan de mening van bijvoorbeeld Australische en Britse journalisten. Waar de eerste twee landen eerder een 'pro-mensen'-uitgangspunt van de waakhondfunctie hanteren, is dit niet het geval voor de andere twee landen die eerder een pro-regering-standpunt verkondigen (Hanusch, 2009, p. 621). Ander onderzoek toont weer aan dat Engelse journalisten ten opzichte van Duitse journalisten significant meer genegen zijn een ethische ideologie na te streven die meer belang hecht aan het eigen oordeel van de journalist dan het zich conformeren aan vaststaande regels of richtlijnen (Henkel, Thurman, & Deffner, 2019, p. 12). Samenvattend illustreren bovenstaande resultaten van de verschillende onderzoeken dat de werkcultuur van een journalist per land immens kan verschillen, hetgeen betekent dat het doel van nieuws maken ook dusdanig verschilt. Als de intenties en doeleinden van de journalist bij het interviewen en benaderen van zijn doelgroep verschillen per land waaruit de journalist afkomstig is, kan men dus ook niet de opvattingen over ethiek – en dus ook de opvattingen over hoe onder andere te werken met misdrijfslachtoffers – van journalisten uit andere landen generaliseren naar Nederland.

Op maatschappelijk vlak is dit onderzoek om meerdere redenen relevant. Allereerst kan het iedere burger in Nederland overkomen dat hij of zij slachtoffer wordt van een misdrijf. Als de media slachtoffers van misdrijven benaderen, dienen de slachtoffers zich een beeld te kunnen vormen van de impact van de media-aandacht en een gebalanceerde keuze te kunnen maken of zij daadwerkelijk mee willen werken aan publicatie van hun verhaal, al dan niet anoniem.

Wanneer blijkt dat journalisten verschillende meningen en opvattingen hebben over ethiek in hun vak is dit tegelijkertijd interessante informatie voor de samenleving. Het merendeel van de Nederlandse bevolking is snel op de hoogte van de laatste landelijke gebeurtenissen (Wennekers & De Haan, 2017, p. 7). Per maand bereiken alleen de grote nieuwssites en apps zoals Nu.nl en NOS al gemiddeld 11 miljoen Nederlanders, blijkt uit een artikel van het Stimuleringsfonds voor de Journalistiek (Bakker, 2019). Tel daar de hoge kijkcijfers van het NOS journaal en RTL Nieuws bij op – resp. tussen de 1,5 en 2,5 miljoen en tussen de 1,1 en 1,6 miljoen – en men kan concluderen dat een aanzienlijk groot deel van de Nederlandse bevolking in dagelijks contact komt met het nieuws (Bakker, 2019). Het is daarom belangrijk voor de burger die het nieuws volgt om kritisch te blijven en vragen te blijven stellen bij de beelden en teksten die de media publiceren (Knapen, 2008, p. 9). Dit geldt evenzo voor nieuws met betrekking tot misdrijfslachtoffers. De media creëren hun berichten met een bepaald frame en doel. Zodra burgers zich ervan bewust zijn dat journalisten verschillende ethische keuzes maken met een bepaalde intentie, draagt dit bij aan de kennis van burgers met betrekking tot de media en leren zij om beslissingen van journalisten te verklaren vanuit die kennis (Patterson, Wilkins, & Painter, 2018, p. 3).

Tot slot is deze scriptie relevant voor alle journalisten in het vak die slachtoffers van misdrijven interviewen en benaderen. Van de ervaringen van anderen valt heel wat te leren. Hopelijk zijn de resultaten dusdanig interessant voor zowel journalisten als journalisten in spé en studenten journalistiek die dit onderzoek lezen dat zij menen iets te hebben opgestoken van zowel de fouten waarvan de ondervraagde journalisten aangeven dat zij ze in hun loopbaan hebben gemaakt, alsook de tips die de journalisten hebben gegeven tijdens de interviews. Mogelijk dragen de percepties van de geïnterviewde journalisten bij aan de vorming van

journalistieke normen en waarden van de persoon die dit leest. Tevens leren ook de ondervraagde journalisten van hun eigen antwoorden: door te reflecteren op wat eerder is gezegd en zowel de eigen transcripties als het uiteindelijke onderzoek te lezen, leren journalisten hoe het is als de rollen zijn omgedraaid en de journalisten degenen in de praatstoel zijn. Dit bevordert het vermogen van de journalisten om zich meer in te leven in de personen die zij zelf dagelijks interviewen en hoe het moet zijn om geïnterviewd te worden in plaats van de interviewer te zijn.

§ 1.4 Doel en onderzoeksvraag

Dit onderzoek ambieert om te achterhalen hoe journalisten hun eigen ethische keuzes beoordelen en verklaren wanneer zij in contact komen met slachtoffers van misdrijven. Aan het eind van deze analyse is hopelijk een duidelijk beeld gevestigd van de perceptie van journalisten die in 2019 bij dagbladen, radioprogramma's en televisie- of online redacties werken. De algemene onderzoeksvraag die dan beantwoord is, luidt als volgt:

Hoe beoordelen Nederlandse journalisten hun eigen professionalisme op ethisch vlak wanneer zij slachtoffers van misdrijven benaderen, interviewen en over hen berichten?

§ 1.5 Leeswijzer

Om de onderzoeksvraag te beantwoorden, is het rapport in verschillende hoofdstukken onderverdeeld. Allereerst is in hoofdstuk 2 de achtergrond van het onderzoek besproken door verschillende concepten zoals boundary work en professionalisme te omschrijven. Vervolgens worden deze concepten verklaard vanuit de benadering en behandeling van journalisten met misdrijfslachtoffers. In hoofdstuk 3 is de methodologie van het onderzoek weergegeven, waar de onderzoekspopulatie, de onderzoeksmethode, de verzameling van de gegevens, de analyse van de gegevens en de kwaliteitswaarborging onder vallen. Hoofdstuk 4 geeft een overzicht van de resultaten van het onderzoek weer. Vervolgens is het antwoord op de onderzoeksvraag samen met de algemene conclusie uitgelicht in hoofdstuk 5. Tot slot komen in hoofdstuk 6 de meerwaarde en beperkingen van het onderzoek, aanbevelingen voor vervolgonderzoek, en aanbevelingen voor de bevolkingsgroep aan bod.

2. Theoretisch kader

In het theoretisch kader wordt dieper ingegaan op het onderdeel van ethiek waarbij de verklaringen voor de keuzes van een journalist centraal staan. Aan de hand van verschillende concepten legt het kader een link tussen misdrijfslachtoffers en de journalisten die hen interviewen. Deze concepten zijn *boundary work* (§2.1, p. 11) en *professionalisme* (§2.2, p. 14). Vervolgens ligt de nadruk in paragraaf 2.3 ethische richtlijnen in de journalistiek (p. 16). Paragraaf 2.4 (p. 18) legt een link tussen misdrijfslachtoffers en de connectie met de twee concepten. In paragraaf 2.5 (p. 25) is besproken in hoeverre er een huidige tendens naar ethiek is in Nederland en tot slot behandelt paragraaf 2.6 (p. 26) een samenvatting van de theorie.

§ 2.1 Boundary work in de journalistiek

In de inleiding (paragraaf 1.1, p. 6) is geconstateerd dat een ieder zich tegenwoordig journalist mag noemen. Hoe het komt dat de definitie van een journalist vaag is, is uit te leggen aan de hand van het begrip *boundary work*. Gieryn (1983) was degene die *boundary work* introduceerde met het doel om te onderzoeken hoe de wetenschap zich van andere takken van kennis onderscheidt. De vraag bij *boundary work* was welke praktijk als wetenschap omschreven mocht worden en welke niet.

Het begrip *boundary work* wordt ook toegepast op de journalistiek waarin het streeft naar het vinden van een onderscheid tussen professionele en niet-professionele journalistiek. Meer en meer ziet men tegenwoordig een verstrengeling van producenten en consumenten in het journalistieke veld (Carlson, 2015, p. 359). *Boundary work* is het toekennen van bepaalde karakteristieken aan de journalistiek. Zo wordt een grens getrokken om bepaalde activiteiten als journalistiek te zien en andere als niet-journalistiek. De fundamentele kwesties binnen *boundary work* in de journalistiek zijn wie er bepaalt en hoe er wordt bepaald wie wel en niet een professionele journalist is (Carlson, 2015, p. 360).

Binnen journalistieke *boundary work* zijn er drie typen: verdrijving, expansie en de verdediging van autonomie (Carlson & Lewis, 2015, pp. 10-12). Verdrijving draait om het versterken van de grenzen door iets of iemand te categoriseren als buiten de acceptabele journalistiek. Ter illustratie: is het gebruik van Twitter een journalistiek middel? Onderzoek van Liu en Berkowitz (2018) toont aan dat journalisten hier verschillende meningen over hebben. Aan de ene kant is Twitter volgens redacteuren een platform dat makkelijk een groot publiek aantrekt (Liu & Berkowitz, 2018, pp. 12-13) wat het geschikt maakt voor journalisten om te gebruiken. Aan de andere kant vinden journalisten dat Twitter geen hoogwaardig platform is om nieuws te delen, gezien je een gebeurtenis niet voldoende en uitgebreid genoeg in slechts 140 karakters kan omschrijven. Zo zou oppervlakkigheid rondom het nieuws de boventoon voeren (Liu & Berkowitz, 2018, pp. 11-12). Een journalist die is geïnterviewd voor dit onderzoek zei hierover: 'It's good that we know right away, but it's bad that what we know could be just a tiny piece of the very big picture.' (Liu & Berkowitz, 2018, p. 11).

Expansie houdt in dat het journalistieke terrein zich naar andere sferen verbreedt. Dit gebeurt bijvoorbeeld doordat steeds meer burgers met de beschikbare technologie van nu zelf content online plaatsen en zich zo, bedoeld of niet, ontpoppen tot burgerjournalisten (Chung, Nah, & Yamamoto, 2018, p. 1696). De

verdediging van autonomie tot slot behelst de maatregelen die journalisten treffen om niet-professionals of niet-professionele journalistieke praktijken buiten de deur te houden om te voorkomen dat zij controle op de journalistiek uitoefenen. Bijvoorbeeld door tweets alleen als een vorm van journalistiek te beschouwen, *mits* er aan de journalistieke waarden zoals objectiviteit, verificatie en nauwkeurigheid wordt voldaan (Liu & Berkowitz, 2018, p. 10). Zo blijft de journalistiek een beschermd beroep.

Deze drie typen boundary work worden gecombineerd met drie gebieden in de journalistiek waar boundary work ontstaat: bij de participanten (wie is journalist en wie niet), in de praktijken (wat is geschikt in de journalistiek) en in het professionalisme: de moeite die journalisten doen om zichzelf te presenteren als een

Table 0.1 Forms of boundary work in journalism

		<i>Participants</i>	<i>Practices</i>	<i>Professionalism</i>
	Expansion	Incorporating non-traditional journalists <i>Example: Citizen journalists</i>	Taking over new media practices as acceptable <i>Example: Tweeting as journalistic form</i>	Absorbing new media as acceptable journalism <i>Example: Television and blogging gain entry into professional journalism</i>
	Expulsion	Expelling deviant actors <i>Example: Jayson Blair being fired from the New York Times</i>	Expelling deviant practices <i>Example: Dismissing paparazzi photographers</i>	Expelling deviant forms and values <i>Example: Defining partisan news or tabloid news as not journalism</i>
	Protection of autonomy	Keeping out non-journalistic informational actors <i>Example: Public relations agents, advertising</i>	Defense of ability to define correct practices <i>Example: The Leveson Inquiry, the legality of classified</i>	Defense from non-professional outsiders <i>Example: Keeping management away from editorial control</i>

Figuur 1: Carlson & Lewis, 2015, p. 10

onderscheidende groep met gespecialiseerde kennis. Figuur 1 (Carlson & Lewis, 2015, p. 10) dient als hulpsteun bij het begrijpen van deze concepten.

Binnen de traditionele journalistiek bestaan vraagstukken met betrekking tot participanten, praktijken en professionalisme. De praktijken die journalisten uitvoeren, kunnen bijvoorbeeld voor opschudding zorgen. Allereerst zijn journalisten, hoewel niet alle, zich van hun imago bewust en proberen hard om niet vergeleken te worden met andere beoefenaars van vergelijkbare vakken zoals de paparazzi (Bishop, 1999, p. 104). In Figuur 1 geldt dit onder verdrijving (*expulsion*). Het gevolg hiervan is dat tabloidverslaggevers hun imago proberen te verdedigen en ervoor willen opkomen. Sommigen vergelijken hun artikelen juist met die van traditionele nieuwskranten; het enige verschil ligt verscholen in de manier van schrijven die minder formeel en scherp is (Revers, 2014, p. 42).

Neem bijvoorbeeld de controversie rondom prinses Diana, prinses van Wales. Toen zij overleed bij een auto-ongeluk in 1997 werd de paparazzi door een groot deel van de bevolking beschuldigd van haar dood, omdat zij enkele minuten voor haar overlijden nog achtervolgd werd door verslaggevers op motoren. Dit was het moment dat journalisten van de traditionele nieuwsorganisaties de behoefte kregen om hun beroep te verdedigen. Ze wilden niet dat hun vak vergeleken werd met dat van verslaggevers van roddelkranten of tijdschriften. Zo ontstond

er een scheidslijn binnen de journalistiek met aan de ene kant de mainstream nieuwsbladen, geportretteerd als ethisch en verantwoord, en aan de andere kant de op geld en sensatie gefixeerde roddelbladen (Berkowitz, 2000, p. 133). Met het oog op het doel van dit eigen onderzoek is Diana's overlijden relevant, omdat dit aantoonde hoe journalisten en redacteuren niet alleen andermans, maar ook hun eigen morele daden beoordelen.

Tevens proberen journalisten die voor traditionele bladen schrijven zich niet alleen van de paparazzi te onderscheiden, maar ook van televisienieuwsverslaggevers (Frank, 2003, p. 454). Journalisten die werkzaam zijn voor de televisie zijn in de ogen van krantenjournalisten- en redacteurs ongevoeliger en opdringeriger dan zijzelf wanneer ze op hetzelfde moment verslag doen van een belangrijke gebeurtenis. Dit komt volgens hen onder andere door de camera's, microfoons en kabels die vrijpostig overkomen (Frank, 2003, p. 454).

Journalisten zijn niet altijd trots een onderdeel van de massamedia te zijn (Frank 2003, p. 455). Wanneer journalisten op dezelfde plek en dezelfde tijd verzamelen om een gebeurtenis of situatie te documenteren, spreekt men van *pack journalism*. Meerdere journalisten kaarten dan tegelijkertijd één onderwerp aan met het oog op de samenleving en objectieve verslaggeving (Frank, 2003, p. 444). Het belichten van meerdere kanten van een verhaal draagt bij aan de beeldvorming van het publiek en de bekwaamheid van het publiek om zelf een beeld van de waarheid te schetsen. Pack journalism is echter geen populaire term onder journalisten en met name bij trauma- of misdaadgerelateerde zaken wil de journalist niet bekend staan als een persoon die anderen stalkt, achtervolgt en gebruikt. Hierover citeert Frank de Amerikaanse journalist Timothy Crouse (2003, p. 455): 'Iedere zichzelf respecterende journalist zou nog eerder incest goedkeuren dan toegeven een voorstander van pack journalism te zijn.' Journalisten proberen dan ook te ontkomen aan een label als pack journalist door te schrijven over deze vorm van journalistiek in de derde persoon en zo de afstandelijke indruk te wekken dat hij – de journalist – geen fysiek deel uitmaakt van de situatie (Frank, 2003, p. 441).

Toch zijn er meerdere gebeurtenissen uit de geschiedenis aan te halen waar journalisten in hordes op een gebeurtenis afkwamen of allen tegelijkertijd verslag deden van een misdrijf. Soms proberen alle journalisten tegelijkertijd verhaal te halen bij het slachtoffer zelf en soms gaan verhalen over criminaliteit juist ten koste van het slachtoffer. Dit laatste is het geval geweest toen O.J. Simpson in 1994 probeerde te vluchten voor de politie en de achtervolging dusdanige wereldwijde roem vergaarde dat zij de naam 'The White Bronco chase' kreeg. O.J. Simpson stond toentertijd terecht voor de moord op zijn ex-vrouw en haar vriend, waarna hij slechts enkele dagen later probeerde te vluchten in een witte Ford Bronco SUV van de politie. Deze achtervolging werd door alle netwerken, waaronder CNN, live uitgezonden in de Verenigde Staten en door ruim 95 miljoen mensen bekeken (Criss, 2019). Door de grote hoeveelheid media-aandacht die deze achtervolging kreeg, werd er een massamediaspektakel van gemaakt. De moord op twee mensen veranderde in een achtervolgingsverhaal, waardoor de focus verschoof van het leed van de slachtoffers en nabestaanden naar de spanning rondom Simpson (Williams, 2010, p. 285). De twee advocaten van beide slachtoffers zeiden geschokt te zijn dat er zowel door de media als de inwoners van de Verenigde Staten een 'circus van de achtervolging werd gemaakt', gegeven dat mensen aan de zijlijn van de snelweg 'go...go...go...' stonden te roepen terwijl Simpson voorbij racete. Volgens de advocaten was het een gebrek aan respect voor de slachtoffers en de nabestaanden. Zodoende schreven beide

advocaten een persbericht genaamd 'Remember the Victims', die het publiek eraan wilde herinneren dat er, in het midden van alle aandacht voor de achtervolging, op hetzelfde moment mensen in rouw en verdriet waren (Seymour et al., 2000, z.p., Hoofdstuk 18).

Praktijken kunnen verder per krant, redactie en journalist verschillen. Toen het Britse dagblad *News of the World* de telefoon van een verdwenen en, naar later bleek, vermoord 13-jarig meisje hackte, konden andere kranten zich niet vinden in deze methode (Carlson & Berkowitz, 2013, p. 395). De krant zou zijn morele kompas zijn verloren en in het beroep als journalist en het vak van verslaggeven had deze indringing volgens hen geen plaats. Het is slechts één situatie die de vraag oproept hoe een journalist evalueert wat hij wel en niet mag doen bij misdrijfslachtoffers en hoe andere journalisten over die keuzes van beroepsgenoten oordelen.

Samenvatting boundary work

Door middel van het begrip *boundary work* is duidelijk gemaakt hoe de praktijken en de culturen van journalisten onderling kunnen verschillen. Een journalist bij de krant kan vinden dat er andere normen en waarden geïntegreerd moeten zijn in zijn werk dan een journalist die werkzaam is bij het televisiejournaal of een roddeltijdschrift. Zo ontstaan ook verschillen in de manier waarop een journalist vindt dat hij gebruik moet maken van verschillende platformen. Waar de één Twitter of het bijhouden van een blog geschikte vormen van journalistiek vindt, betwijfelt de ander dit. Tevens is ook de sensatielust per medium verschillend en in hoeverre journalisten vinden dat je grenzen zoals het hacken van gegevens mag overschrijden.

§ 2.2 Professionalisme in de journalistiek

In paragraaf 2.1 (p. 11) is het begrip 'niet-professionals' geïntroduceerd. Aanhakend hierop is de daaropvolgende vraag wie dan niet-professionals en professionals zijn op journalistiek gebied. Wanneer is een journalist professioneel en wanneer niet? Professionalisme, voortkomend uit het Engelse *profession* dat vertaald beroep betekent, is een concept dat aankomt op iemands talent, idee van het vak en educatie (Allison, 1986, p. 15). Daarbovenop moet een beroep onmisbaar en onvervangbaar zijn binnen de samenleving. Alleen als het beroep een praktische rol binnen de maatschappij dient, kan het als succesvol worden beschouwd (Allison, 1986, p. 15). Larson (1977, z.p, Introductie sectie) beweert dat het beroep een vak is waarin de beoefenaar een speciale vorm van macht en aanzien heeft.

Vanuit een sociologisch oogpunt is professionalisme volgens Larson (1977, z.p.) aan de hand van drie dimensies te definiëren, namelijk de cognitieve, normatieve en evaluatieve dimensie. Allereerst centreert de cognitieve dimensie zich rondom de kennis en technieken die een professional bezit, maar het behandelt ook in welke mate er een collectieve kennis is tussen de professionals in hetzelfde vak onderling. Een normatieve dimensie betreft de ethiek en in hoeverre professionals zich in hun keuzes onderscheiden van elkaar. Het gaat dan om ethische richtlijnen en gedragscodes die professionals wel of niet naleven. Daarbij is tegelijkertijd van toepassing of professionals in een bepaalde mate aan zelfregulering doen. Tot slot houdt de evaluatieve dimensie in dat beroepen met elkaar vergeleken worden op basis van autonomie en aanzien. Titels en prijzen zijn hier belangrijk, omdat deze de standaarden voor adequaat werk op pijl houden.

Nu is professionalisme in de journalistiek moeilijk in deze verschillende dimensies te plaatsen (Singer, 2003, pp. 143-144). Alleen al kijkend naar de cognitieve dimensie ontstaan er problemen. In onder andere de medische en gerechtelijke wereld bestaat er een gecentraliseerd systeem van kennis en informatie, maar hiervan is nauwelijks sprake in de journalistiek, aldus auteurs Reese en Cohen (2000, p. 214). Zij vinden dat de hogescholen in de journalistiek onvoldoende studies aanbieden waarbij studenten kunnen excelleren in academische vaardigheden om erna volledig capabel en op eenzelfde niveau de arbeidsmarkt op te gaan. Daarbij hangt het worden van een journalist niet af van een studie of master in de journalistiek. Het is een vak dat voor velen is weggelegd. Een goede journalist beschikt over kennis van de wereld, niet van de journalistiek zelf, aldus Hodges (1986, p. 34). Wat de journalist tijdens zijn studie daarentegen wel leert is om meer en meer te beschikken over een vaardigheid in het schrijven van teksten en hoe hij informatie moet opzoeken. Die technieken leren mensen buiten journalistieke studies en opleidingen in mindere mate (Hodges, 1986, p. 34).

Ook in de evaluatieve dimensie staat de geloofwaardigheid van een professionele journalist op het spel. Vertrouwen en hoop in de pers blijft in een land zoals de Verenigde Staten erg laag (Gallup Organization, 2001; Lee, 2010) terwijl beroepsprofessionelen als doctoren en leraren vaak hoger scoren op deze variabelen (Taylor, 2000). In de inleiding (paragraaf 1.3, p. 8) is gezegd dat de bevolking in een land zoals het Verenigd Koninkrijk minder vertrouwen heeft in de pers dan de Nederlandse bevolking in haar pers heeft. Dit betekende niet dat het vertrouwen in de Nederlandse pers uitermate hoog is. Van alle instituties is de pers, op de kerken na, de categorie waar burgers het minst vertrouwen in hebben (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2019).

De dimensie die over blijft en tegelijkertijd de meeste steun aan het idee van journalisten als professionals biedt, is de normatieve (Singer, 2003, p. 144). Deze dimensie focust zich op ethiek in de journalistiek. De belangrijkste elementen in de journalistiek, aldus Kovach en Rosenstiel (2001), bestaan uit het vertellen van de waarheid en het belang om trouw te zijn aan het publiek. In een ideale wereld schrijven journalisten omwille van het volk en het land of de stad waar ze voor werken. Voor de journalist is het een verplichting om de democratie hoog in het vaandel te hebben en de samenleving van informatie te voorzien waaruit burgers zelf een weloverwogen mening kunnen vormen over die informatie (Kovach & Rosenstiel, 2001, p. 12). Volgens Hodges (1986, p. 35) worden keuzes over nieuwsverhalen altijd gemaakt vanuit een morele denkwijze met de belangen van het publiek in gedachten. De journalist cijfert zichzelf zo weg. Verder brengt het zijn van een journalist over het algemeen een gevoel van trots en verantwoordelijkheid met zich mee. Vandaaruit zien journalisten de journalistiek niet alleen als iets dat je beoefent, maar als iets dat je bent. Hodges (1986, p. 35) zegt hierover: 'het is niet slechts een baan; het is een toewijding aan een dienst die men belijdt'.

'De notie van professionalisme is gebaseerd op het toegegeven zelf bedienende idee dat bepaalde mensen in onze maatschappij op unieke wijze recht hebben op een bepaalde bijzondere prestigieuze niche', aldus Singer (2003, p. 157). Dit citaat staat in dienst van het feit dat veel journalisten het journalistieke vak zien als een echt beroep, omdat ze bepaalde skills hebben aangeleerd om het vak uit te oefenen en omdat zij zich houden aan ethische gedragscodes en ethiek als een principieel criterium zien om het vak in de eerste plaats te beoefenen (Meyers,

Wyatt, Borden, & Wasserman, 2012, p. 203). Desalniettemin zijn er mensen die de journalistiek niet als een echt beroep zien. Echter, juist omdat er mensen zijn die streven naar een ethisch journalistiek landschap en mensen die deze verlangens niet hebben, is er een onderscheid tussen journalisten die het vak naar een hoger niveau willen tillen en tussen niet-journalisten die op het moment zelf, toevallig of niet, in het journalistieke werkveld treden.

Samenvatting professionalisme

Paragraaf 2.2 heeft als doel om nader te verklaren hoe journalisten zich verhouden tot het concept professionalisme. Wat is ervoor nodig om het journalistieke vak tot een daadwerkelijk beroep te accrediteren? Al met al zijn journalisten beoefenaars van een vak dat zij serieus nemen door zich te allen tijde in te zetten in dienst van het publiek en autonoom en onafhankelijk te werk te gaan. Juist omdat dergelijke ethische normen en waarden door journalisten belangrijk worden geacht, ontstaat er een onderscheid tussen professionele- en niet-journalisten en kan men journalistiek zien als een professioneel beroep.

§ 2.3 Ethische richtlijnen in de journalistiek

In paragraaf 2.2 (p. 15) is geconstateerd dat het een cruciale norm is voor een journalist om onafhankelijk en in dienst van het publiek te zijn. Die loyaliteit naar de burgers is onder andere gewaarborgd als de journalist in staat is zich te houden aan ethische richtlijnen. In Nederland kunnen journalisten uitgaan van twee verschillende richtlijnen. Allereerst bestaat er de Code voor de journalistiek, door het Nederlands Genootschap van Hoofdredacteuren die stelt dat de verantwoordelijkheid bij journalisten ligt om het nieuws 'waarheidsgetrouw, onafhankelijk, *fair* en met open vizier te brengen' (Nederlandse Vereniging van Journalisten, 2008). Ten tweede is er de Leidraad van de Raad voor de Journalistiek die voor het laatst in 2015 is herzien. Eén van de uitgangspunten van deze code is dat journalisten het belang dat met een publicatie gediend is af moet wegen tegen de belangen die eventueel door de publicatie worden geschaad. Daarbij moeten ze rekening houden met de kwetsbaarheid van bepaalde groepen (Raad voor de Journalistiek, 2015, p. 3).

Beide richtlijnen articuleren normen en waarden waaraan journalisten zich dienen te committeren en die zijn aanvaard door de journalistieke beroepsgroep in zijn geheel. De journalistieke kwaliteit volgt dan uit 'het zorgvuldig afwegen en toepassen van journalistieke normen in de dagelijkse journalistieke praktijk' (Van der Wurff & Schönbach, 2011). In hun rapport over de effectiviteit van journalistieke codes, vermelden Van der Wurff en Schönbach daar direct bij dat die normen in de praktijk echter kunnen conflicteren (2011, p. 3). Het is namelijk niet vanzelfsprekend dat een norm als 'bronbescherming' en een norm als 'waarheidsvinding' elkaar altijd wederzijds veronderstellen - in plaats daarvan zou het één weleens ten koste van het ander kunnen gaan. Daarom is het goed voorstelbaar dat journalisten, juist in situaties waarin verschillende waarden scherp tegen elkander afsteken, behoefte hebben aan een maatgevende algemene grond.

Het probleem met de Code voor de Journalistiek en de Leidraad van de Raad voor de Journalistiek is dat dit slechts richtlijnen zijn. Nederland kent dan ook geen geschreven, nationale gedragscode voor journalisten (Mentink, 2006, p. 177). Nog vaak genoeg komt het voor dat journalisten misbruik maken van het feit dat richtlijnen slechts

richtlijnen blijven en er nauwelijks sancties op het afwijken van die richtlijnen worden gelegd. Het is op zichzelf al een ingewikkelde aangelegenheid voor een journalist om richtinggevende codes in moeilijke situaties tegen elkaar af te wegen. Maar volgens Van der Wurff en Schönbach wordt dit verder geïntensiveerd door de commerciële druk waar journalisten in toenemende mate mee te maken krijgen, alsook door de verhoogde werkdruk als gevolg van meer concurrentie (2011, p. 7).

Dit betekent dat journalistieke codes een voorwaarde, maar geen garantie zijn voor ethisch journalistiek handelen. Dat wil zeggen: voor het maken van de juiste morele beslissing als journalistieke professional. Nu is dat geen tekortkoming van zulke richtlijnen - immers, 'het juiste' is doorgaans afhankelijk van de specifieke context. In hun rapport suggereren Van der Wurff en Schönbach daarom op basis van andere studies, dat journalistieke codes vooral een *externe* functie hebben – dat wil zeggen, zulke codes hebben vooral een symbolische, en misschien zelfs marketingwaarde naar de buitenwereld toe (2011, pp. 33, 44). Die constatering sluit aan bij de conclusie van de auteurs dat de codes alleen effectief kunnen bijdragen aan de kwaliteit van de journalistiek, als in de praktijk ook daadwerkelijk wordt gehandeld in de geest van de in de code vastgelegde normen (2011, p. 46). Die praktijk bestaat uit specifieke situaties, waarin specifieke afwegingen moeten worden gemaakt. Van der Wurff en Schönbach benadrukken dan ook dat de codes alleen het speelveld bepalen waarbinnen de ethische discussie zich afspeelt (2011, p. 47).

Volgens Hodges (1986, p. 35) moet ethiek bijvoorbeeld al eerder ter discussie staan, namelijk in de studentenbanken. Hij is ervan overtuigd dat ethiekcolleges journalistiekstudenten beter kunnen klaarstomen voor de arbeidsmarkt. Studenten moeten niet alleen leren wat goed is en wat niet, maar moeten volgens Hodges ook geïnspireerd zijn om vanuit die kennis vervolgens actie te ondernemen. Dit statement komt niet alleen van Hodges. Veel journalistiekstudenten die zijn afgestudeerd vinden dat zij niet goed genoeg voorbereid zijn om slachtoffers van misdrijven te benaderen, aldus Maxson (2000). En ook een recentere mening van auteurs Van der Wurff en Schönbach (2011, p. 49) is dat de aandacht voor ethische kwesties in de journalistiek een belangrijke plek dient te hebben binnen het onderwijs:

'Als het gaat om individuele journalisten, laat onderzoek zien dat onderwijs in het algemeen, en onderwijs in (journalistieke) ethiek in het bijzonder, de kwaliteit van ethische besluitvorming ten goede komt. Studenten die dit onderwijs volgen zijn minder absoluut in hun oordelen, hebben meer gevoel voor grijze gebieden in de ethiek, betrekken meer verschillende argumenten bij hun oordelen, en zijn beter in staat hun beslissingen te motiveren. Meer aandacht voor ethische vaardigheden in het journalistieke onderwijs is daarom een belangrijke optie, aanvullend op en bijdragend aan het commitment van redacties en nieuwsorganisaties aan journalistieke ethiek en kwaliteit.' (Van der Wurff & Schönbach, 2011, p. 49).

Uit het onderzoek van Van der Wurff en Schönbach blijkt echter dat er, in ieder geval op universitaire, opleidingen voor journalistiek, nergens in de (online) studie-omschrijvingen expliciet wordt ingegaan op ethiek (2011, p. 56). Daarmee wijzen ze op een lacune in het onderwijs, waardoor een belangrijke kans mist om al in een vroeg stadium bij te dragen aan de ethische vorming van toekomstige journalisten.

Of die tekortkoming van ethische vorming al in het onderwijs ingeworteld is, is nog de vraag. Volgens Kolb (1984) hanteert iedereen verschillende leerstijlen. Zijn theorie gaat ervan uit dat deze verschillende leerstijlen elkaar versterken, maar dat mensen ook hun eigen voorkeursleerstijl hebben. Kolb onderscheidt vier fasen waaruit het proces van ervaringsleren bestaat, namelijk concrete ervaring, overdenkende waarneming, abstracte begripsvorming en actief experimenteren. Deze voorkeursleerstijlen hangen er dus van af of je meer een denker of een doener bent. Journalisten die slachtoffers van misdrijven benaderen en interviewen, kunnen dit dus doen op een bepaalde manier die ze *aangeleerd* hebben – bijvoorbeeld tijdens de studie – of op een manier die voor hen als ethisch verantwoord en professioneel *voelt* – door onder andere de ervaring die hen dit gevoel heeft bijgebracht.

Samenvatting ethische richtlijnen in de journalistiek

Al met al zijn geschreven richtlijnen en gedragscodes zoals de Code voor de Journalistiek en de Leidraad van de Raad voor de Journalistiek eerder handvatten dan geboden. Lang niet alle journalisten hebben een specifieke geschreven code of protocol op de redactie en het betekent niet dat degenen die dit wel hebben, hier regelmatig op terugkomen. Hiermee wordt niet beweerd dat alle journalisten de codes negeren of verwaarlozen, maar onderzoek heeft aangetoond dat het merendeel van de journalisten niet snel uit zichzelf terugvalt op deze codes bij het overwegen van ethische dilemma's (Van der Wurff & Schönbach, 2011, p. 42). Ook in hoeverre journalisten het nut van deze ethische richtlijnen inzien, is hoogstwaarschijnlijk per journalist anders, omdat mensen verschillende voorkeursleerstijlen hebben.

§ 2.4 Journalisten en misdrijfslachtoffers

Een doelgroep die geregeld oog in oog staat met journalisten die soms richtlijnen negeren of ethiek niet hoog op de agenda hebben staan, zijn slachtoffers van misdrijven. Er is altijd een mogelijkheid dat getroffenen van een (gewelds)misdrijf na afloop in shocktoestand verkeren. Hetzelfde geldt voor nabestaanden van een dierbare wiens leven is ontnomen door een (ernstig) misdrijf. Allen zijn slachtoffers. Een eventueel effect hiervan is dat deze mensen lijden aan een posttraumatische stressstoornis (Lamet & Wittebrood, 2009, p. 13) of dat ze nog maar aan het begin van hun verwerkingsproces staan. Wanneer het dan geoorloofd is voor een journalist om een slachtoffer zijn of haar verhaal te laten doen is niet eenvoudig te bepalen. Dit hangt geheel van de afwegingen van de journalist zelf af en geldt idem dito voor de behandeling van een slachtoffer voor, tijdens en na een interview.

Zo vond 92 procent van de respondenten die nabestaanden zijn van de moord op een dierbare en participeerden aan een survey dat het niet geschikt is voor een televisieverslaggever om mensen in de rouw meteen na een moord of misdrijf te benaderen, omdat het trauma van het slachtoffer dan nog te aanwezig is (Tandon, 2007, p. 123). Op die manier kan in contact komen met de pers het slachtoffers verdriet alleen maar intensiveren. Zo ontstaat een tweede vorm van slachtofferschap, ook wel secundaire victimisatie genoemd, door niet alleen een nabestaande of slachtoffer van een misdrijf te zijn, maar ook slachtoffer van opdringerige journalisten (Tandon, 2007, p. 123; Marsh & Melville, 2009, p. 110). Tandon (2007) onderzocht door middel van een questionnaire onder

25 journalisten hoe snel journalisten minderjarige slachtoffers van misdrijven benaderen. 92 procent van de journalisten gaf aan dat zij meteen na een misdrijf een slachtoffer hadden geïnterviewd of geprobeerd hadden te interviewen, terwijl veel van die slachtoffers hadden aangegeven niet te willen meewerken aan een interview (Tandon, 2007, p. 131). Dit toont aan dat een groot deel van de journalisten in dit onderzoek toch in specifieke gevallen vindt dat het aanvaardbaar of in ieder geval toelaatbaar is om na een korte tijdsduur slachtoffers te benaderen.

Een andere keuze die journalisten moeten maken en weloverwogen moeten overwegen, is via welk medium zij een slachtoffer benaderen. Volgens auteur en verslaggever Cole Moreton die gevraagd werd naar de beste benaderingsmethode is het sturen van een e-mail volgens hem een goede benadering (Lee-Potter, 2017, p. 54). De reden die hij hiervoor geeft is dat een e-mail toegankelijker en subtieler is dan een benadering per telefoon. Een e-mail overvalt de persoon minder snel dan wanneer een journalist uit het niets belt met een interviewverzoek.

Ook het gebruik van namen en afbeeldingen van slachtoffers is een thema waar veel journalisten anders over denken. Onderzoek van Lake (1991) beschrijft een situatie waarin journalisten handelen uit ethisch professionalisme. Hij analyseerde of en hoe namen van verkrachtingslachtoffers in het nieuws in de Verenigde Staten kwamen te staan. Redacteuren die de namen van slachtoffers niet wilden vermelden, bleken in de meerderheid te zijn. Toen en nu zijn er journalisten die vinden dat het beschermen van de privacy van een bron serieus genomen moet worden, met name wanneer het gaat om kwetsbare gevallen zoals slachtoffers (Malsch, Dijkman, Van der Leij, & Akkermans, 2016, p. 198). De Wet Bronbescherming in Strafzaken (Rijksoverheid, 2018) bepaalt dat journalisten die in het kader van nieuwsgaring over strafzaken beschikken over gegevens van personen die deze gegevens ter openbaarmaking hebben verstrekt, zich kunnen verschonen van het beantwoorden van vragen over de herkomst van die gegevens.

Wat voor redenen zou een redacteur kunnen hebben om de namen van slachtoffers van zedendelinquenten wel te vermelden? Johnson deed in 1997 een literatuuronderzoek hiernaar. Hij haalt een voorbeeld aan van uitgever Henry Gay die in 1966 een krant kocht genaamd *the Shelton-Mason County Journal*, kortweg *the Journal*. Onder zijn leiding bleef de krant namen van zedenslachtoffers noemen, terwijl veel andere kranten langzaam begonnen te stoppen hiermee. Toen in 1985 meerdere seksschandalen achter elkaar in het nieuws verschenen, publiceerde *The Journal* niet alleen de namen van de slachtoffers, maar ook de getuigenissen in de rechtbank met alle details van dien. De stad waar dit plaatsvond was Washington en hoewel burgers hier protesteerden tegen Gay bleef hij doorgaan met het publiceren van deze gegevens. Zijn twee argumenten hiervoor waren allereerst dat hij vond dat wanneer een slachtoffer anoniem in het nieuws wordt weergegeven, het impliceert dat de beschuldigde ook werkelijk schuldig is. Gezien het concept "onschuldig tot schuld is bewezen" vond Gay het naar de beschuldigde oneerlijk. Ten tweede zou het verbergen van een slachtoffers naam volgens Gay de indruk wekken dat het slachtoffer zelf iets fout heeft gedaan, iets te verbergen heeft, of zich moet schamen.

Het onderzoek van Johnson over uitgever Gay illustreert dat journalisten, redacteuren en verslaggevers de touwtjes zelf in handen (kunnen) hebben en daar ook hun eigen persoonlijke redenen voor hebben. Walsh-Childers, Lewis en Neely (2011) onderzochten ook hoe journalisten over slachtoffers berichten. In hun methode besteden zij aandacht aan zowel de toenadering van de journalist als de behandeling van een slachtoffer van een misdrijf of nabestaande. In hun onderzoek blijkt uit interviews met slachtoffers van de *Virginia Tech shooting*, één van de heftigste schietpartijen in de Verenigde Staten, dat journalisten zich niet altijd houden aan de richtlijnen voor moreel handelen zoals die in de *Code of Ethics*.

Uit dit onderzoek bleek dat veel slachtoffers slechte ervaringen met journalisten ondergingen. Zo waren journalisten volgens slachtoffers van misdrijven veelal opdringerig en stelden zij het belang van het verhaal en de snelheid waarin het gepubliceerd moet worden boven het welzijn van het slachtoffer (Walsh-Childers, Lewis, & Neely, 2011, p. 198). Zo werd één slachtoffer al twee uur na de schietpartij benaderd terwijl hij het ziekenhuis nog niet had verlaten (Walsh-Childers, Lewis, & Neely, 2011, p. 196). De onderzoekers maakten door dit onderzoek een onderscheid tussen journalisten die op primeurs uit waren en journalisten die wel empathisch met een slachtoffer omgingen met het doel om het verhaal van het slachtoffer naar buiten te brengen. Een reactie van de journalisten op dit oordeel van de slachtoffers komt daarentegen niet ter sprake in de studie.

Dat journalisten als eerste een verhaal willen uitbrengen en daarmee soms slachtoffers benadelen, is te verklaren vanuit een maatschappelijk oogpunt. Met de snelheid waarin het nieuws zich tegenwoordig verspreidt over het internet is er een druk op hedendaagse journalisten komen te staan (Li, Stokowski, Dittmore, & Scott, 2017, p. 324; Chadha & Wells, 2016, p. 1026). Wie zorgt er tegenwoordig nog voor een primeur? In de journalistiek draait het voor sommige nieuwsorganisaties steeds minder om de kwaliteit van het nieuws en steeds meer om de snelheid ervan (Neilson, 2018, p. 548) en het concurreren met andere journalisten (Fedler, 1997, p. 168). Dworznik (2006) sprak meerdere verslaggevers uit de Verenigde Staten die in aanraking kwamen met (misdrijf)slachtoffers. Deze journalisten gaven verschillende verklaringen voor hun soms opdringerige gedrag bij de slachtoffers en nabestaanden. Voor een aantal journalisten bleek dat het belangrijkste motief van hun interactie met slachtoffers was om een goed en exclusief verhaal te publiceren (2006, pp. 542-543).

Desalniettemin zijn er ook journalisten die het belang van een slachtoffer wel voorop stellen. Zo moet volgens auteur en journalist Sue Joseph goed nagedacht zijn over de plek waar een journalist een slachtoffer wil interviewen (2011, p. 5). Zij vindt dat journalisten moeten beseffen dat een slachtoffer het trauma nog niet verwerkt heeft en het dus wellicht fijner vindt om thuis af te spreken voor een interview én dat sommigen het prettiger vinden wanneer een familielid of goede vriend aanwezig is bij het interview. En als je als journalist een slachtoffer interviewt op de gebeurtenis waar het misdrijf plaats vond, is het belangrijk om in te schatten of een persoon de gewichtigheid van de emoties die daarbij komen kijken wel aankan. Volgens Joseph is het belangrijk om je aan te willen passen aan de wensen van het slachtoffer wat betreft de locatie voor het interview en de overige mensen die aanwezig zijn op dat moment (2011, p. 6).

Verder moeten journalisten zich altijd afvragen - voor, tijdens en na een interview – of het interview nog in dienst staat van het belang van het slachtoffer (Joseph, 2011, p. 7). En wanneer de journalist het gevoel krijgt dat dit belang verschuift naar een lagere plaats op de ethische ladder, moet de journalist ook bereid zijn de situatie opnieuw te beoordelen en, indien noodzakelijk, bereid zijn het interview af te blazen of niet te publiceren (Joseph, 2011, p. 7). Mocht het slachtoffer het interview wel willen doen, kan het voorkomen dat de emoties alsnog de overhand nemen tijdens het gesprek. Joseph vindt dat een journalist dan niet ontdaan moet zijn van een intens of verdrietig verhaal en bij het slachtoffer aangeven dat er met respect naar zijn verhaal wordt geluisterd (Joseph, 2011, p. 7). Joseph haalt hierbij psychiater Frank Ochberg aan, die vindt dat een journalist voorbereid moet zijn op een gesprek door het slachtoffer te kunnen troosten met tissues, net zoals een therapeut zou doen. Maar Ochberg benadrukt tegelijkertijd dat journalisten geen therapeuten *zijn* voor posttraumatische stressstoornissen bij slachtoffers van traumatische gebeurtenissen (Ochberg, 1996, p.6). Het doel van veel journalisten is immers om het verdriet van een misdrijfslachtoffer omschreven te krijgen en niet om het echt mee te maken (Ochberg, 1996, p.6). Mocht dat verdriet toch de boventoon voeren dan moet een interviewer een slachtoffer zo veel mogelijk controle geven, maar wel duidelijkheid verschaffen over het doel van het onderzoek, bijvoorbeeld door te benadrukken of je als interviewer wel of niet de gevoelens van het slachtoffer meeneemt in je publicatie of dat het een artikel of productie zonder subjectieve emoties wordt.

Een goede journalist is volgens Joseph (2011, p. 7) één die op tijd vreemde situaties in weet te schatten en gevoelens van ongemak spoedig kan signaleren. Daarbij weet een empathische journalist hoe te reageren op huilende geïnterviewden, ongemakkelijke stilttes en ongewone lichaamstaal (Joseph, 2011, p. 7). Verder vinden sommige journalisten dat zij ook een verantwoordelijkheid jegens de maatschappij hebben, in de zin dat zij als gatekeeper voor burgers en slachtoffers dienen. Deze positie nemen zij in door gevoelige details soms achterwege te laten in een publicatie. Eén journalist die voor een onderzoek van Richards en Gees (2011) werd gevraagd naar zijn perceptie over ethische keuzes rondom misdrijfslachtoffers legde uit dat het voldoende was wanneer een journalist verslag doet van een auto-ongeluk om te vermelden dat het lichaam 13 meter verderop was geland om een indicatie van de snelheid en kracht van het ongeluk aan te geven. De ondervraagde journalist zei hierover het volgende (Richards & Gees, 2011, p. 862): 'People can work out for themselves that something was really horrible. You don't have to say that their *head* was severed and thrown 40 feet away from the car.'

Het doel van deze paragraaf is om aan te tonen dat er zeker niet weinig onderzoek is gedaan naar de percepties van journalisten over wat moreel juist is wanneer zij slachtoffers benaderen, hen interviewen en over hen berichten. De lacune zit hem echter in het feit dat dit vooral onderzoeken uit andere landen zijn. In Nederland is nog weinig onderzoek gedaan naar de meningen van journalisten rondom ethiek. Voor zover bekend is het onderzoek uit 2009 van auteurs Leferink en Sessink het recentst. Zij behandelden zowel de ervaringen van slachtoffers als die van redacteuren en journalisten. Het is één van de weinige studies waarin de percepties van journalisten ook aan bod komen. De auteurs namen interviews af met zeven verslaggevers en hoofd- en eindredacteuren van twee Nederlandse kranten (het AD en de Volkskrant), twee nieuwsprogramma's met een tv- en interneteditie (Hart van Nederland en RTL Nieuws) en een regionale krant: BN De Stem.

Hoewel ook de perceptie van de slachtoffers behandeld wordt in het rapport van Leferink en Sessink, is voor dit onderzoek de visie van de journalisten in 2009 relevant. Hun mening over ethiek bleek heel verschillend te zijn. De een (voormalig ombudsman van de Volkskrant Thom Meens) is bijvoorbeeld geen voorstander van sensatietelevisie en is van mening dat slachtoffers niet eens benaderd moeten worden door de pers. Andere journalisten en redacteuren zien hier juist wel het belang van in of gooien hun principes eerder uit het raam voor een 'spectaculair' verhaal. Een interessant argument dat hiervoor gegeven wordt, komt wederom neer op de druk die journalisten ervaren vanuit hun werk. Hoogleraar Journalistiek Mark Deuze (Leferink & Sessink, 2009, p. 33) zei hier het volgende over: 'Als journalisten bij elke beslissing voortdurend de structurele en subjectieve aspecten van het werk bewust en reflectief tegen elkaar zouden afwegen, werd er nooit een deadline gehaald.'

Alle journalisten die door de auteurs zijn geïnterviewd, zeggen interviewafwijzingen van slachtoffers te accepteren en vinden dat jezelf opdringen aan een slachtoffer niet acceptabel is. Maar uit het rapport van Leferink en Sessink blijkt dat slachtoffers zich toch vaak belaagd voelen en een 'nee' van hun kant lang niet altijd meteen door de journalisten aanvaard wordt (2009, p. 52). Ook onderzoek onder Vlaamse journalisten bij wie diepte-interviews zijn afgenomen, toont aan dat journalisten een afwijzing van slachtoffers wel willen accepteren, maar dat dit lang niet altijd kan door de druk die zij voelen van leidinggevendenden (De Cock et al., 2013, p. 261). Een journalist zegt hierover het volgende:

'Het ligt eerder aan de ingesteldheid van de mensen aan de top bij de krant. Het is eigenlijk niet dat wij opstaan met de gedachte van "Ah ja, daar is een dode gevallen! We gaan dat lijden eens goed...". Het is eigenlijk omgekeerd. Het is die eindredactie die denkt van "Oeh, daar is iets gebeurd, we gaan dat eens goed uitsmeren."' (De Cock et al., 2013, p. 261)

Dat iedere journalist een andere aanpak heeft, komt doordat de 'gedragscodes van kranten niet op één lijn zitten waar het de privacybescherming van slachtoffers betreft', aldus media-ethicus Huub Evers (2007, p. 114). Journalisten hebben geen universele regels die zij moeten handhaven. De Raad voor de Journalistiek kan slechts codes en leidraden aan journalisten meegeven, maar iedere redactie handelt vervolgens weer naar eigen behoeven. De Raad voor de Journalistiek heeft eenduidige criteria met betrekking tot misdrijfslachtoffers (Evers, 2007, p. 117), maar dit is in tegenstelling tot het beleid van de media die per redactie en bedrijf verschillen in hun aanpak.

Het eerder genoemde onderzoek van Walsh-Childers, Lewis en Neely (2011) legt de nadruk op de beoordelingen van het slachtoffer over de pers in de Verenigde Staten. Hun perceptie op het gedrag van journalisten komt aan bod, maar hoe de journalisten reflecteerden op hun handelingen daarentegen niet. Dit gebeurt ook niet in ander recent onderzoek hiernaar zoals in een studie van Coyle en Robinson (2017). Zij benoemen expliciet aan de hand van meerdere voorbeelden uit de rechtbanken van de Verenigde Staten hoe het verzamelen van nieuws slachtoffers het gevoel kan geven dat ze worden gestalkt of geïntimideerd. Nu rest de vraag wat de kijk van de specifieke journalisten in deze onderzoeken op de ethiek rondom het benaderen van, interviewen van en

berichten over slachtoffers was. Achterwege is namelijk gehouden hoe journalisten zelf vinden dat slachtoffers benaderd en behandeld moeten worden ten tijde van een misdrijf zoals Dworznik (2006), Johnson (1997) en Lake (1991) hebben gedaan. In Nederland is dit sinds 2009 niet meer onderzocht.

Samenvatting journalisten en misdrijfslachtoffers

Al met al is geconcludeerd dat het professionalisme van journalisten voornamelijk gemeten wordt op basis van ethische afwegingen. Wel verschilt de kijk op ethiek met betrekking tot misdrijfslachtoffers per journalist nog altijd. Bevestigd is dat er codes voor ethiek zijn opgesteld in Nederland, maar dat deze niet gelden als algemene wettelijke regels. Ook is nu duidelijk dat journalisten per situatie weer andere meningen hebben. Dit is bekend door het onderzoek van Leferink en Sessink uit 2009 (p. 33).

Wat onduidelijk is, is hoe journalisten anno 2019 hun eigen professionalisme met betrekking tot ethiek evalueren. Met onder andere de groei en komst van sociale media is in het onderzoek van Leferink en Sessink nog weinig rekening gehouden. Daarom streeft deze scriptie naar het beantwoorden van de volgende onderzoeksvraag:

Hoe beoordelen Nederlandse journalisten hun eigen professionalisme op ethisch vlak wanneer zij slachtoffers van misdrijven benaderen, interviewen en over hen berichten?

§ 2.5 Tendens naar meer ethiek in de journalistiek?

Om de onderzoeksvraag te beantwoorden, is allereerst nodig om te onderzoeken of journalisten zich tegenwoordig nog bewust zijn van ethiek? Hoe journalisten over ethiek omtrent misdrijfslachtoffers denken, verschilt per land. Allereerst moet men weten wat de opvatting van journalisten over normen en waarden binnen de journalistiek jaren geleden was. Toen O'Sullivan en Heinonen (2008, p. 336) in 2005 en 2006 239 journalisten uit elf Europese landen interviewden, onderzochten zij ook hoe de respondenten ethiek in combinatie met de groei van het internet waardeerden en voorspelden. Hieruit kwam naar voren dat meer journalisten, in ieder geval in de online journalistiek, vinden dat nauwkeurigheid in een nieuwsitem soms wordt opgegeven of wordt verwaarloosd door de snelheid waarin het nieuws gepubliceerd moet worden. O'Sullivan en Heinonen concludeerden echter ook dat de meeste journalisten nog geen algemene significante bedreiging zagen in de kwaliteit van het nieuws door het groeiende web (2008, p. 337).

Specifiek onderzoek in Nederland is vroeger gedaan onder 141 krantenjournalisten in 1994. Over het algemeen zagen deze journalisten zichzelf als professionals van wie de keuzes beïnvloed worden door zowel hun sociale omgeving (zoals hun vrienden en familie) als de dagelijkse routine op de redactie (Deuze, 2002, p. 16). Verder vonden de journalisten toen dat ethiek in ieder geval een mogelijk onderdeel moet zijn in hoe een journalist opereert en denkt, maar dat het niet wettelijk verplicht moet zijn om iedere keuze te baseren op ethiek (Deuze, 2002, p. 17).

Nu er meer en grotere veranderingen in de media spelen dankzij het internet en sociale media, is het de vraag of journalisten anders zijn gaan denken over hun normen en waarden. Volgens Eberwein & Porlezza (2016, p. 332) zijn de journalistieke praktijken en het beroep zelf drastisch veranderd sinds het digitale tijdperk en het gevolg daarvan is dat ook de ethische principes die hieraan gekoppeld zijn mee veranderen. Onder Nederland en elf andere Europese landen is door de auteurs een contentanalyse uitgevoerd met als doel te onderzoeken in hoeverre ethische problemen in de digitale journalistiek worden verantwoord. Nederland is samen met Finland het enige land uit het onderzoek waarin journalistieke ethische gedragscodes ook op de internetredacties worden toegepast. In Nederland zijn die te vinden in de richtlijnen van de Raad voor de Journalistiek die onder andere verwijzen naar specifieke regels met betrekking tot online rectificaties, online redactiewerk en moderatie op fora (Eberwein & Polezza, 2016, 333).

Het laatste onderzoek dat specifiek gericht is op Nederlandse journalistiek en ethiek is gepubliceerd in 2006 (Hermans, 2016). Onder 522 journalisten zijn enquêtes afgenomen. Hen is onder andere gevraagd naar hun beeld van ethiek en in hoeverre ethiek volgens hen overwogen en toegepast moet worden in hun dagelijks werk. De meerderheid van de journalisten vindt dat zij zich altijd moeten houden aan de beroepscode, maar opvallend is ook dat een grote groep hiervan vindt dat ethiek afhangt van een specifieke situatie. En de helft vindt zelfs dat ethische morele standaarden aan de kant geschoven mogen worden, indien het gaat om 'buitengewone situaties' (Hermans, 2016, p. 3).

Er is in dit onderzoek geen nadere analyse met betrekking tot slachtoffers uitgevoerd. Wel krijgen de journalisten de vraag in hoeverre zij bepaalde controversiële methodes van verslaggeving rechtvaardigen. Het blijkt dat bijna de helft van de journalisten vindt dat er druk uitgeoefend mag worden op onwillige informanten om aan gegevens te komen. Ook vindt ongeveer de helft van de journalisten dat er zonder toestemming van een persoon in kwestie gebruik mag worden gemaakt van persoonlijke documenten zoals brieven en foto's. Bij beide vragen vinden journalisten dat controversiële methodes niet altijd gerechtvaardigd zijn, maar wel in bepaalde gelegenheden (Hermans, 2016, p. 3).

Toen Vlaamse journalisten werd gevraagd naar hun mening over de manier waarop journalisten bijvoorbeeld met namen en foto's van slachtoffers omgaan en in hoeverre dit is veranderd of gaat veranderen, betwijfelen sommige journalisten of ze tegenwoordig echt voorzichtiger zijn geworden (De Cock et al., 2013, pp. 263-264). De journalist die hierover geciteerd werd, zei dat de huidige voorzichtigheid van journalisten hoogstwaarschijnlijk een tijdelijk verschijnsel is:

'Ik vrees er eigenlijk voor. Toch als ik nu nieuws kijk en de krant lees, heb ik niet echt het gevoel dat daar echt heel anders mee wordt omgesprongen. Je ziet nog altijd foto's van slachtoffers die privé zijn. Dus ik denk dat, ik vrees eigenlijk dat... Er wordt misschien iets meer over nagedacht, maar ik heb niet het gevoel dat dat heel concreet dingen heeft veranderd.' (De Cock et al., 2013, pp. 263-264)

Toch zijn er ook redacties waar journalisten van bijvoorbeeld nieuwere media, zoals mediabedrijf BuzzFeed, niet alleen op hun gevoel, maar ook op geschreven richtlijnen afgaan. Bij BuzzFeed zijn ook tegenwoordig nog codes opgemaakt in documenten die de journalisten houvast bieden op het gebied van ethiek. Alle acht geïnterviewde journalisten die werkzaam zijn bij BuzzFeed benadrukten dan ook het belang van ethiek in hun werk en drie daarvan verwezen rechtstreeks naar het document (Tandoc Jr. & Foo, 2018, pp. 51-52). Daarbij vinden de journalisten bij BuzzFeed dat ze, in een snelgroeiende mediawereld, de taak hebben om een sociale rol op zichzelf te nemen en nieuws te vertellen dat op feiten berust, net zoals bij traditionelere nieuwsmedia.

Een tendens naar meer ethiek of niet betreft niet alleen een intrinsieke tendens vanuit de journalist. Ook de aangeleerde ethiek vanuit de scholing of redactie speelt een rol. Het merendeel van de 522 journalisten uit het onderzoek van Hermans (2016) is journalistiek geschoold. Uit onderzoek is gebleken dat onderwijs in journalistieke ethiek de kwaliteit en bewustwording van ethische besluitvorming bevordert (Van der Wurff & Schönbach, 2011, p. 49). De verwachting voor dit onderzoek is dat de ondervraagde journalisten zich er daarom zeker van bewust zijn wat wel en niet gepast is en ook zullen vinden en aangeven dat ethiek een belangrijk onderdeel blijft, mede doordat zij dit al tijdens de studie hebben meegekregen, mits zij journalistiek hebben gestudeerd. De verwachting is dat ethische keuzes ook van belang zijn voor journalisten die met slachtoffers in aanraking komen.

Verder werken journalisten niet alleen zelfstandig, maar hebben zij ook collega's en redacteuren boven zich. Bij het benaderen van en berichten over slachtoffers zijn zij niet de enigen die met het slachtoffer in contact komen of keuzes omtrent de publicatie maken. Er zijn altijd anderen op de werkvloer die journalisten of verslaggevers kunnen corrigeren, zoals eind- en hoofdredacteuren. Daarbij is uit onderzoek naar voren gekomen dat de ethiek van journalisten onder meer gevormd wordt door de redactie waar zij werkzaam zijn (Van der Wurff & Schönbach, 2011, p. 39). Op de redactie leren zij hoe ze ethische normen en waarden kunnen toepassen in de praktijk en de redactie beïnvloedt hen daar dan ook het meest in.

Tot slot veroorzaakt het feit dat journalisten vaker op nieuwe en sociale media zitten – en dit ook meer van hen verlangd en verwacht wordt – dat veel journalisten Twitter en Facebook veelvuldig gebruiken (Opgenhaffen & Scheerlinck, 2014, p. 726). De gebruikers van nieuwe media verwachten een grotere betrokkenheid van de journalist met het publiek. Hier hoort ook bij dat zij via kanalen zoals hun eigen sociale media kunnen rechtvaardigen hoe zij bepaalde keuzes hebben gemaakt. Ook journalisten weten dat ze moeten oppassen met de content die ze produceren én er wordt van hen verwacht dat ze een bepaalde mate van *engagement* met hun publiek aangaan via sociale media (Lewis, Holton, & Coddington, 2014, p. 236; Hedman & Djerf-Pierre, 2013, p. 371). De gebruiker verwacht dus een steeds grotere mate van transparantie van de journalist (Van Der Wurff & Schönbach, 2011, p. 51), wat tegelijkertijd een verplichting tot meer ethische rechtvaardigingen vanuit de journalist betekent.

Samenvatting tendens naar meer ethiek in de journalistiek

Ethiek speelt zowel nu als decennia geleden een rol in de keuzes die journalisten maken. Journalisten hebben een houvast aan gedragscodes en richtlijnen, maar hebben ook steun aan hun collega's en leidinggevendenden. Hierdoor

raken zij niet te ver van het ethische wandelpad verwijderd. Bovendien zijn journalisten door sociale media in staat om contact te houden met het publiek en hun keuzes te rechtvaardigen. Of journalisten altijd nadenken over ethiek en ethiek altijd laten meespelen bij iedere beslissing die ze maken, is echter zo situatiegebonden dat journalisten ethiek op verschillende momenten en in verschillende situaties belangrijk achten.

§ 2.6 Conclusie theoretisch kader

Wat weten we?

Dankzij bovenstaande literatuur zijn voor dit onderzoek meerdere algemene conclusies getrokken. Allereerst willen journalisten zich onderscheiden als een professionele beroepsgroep. Dit noemt men boundary work en betreft ook het ethisch werken met betrekking tot misdrijfslachtoffers. Wat we hierover al weten, zijn de volgende zaken: professionele journalisten proberen zich te onderscheiden van paparazzi, soms ook van televisieverslaggevers en maken liever geen deel uit van pack journalism. Veel journalisten zien hun vak als een professioneel beroep, omdat ze bepaalde skills hebben aangeleerd om het vak uit te oefenen, omdat zij uitgaan van basiswaarden zoals het vertellen van de waarheid en het belang om trouw te zijn aan het publiek, en omdat zij zich (in meerderheid) houden aan ethische gedragscodes. De Nederlandse journalistiek gaat uit van twee richtlijnen: ten eerste de Code voor de journalistiek, door het Nederlands Genootschap van Hoofdredacteuren en ten tweede de Leidraad van de Raad voor de Journalistiek. Deze hebben geen wettelijke status. Sociale media worden steeds meer ingezet voor publicaties, maar het gebruik ervan wordt doorgaans alleen als professioneel gezien als er aan de journalistieke waarden zoals objectiviteit, verificatie en nauwkeurigheid wordt voldaan. Sommige journalisten gebruiken sociale media liever niet voor publicaties. Opleidingen besteden nog niet voldoende aandacht aan ethiek in de opleidingen journalistiek. De noodzaak hiervan wordt wel genoemd door enkele onderzoekers. Redacties hebben vaak journalistieke ethische gedragscodes, ook op internetredacties. Journalisten leren vooral over ethiek van de redacties waar ze werkzaam zijn. Soms vinden journalisten controversiële methodes zoals druk uitoefenen op bronnen en gebruik van persoonlijke foto's en documenten gerechtvaardigd, afhankelijk van de specifieke situatie.

Als het gaat om ethiek met betrekking tot misdrijfslachtoffers zijn de volgende zaken bekend: journalisten weten hoe serieus het is om de privacy van een bron te beschermen, met name wanneer het gaat om kwetsbare gevallen zoals slachtoffers. De snelheid waarmee het nieuws tegenwoordig verspreid wordt, leidt soms tot opdringerig gedrag van journalisten naar slachtoffers. Een journalist moet altijd afwegen hoe snel hij een misdrijfslachtoffer kan benaderen. Ook het gebruik van namen en foto's van slachtoffers moet zorgvuldig afgewogen worden. Journalisten maken ethische afwegingen voor wat betreft slachtoffers voornamelijk op basis van de specifieke situatie. Nederland heeft sinds 2018 de Wet Bronbescherming in Strafzaken, waardoor journalisten namen van misdrijfslachtoffers die aan hun informatie aanleveren niet hoeven te vermelden indien er sprake is van een strafzaak. De perceptie van journalisten hoe zij met slachtoffers horen om te gaan, is internationaal weinig onderzocht. In Nederland is dit sinds 2009 niet meer onderzocht. De invloed van sociale media is sinds 2009 groter geworden.

Wat weten we nog niet?

Er zijn ook nog genoeg vragen waar de literatuur geen antwoord op heeft gegeven. Er is nog niet duidelijk of er iets is veranderd in de wijze waarop Nederlandse journalisten vinden dat ze met misdrijfslachtoffers horen om te gaan en wat het effect is van het toegenomen gebruik van sociale media is. Verder is ook nog niet duidelijk of Nederlandse journalisten een bindende gedragscode waarin iets staat over omgaan met misdrijfslachtoffers belangrijk vinden. Daarbij is nog niet zeker of Nederlandse journalisten het belangrijk vinden dat er aandacht aan ethiek met betrekking tot omgaan met misdrijfslachtoffers in de studies journalistiek wordt besteed. En tot slot weten we niet of Nederlandse journalisten nog steeds vinden dat ze het meeste leren van hun redacties en collega's met betrekking tot ethisch omgaan met misdrijfslachtoffers.

3. Methoden van onderzoek

In dit hoofdstuk is de methodologie van het onderzoek behandeld. Paragraaf 3.1 (p. 28) beschrijft de onderzoekspopulatie. Vervolgens is in paragraaf 3.2 (p. 29) omschreven welke literatuur is geraadpleegd voor de methode en de bijpassende instrumenten. In de daaropvolgende paragraaf (3.3, p. 30) is verklaard hoe de onderzoeksgegevens zijn verzameld en wat deze gegevens inhouden en in paragraaf 3.4 (p. 31) is omschreven hoe de onderzoeksgegevens zijn geanalyseerd. Tot slot is in paragraaf 3.5 (p. 32) uitgelegd hoe de kwaliteit van het onderzoek is gewaarborgd.

§ 3.1 Onderzoekspopulatie

Het onderzoek is gehouden onder vijftien Nederlandse journalisten, verslaggevers en redacteurs die in aanraking komen met slachtoffers van misdrijven. Leeftijd en geslacht van de respondenten spelen hierin geen rol. Het belangrijkste criterium is dat zij ervaring hebben met het benaderen van, het interviewen van en publiceren over slachtoffers van misdrijven. De onderzoekspopulatie is werkzaam bij verschillende nieuwsmedia. Dit kunnen zowel televisieprogramma's, radioprogramma's, gedrukte media of online media zijn. Alle journalisten, ongeacht het mediumtype waarvoor zij werken, komen voor ethische keuzes te staan wanneer zij slachtoffers willen benaderen, hen interviewen en over hen publiceren. Om die reden is in dit onderzoek niet gefocust op een specifiek mediumtype. Het onderzoek is met name toegespitst op de toelichting bij die ethische keuzes van journalisten. Zolang de nieuwsitems gaan over slachtoffers die soortgelijke situaties – dus allemaal binnen het misdrijfkader – hebben meegemaakt, maakt het verder niet uit of het nieuwsitem in de krant, online of op de televisie verschijnt.

De journalisten die aan het onderzoek hebben meegewerkt en het medium waar zij werkzaam voor zijn, zijn hieronder weergegeven:

Naam journalist	Werkzaam voor	Medium
1. Wouter Laumans	De Telegraaf	Krant
2. Sanne Terlingen	Argos	Radio
3. Susanne Uilenbroek	RTL Nieuws	Televisie en online
4. Koen Scharrenberg	Momenteel zelfstandig auteur, voorheen Panorama	Boeken, voorheen online en tijdschriften
5. Thomas Rueb	NRC Handelsblad	Krant
6. Willem Feenstra	de Volkskrant	Krant
7. Saskia Belleman	De Telegraaf	Krant
8. Ingeborg van der Ven	Freelancer	Online
9. Elsbeth Stoker	de Volkskrant	Krant
10. Jermaine Ellenkamp	RTL Boulevard	Televisie
11. Mark Schrader	AT5	Online en televisie
12. Serena Hofman	Algemeen Dagblad (AD)	Krant

13. Kees Amsterdam	Opsporing Verzocht	Televisie
14. Wim van de Pol	Crimesite	Online
15. Bram de Waal	EenVandaag	Televisie

§ 3.2 Onderzoeksmethode

Om de onderzoeksvraag te beantwoorden, zijn semigestructureerde kwalitatieve interviews afgenomen onder de journalisten. De focus lag daarbij op hun perceptie van wat goed handelen is wanneer zij slachtoffers van misdrijven benaderen en over hen berichten. Het gaat niet om wat ze doen, maar om wat ze vinden; gezien het feit dat journalisten het één kunnen zeggen maar het andere doen. Interviews bieden de ondervraagde een kans om hun eigen visie door te geven en een gesprek of discussie aan te gaan (Kajornboon, 2005, p. 2). Zonder twijfel is in rekening genomen dat journalisten tijdens de interviews ook spreken over wat ze doen. Belangrijk is dan om te filteren tussen wat ze juist vinden en wat ze, volgens hen, doen bij bepaalde situaties. Hun perceptie staat centraal en interviewen is de meest geschikte methode om de percepties van mensen te expliciteren. De interviews zijn steeds op verschillende plekken in de ochtend of middag afgenomen in de maanden mei, juni en juli van 2019. Een aantal keer heeft de onderzoeker met de journalist op de redactie afgesproken zoals bij Thomas Rueb in het NRC-gebouw in Amsterdam of bij Wouter Laumans in het WNL-gebouw in Amsterdam. Nog vaker had de onderzoeker een afspraak met de geïnterviewde in een horecagelegenheid zoals een restaurant of café. Dit was steeds op verschillende locaties en in verschillende steden, zoals in Leiden met Ingeborg van der Ven, in Zutphen met Koen Scharrenberg of in Alphen aan den Rijn met Serena Hofman. Alle interviews zijn opgenomen met twee smartphones zodat er altijd een back-up was van de opnames.

Er is gekozen voor semigestructureerde face-to-face interviews om verscheidene redenen. Allereerst zijn journalisten vaak duidelijker in hun antwoorden en hoeven interviewers minder vaak een vraag uit te leggen wanneer zij recht tegenover de geïnterviewde zitten dan tijdens een telefonisch interview (Irvine, Drew, & Sainsbury, 2013, p. 96).

Ook blijkt uit onderzoek dat telefonische interviews over het algemeen korter zijn dan face-to-face interviews (Irvine, Drew & Sainsbury, 2013, p. 100). Dit onderzoek wil zoveel mogelijk vragen opnemen en zo grondig mogelijk analyseren hoe de percepties van journalisten over ethiek overeenkomen. Bij een langer gesprek betekent het dat er meer vragen gesteld worden en meer onderwerpen worden aangesneden.

Verder komt er een bepaalde vrijheid bij semigestructureerde interviews kijken. De interviewer heeft de mogelijkheid om te veranderen van volgorde in onderwerpen of om vragen toe te voegen die nog niet in hem op waren gekomen (Kajornboon, 2005, p. 6). Bij journalisten die vertellen over misdrijfslachtoffers bestaat de kans dat er veel informatie naar boven komt die voor de interviewer onbekend is. Dan is het een uitkomst bij semigestructureerde interviews dat de interviewer daar op kan voortbouwen en zich niet te houden heeft aan een vaste vragenlijst. Dit betekent niet dat er absoluut geen structuur zit in de vragenlijsten. Semigestructureerd betekent immers dat het deels wél gestructureerd is, en dat dus aan alle geïnterviewden wel min of meer dezelfde vragen gesteld zijn waardoor de interviews beter met elkaar te vergelijken zijn.

Tot slot zijn semigestructureerde interviews een handige methode om open vragen te stellen die verschillen per persoon. Zo is ieder interview anders, maar wel met dezelfde insteek (Dearnley, 2005, p. 22). Dit maakt het niet alleen spannender voor de interviewer, omdat hij steeds een ander gesprek aangaat, maar het is tegelijkertijd fijn voor de geïnterviewde dat de interviewer specifieke geïnteresseerde vragen naar eigen ervaringen stelt in tegenstelling tot enkel algemene vaststaande vragen.

De vragenlijst die gebruikt is, is te vinden in Bijlage 1 (p. 91). Om een goed interview met de journalist in kwestie te houden, is het belangrijk dat de vragen niet sociaal wenselijk zijn. Het interview heeft tot doel de perceptie van de geïnterviewde op te helderen en mag dus niet inhoudelijk worden beïnvloed of gestuurd door de interviewer (Kajornboon, 2005, p. 2). Iedere vraag moet zijn gesteld met het doel om een ervaring, mening of perceptie te ontlokken én de geïnterviewde te motiveren om de vraag te beantwoorden (Kajornboon, 2005, p.2).

Volgens Patton (2002, p. 343) is het belangrijk om een interview te laten verlopen als een gesprek. De nadruk ligt dan op één onderwerp dat van tevoren is bepaald. Op die manier kunnen vragen spontaan gesteld worden, wat ook relevant is voor dit onderzoek. Omdat dit onderzoek is gericht op de perceptie van journalisten is het ook in dit geval belangrijk dat er voldoende ruimte is voor het stellen van vervolgvragen. Het algemene onderwerp moet duidelijk zijn en ook de sub-onderwerpen moeten van tevoren goed worden aangegeven.

Echter, het is ook noodzakelijk dat een geïnterviewde zich vrij voelt om van het onderwerp af te wijken als hij dit als noodzakelijk beschouwt om zijn eigen mening te geven. Daarbij kan het dus ook voorkomen dat hij de interviewer onderbreekt of vragen terug stelt.

§ 3.3 Onderzoeksgegevens en verzameling van gegevens

Afspraken met de journalisten zijn van tevoren telefonisch of per e-mail gemaakt. Op de datum van het interview zien de interviewer en de geïnterviewde elkaar op een vooraf gekozen locatie die door beiden is goedgekeurd. Het interview zelf wordt opgenomen met apparatuur die daarvoor is geschikt en het mogelijk maakt om alle gesprekken zonder ruis terug te luisteren. Dit is vooraf verteld aan de geïnterviewde en goedgekeurd door hem of haar. Vooraf is het doel van het interview toegelicht door de onderzoeker en is aangegeven wat er met de inhoud van het interview en vervolgens met de opnames en transcripties gedaan wordt. Na afloop worden deze afspraken herhaald.

De interviews zijn uitgeschreven tot transcripten via uTranscribe.com en zijn toegevoegd als bijlage (Bijlage 1, p. 91) in het onderzoek. De gegevens die zijn verzameld worden gebruikt als kwalitatieve gegevens en worden geïnterpreteerd door de onderzoeker als meningen en opvattingen van de journalisten. Nooit zal het voorkomen dat uitingen van de journalisten gegeneraliseerd worden naar de algemene journalist in Nederland. Er is gekozen om de voor- en achternamen van de journalisten te vermelden in de transcripten en de uiteindelijke resultaten van het onderzoek. De journalisten hebben hier voorafgaand aan het interview toestemming voor gegeven.

§ 3.4 Analysewijze van de onderzoeksgegevens

Om van de geschreven interviews naar een antwoord op de onderzoeksvraag te komen, zijn alle transcripten gecodeerd. Op basis van de concepten – waaronder boundary work, professionalisme en de theorie over de percepties van journalisten over ethisch handelen – uit de literatuur in het theoretisch kader (paragraaf 2, p. 9), zijn verschillende categorieën met behulp van de *grounded theory* geclusterd. Zulke categorieën zijn onder andere: ‘hoor en wederhoor’, ‘sociale media en hacken’ en ‘tijdsdruk’. De *grounded theory* gaat uit van drie stappen coderen: open coderen, axiaal coderen en selectief coderen (Heath & Cowley, 2004, p. 146).

Allereerst zijn alle transcripten nauwkeurig gelezen om de gesprekken weer helder voor de geest te krijgen. Op die manier zijn codes gemakkelijker toegekend. Vervolgens is er open gecodeerd in Microsoft Word door labels middels verschillende kleuren toe te kennen aan fragmenten uit de transcripten van de journalisten. Deze labels zijn nog heel erg breed, zoals ‘voordoen als iemand anders’ of ‘inbreken op computer’. Vervolgens is er axiaal gecodeerd wat betekent dat al die verschillende labels vergeleken worden en bij vergelijkbare codes ingedeeld in één overkoepelende code. Zo zijn de twee open codes die als voorbeeld werden gegeven (‘voordoen als iemand anders’ en ‘inbreken op computer’) onderdeel van een algemene code, namelijk sociale media en hacken. Nadat alle transcripten axiaal zijn gecodeerd, is tot slot selectief gecodeerd. Binnen alle categorieën van codes die zijn ontstaan door het axiaal coderen, zijn relaties en verbanden gelegd. De data zijn onder de loep genomen en overeenkomsten of juist opvallende uitzonderingen in deze data zijn tijdens deze stap herkend. De resultaten daarvan zijn opgenomen in het resultatenhoofdstuk.

De lijst met uiteindelijke codes is als volgt:

1. Ideale manier van benaderen
2. Tijdsdruk
3. Hoe snel stap je op iemand af?
4. Slachtoffers overtuigen/aandringen
5. Richtlijnen
6. Locatie
7. Werkwijze
8. Vertrouwensband
9. Contact met slachtoffers
10. Sociale media en hacken
11. Hoor en wederhoor
12. Namen en beelden van slachtoffers
13. Het belang van het slachtoffer tegen het belang van het verhaal
14. Verwachtingen en belangen van het slachtoffer
15. Eigen beoordeling van ethiek

§ 3.5 Kwaliteitswaarborging

Deze paragraaf moet de waarborging van de kwaliteit van dit onderzoek verklaren. Kwalitatief onderzoek en de objectiviteit daarvan worden beoordeeld aan de hand van de begrippen betrouwbaarheid en validiteit. Volgens Giacomini en Cook (2000) is de betrouwbaarheid van een onderzoek de 'afwezigheid van toevallige vertekeningen' en validiteit de 'afwezigheid van systematische vertekeningen van het onderwerp van het onderzoek'. Kortom, in hoeverre de uitvoering van een onderzoek deugt, zegt iets over de betrouwbaarheid daarvan en in hoeverre de opzet van het onderzoek deugt, zegt iets over de validiteit ervan. Zowel de betrouwbaarheid als de validiteit zijn opgedeeld in een interne en externe functie.

3.5.1 Betrouwbaarheid

De betrouwbaarheid is ook wel de transparantie van het onderzoek en de onderzoeker (Plochg, Juttman, Klazinga, & Mackenbach, 2007, p. 90). Bij kwalitatief onderzoek zijn antwoorden op verschillende manieren te interpreteren, wat kwalitatief onderzoek meestal subjectiever maakt dan kwantitatief onderzoek. Dat betekent daarentegen niet per definitie dat kwantitatief onderzoek niet betrouwbaar is. De vraag omtrent betrouwbaarheid die de onderzoeker zichzelf moet stellen is of de resultaten uit het onderzoek hetzelfde zouden zijn wanneer het onderzoek op exact dezelfde wijze, maar tijdens een ander moment, nog een keer wordt uitgevoerd. Om de betrouwbaarheid vast te stellen, maakt men een onderscheid tussen interne betrouwbaarheid en externe betrouwbaarheid.

Interne betrouwbaarheid houdt in dat er rekening wordt gehouden met eventuele onlogische invloeden, ofwel vanuit de onderzoeker ofwel vanuit de respondenten (Van Zwieten & Willems, 2004, p. 631). De vraag hierbij is of de resultaten voortkomen uit toeval of niet. Belangrijk is om vast te stellen of een mogelijk verschil in de uitkomsten ontstaan is doordat er een wezenlijk verschil is tussen respondenten of doordat de interviewers apart van elkaar een andere manier van interviewen of vragen stellen toepasten (Plochg et al., 2007, p. 90). Dit onderzoek is intern betrouwbaar, omdat alle interviews door één onderzoeker zijn afgenomen en omdat die ene onderzoeker ook de enige is die alle interviews heeft gecodeerd. Dit betekent dat de onderzoeker de enige is die een fout kan maken tijdens het interpreteren van de resultaten. En als de onderzoeker een fout heeft gemaakt, is die fout consequent gemaakt bij alle interviews doordat de manier van coderen constant hetzelfde was. De interpretaties zijn dus niet afhankelijk zijn van meerdere onderzoekers, wat een bijdrage levert aan de interne betrouwbaarheid van het onderzoek. Daarbovenop is er gebruik gemaakt van semigestructureerde interviews, met een vragenlijst die bij ieder interview gebruikt werd. Hierdoor zijn de interviews verschillend, maar houden ze wel dezelfde structuur aan en zijn altijd dezelfde onderwerpen aan bod gekomen.

De externe betrouwbaarheid houdt aan de andere kant in dat de betrouwbaarheid afhangt van de algehele uitvoerbaarheid van het onderzoek. De externe betrouwbaarheid van een onderzoek wordt gewaarborgd door het proces van interview tot aan transcript goed te documenteren en rapporteren (Van Zwieten & Willems, 2004, p. 632). Deze studie is op dat vlak betrouwbaar, omdat van alle interviews transcripten zijn gemaakt. De onderzoeker is niet uitgegaan van de eigen herinnering of opgeschreven steekwoorden. Alle interviews zijn omgezet tot transcripten waardoor die transcripten als bewijs voor het onderzoek én als basis voor de interpretaties van de interviews dienen.

3.5.2 Validiteit

De validiteit kan net zoals de betrouwbaarheid geclassificeerd worden in een interne en externe variant. De interne validiteit heeft betrekking op de vraag of inderdaad onderzocht is wat in de eerste instantie bedoeld was om te onderzoeken. Kort gezegd: onderzocht is in hoeverre de conclusie de juiste conclusie is voor dit onderzoek (Plochg et al., 2007, p. 90). Met name bij kwalitatief onderzoek is het van belang dat de rol van de onderzoeker gemonitord of gecontroleerd blijft, gezien het risico bestaat dat de onderzoeker zich door de vele interviews of vele veldonderzoeken te veel identificeert met het onderwerp. Zo staat de objectiviteit in het geding. Wat dat betreft is dit onderzoek intern valide, omdat de onderzoeker geen één journalist van tevoren kende. De rol van de onderzoeker was strikt zakelijk en omdat de onderzoeker zelf niet werkt in de journalistiek, was er ook geen belang bij voor de journalisten om de onderzoeker te woord te staan. Zo was er voor elk interview een neutrale basis om het gesprek te beginnen, zonder enige verstrengelende belangen.

Daarbij heeft in dit onderzoek de conclusie kunnen ontstaan doordat van te voren aan de respondenten is gevraagd of zij akkoord gaan met hoe hun citaten in de context zijn geplaatst. Door een akkoord te krijgen van de respondenten, betekent dit dat zij het eens zijn met mijn eigen interpretatie van hun antwoorden tijdens het interview en of die interpretatie juist is geplaatst binnen de context van dit onderzoek. Dit noemen we ook wel een *member check* binnen kwalitatief onderzoek (Honingh, 2008, p. 128): een eventuele vertekening van de conclusie is tegengehouden doordat de geïnterviewde personen de gelegenheid hebben gehad commentaar of kritiek op de citaten te leveren.

Onder externe validiteit verstaat men de generaliseerbaarheid van de conclusies en onderzoeksresultaten naar andere settings of vergelijkbare situaties, bijvoorbeeld over de gehele populatie (Van Zwieten & Willems, 2004, p. 632). Belangrijk bij kwalitatief onderzoek is om helder te hebben dat het hier slechts om een steekproef gaat en onderzoek lang niet altijd gegeneraliseerd kan worden. Aan de andere kant hoeft dat ook lang niet altijd en bij deze studie ook niet. Dat is omdat onderzocht wordt, simpelweg omdat het doel van het onderzoek is om de percepties van de geïnterviewde journalisten te achterhalen, en niet om uitspraken te doen over alle journalisten. Maar de resultaten van dit onderzoek kunnen wel een startpunt zijn voor onderzoek naar een grotere populatie. De interviews zijn niet te repliceren, maar dat doet dus niet af aan de validiteit. Omdat het om kwalitatieve data gaat is het niet interessant om te repliceren, maar juist des te belangrijker om zeker te weten dat wat de respondenten hebben gezegd synchroon staat aan wat de uiteindelijke interpretatie in de conclusie is.

4. Resultaten

In de volgende paragrafen worden de bevindingen uit de interviews met de journalisten besproken. Per code is ingegaan op de antwoorden van de journalisten, bijgevoegd met citaten uit de interviews.

§ 4.1 Ideale manier van benaderen

De verschillen zijn groot tussen de journalisten als het aankomt op de manieren die zij als ethisch professioneel zien om een slachtoffer te benaderen. Genoemde opties zijn telefonisch, face-to-face, via de mail, via sociale media, via kennissen of gemeenschappelijke contacten of schriftelijk via bijvoorbeeld een brief.

4.1.1 Face-to-face

Uit de resultaten blijkt dat er journalisten tegen het face-to-face benaderen van slachtoffers zijn en journalisten die hier juist heel erg voor zijn. Voor beide standpunten zijn argumenten te geven.

Wouter Laumans (Telegraaf): Face-to-face, altijd face-to-face. (...) Als ik jou een appje stuur.... (...) Dan denk jij 'wie is die knakker, wat moet ie'. Toch?

Hoewel het voor sommige journalisten vanzelfsprekend lijkt dat zij een slachtoffer het best benaderen door dit face-to-face te doen om zo de afstand van mens tot mens te verkleinen, is niet iedere journalist het ermee eens dat het eerste contact op die manier zou moeten verlopen.

Joy Leering: Ja, of ben je altijd eerst van het bellen?

Saskia Belleman (Telegraaf): Nee, dan bel ik ja. Nee, want ik ga niet voor de deur staan *out of the blue* en ze overvallen. Ik heb dat vroeger als algemeen verslaggever weleens moeten doen en ik vond het verschrikkelijk, echt verschrikkelijk.

Thomas Rueb (NRC): (...) Omdat ik het best wel een heftige invasie van de privacy vind als iemand zomaar voor je deur staat en hélemaal voor mensen die niet ontzettende media-ervaring hebben kan het best wel overweldigend zijn, überhaupt om zo door een journalist benaderd te worden of te spreken met een journalist. En als je dan ook nog eens bij iemand voor de deur staat en hem eigenlijk geen kans geeft... Weetje mensen hebben toch altijd de neiging om de ander tegenover zich tevreden te stellen en dan kan het soms toch wel heel moeilijk zijn om nee te zeggen tegen een interview, terwijl ze misschien wel later denken: maar ja verdomme, weetje, had ik dit wel gewild?

4.1.2 Telefonisch

De populairste manier om een slachtoffer te benaderen bleek telefonisch te zijn, terwijl veel journalisten ook juist tégen het telefonisch benaderen zijn. Zo is een verdeling ontstaan tussen journalisten die vinden dat je slachtoffers niet moet overvallen, maar schriftelijk moet benaderen om hen de tijd te geven een weloverwogen antwoord te formuleren en tussen journalisten die slachtoffers eerst telefonisch benaderen om slachtoffers in te laten zien en te laten horen dat zij, afgezien van journalist, ook maar een mens zijn.

Een argument voor het benaderen van een slachtoffer per telefoon is volgens de journalisten dat het een persoonlijker manier is om je aan de ander voor te stellen dan bijvoorbeeld via sociale media of e-mail. Zo heeft een slachtoffer toch enig besef van de journalist aan de andere kant van de lijn, omdat de journalist zichzelf kan introduceren en je de stem en manier van praten hoort, maar is er niet het overweldigende gevoel dat zou ontstaan wanneer een journalist voor de voordeur op de stoep staat. Echter, het feit dat een groot deel van de Nederlandse bevolking gemakkelijk te vinden is via sociale media, maakt het voor journalisten soms lastig om de eigen waarden af te wegen tegen het gemak waarop je iemand kan bereiken. Tegenwoordig is het vaak makkelijk om iemand te vinden via sociale media als Facebook, Instagram of LinkedIn. Enkele journalisten geven aan dat dit voor een ethisch conflict kan zorgen: ze moeten dan voor zichzelf bepalen of zij de moeite nog willen nemen om eerst een (e-mail)adres of telefoonnummer te vinden, alvorens zij die persoon via sociale media benaderen.

Thomas Rueb (NRC): Ja het liefst altijd telefonisch. Alleen het is vaak dat je toch eerst iemands digitale gegevens vindt voor voordat je iemands telefoonnummer hebt. Heel veel mensen, echt de meeste, zijn inmiddels toch wel online vindbaar.

Joy Leering: Nee precies. Dus eigenlijk als ik het zo mag concluderen heeft bellen vooral je voorkeur om vervolgens bij iemand langs te kunnen gaan.

Serena Hofman (AD): Ja.

Joy Leering: En als je geen gegevens kunt vinden is sociale media een beetje een laatste ...

Serena Hofman (AD): Nou, dat doe ik wel hoor maar ik probeer het wel altijd eerst op een andere manier. En als ik het dan doe dan probeer ik het zo genuanceerd mogelijk te doen in tekst.

Niet alleen is het volgens journalisten zo dat slachtoffers gerustgesteld worden bij het horen van de stem van de journalist. Tegelijkertijd is het voor een journalist ook een voordeel als hij hoort in wat voor staat een slachtoffer zelf is. Een slachtoffer kan zich via mail anders voordoen of een mail aan de journalist door iemand anders laten schrijven. Per telefoon hoort een journalist ook de stem en reactie van het slachtoffer.

Wim van de Pol (Crimesite): (...) En met de telefoon heb je het praktische voordeel dat je mensen makkelijk bereikt en ook meteen een indruk van wat voor vlees je in de kuip hebt. Als je iemands stem hoort en hoort hoe hij ergens op reageert.

Toch zijn er ook journalisten verbeten *tegen* een telefonische benadering. Net zoals bij een face-to-face benadering zou het slachtoffers kunnen afschrikken of van hun stuk kunnen brengen.

Bram de Waal (EenVandaag): Ja, je kan bijna niet maken om te bellen. Zeker niet op zo'n termijn. Langer wel, zeker als je weet dat er een bepaalde woede is of als mensen behoefte hebben om te praten, dan kan je best bellen. Maar in die eerste periode is het zo gevoelig...

Joy Leering: Als ze zo aan het rouwen zijn.

Bram de Waal (EenVandaag): Ja, dat kan je, vind ik, echt niet maken. Ik zou dat zelf heel ongewenst vinden als ik me in die situatie zou verplaatsen.

Jermaine Ellenkamp (RTL Boulevard): Wij proberen meestal wel iets laagdrempeliger een berichtje te sturen via mail of via *social media*. (...) Soms is het zo dat mensen, als je belt of als je langskomt, dan kan het natuurlijk best wel een impact hebben als een journalist opeens contact opneemt. Dan vind ik wel dat het voor die mensen ook lastig is om nee te zeggen en ik vind het vaak ook wel fijn dat zij een laagdrempelige manier hebben om gewoon nee te zeggen. Dus dat speelt wel mee als je iemand benadert. Het is vaak ook de makkelijkste manier.

4.1.3 Via via

De journalisten proberen veelal om slachtoffers via via te benaderen. Maar wat is dan via via? Via wie bedoelt men dan? Dat verschilt onderling. Voor sommigen is dat de advocaat van het slachtoffer, voor anderen een collega-journalist en weer voor anderen een familielid of buurtgenoot van het slachtoffer. De manier die, na telefoneren, het meest geprefereerd werd door slachtoffers is om via een advocaat het eerste contact met een slachtoffer te laten verlopen.

Wim van de Pol (Crimesite): Nou, ik ben van de oude stempel. Het liefst probeer ik een telefoonnummer te krijgen van de advocaat.

Susanne Uilenbroek (RTL Nieuws): (...) Ik vind het heel fijn als een advocaat de buffer is tussen nabestaanden en mij. Dat ik kan vragen: 'zou die een interview willen geven?'

Ook door nauw contact met de politie of familieleden van slachtoffers lukt het journalisten om in direct contact te komen met slachtoffers van misdrijven. Veel journalisten prefereren een via via-methode, omdat het volgens hen een veilige manier is om slachtoffers niet te overvallen.

4.1.4 E-mail

Een andere manier van contact zoeken met misdrijfslachtoffers is per e-mail. Toch wordt het door veel journalisten niet genoemd als de meest ideale aanpak als het op het benaderen van slachtoffers aankomt. Zoals in paragraaf 4.1.2 (p. 34) al eerder werd aangestipt zijn sommige journalisten van mening dat contact zoeken per e-mail een geschikte manier is om een slachtoffer niet te doen schrikken van de pers. Hoewel sommige journalisten het als onpersoonlijk of afstandelijk ervaren, zijn anderen ervan overtuigd dat een slachtoffer per e-mail benaderen een juiste manier is om het slachtoffer de tijd te geven om een reactie te schrijven.

Saskia Belleman (Telegraaf): Ja als ik hun gegevens wel heb dan doe ik het altijd liever via mail of telefonisch, daar gebruik ik dan *social media* niet voor.

Mark Schrader (AT5): Als iets net gebeurd is, doe ik in principe niets met nabestaanden, tenzij zij ons zelf benaderen. Als het langer geleden is wil ik ze best bellen of mailen.

Toch is het mailen van slachtoffers ook niet altijd de meest ideale wijze om ze te benaderen volgens sommige journalisten, onder andere omdat je niet zeker bent van het feit of je wel een reactie terug krijgt.

Wim van de Pol (Crimesite): Nou, een mailadres... Kijk, ik vind een mail toch niet altijd de beste methode, omdat mensen heel vaak heel erg geneigd zijn dat te laten liggen en dat is met bellen natuurlijk minder.

4.1.5 Sociale media

Een groter aantal van de journalisten gebruikt wel sociale media om slachtoffers te benaderen dan het aantal dat dit niet doet. Van de vele journalisten die voor het gebruik van sociale media zijn, hebben een aantal expliciet aangegeven dat dit voorzichtig gedaan moet worden. Het lijkt er dan ook op dat journalisten vinden dat het gebruik van sociale media een indringende invloed kan hebben. Dat de journalisten aangeven sociale media zo nu en dan te gebruiken, *mits* dat gebeurt met tact en behoedzaamheid, is ook een teken dat sociale media negatieve effecten kunnen hebben indien verkeerd ingezet.

Serena Hofman (AD): Nou, ik gebruik wel sociale media hoor, maar ik probeer het wel altijd eerst op een andere manier. En als ik het dan doe dan probeer ik het zo genuanceerd mogelijk te doen in tekst.

Elsbeth Stoker (Volkskrant): (...) Ik sluit het niet uit dat wij bij de krant dat ook zo nu en dan wel eens doen. Op zich snap ik dat je dat doet, zolang je het met heel veel zorg doet. Ik doe het nauwelijks. Ik benader liever mensen via de advocaat of via de politie of het Openbaar Ministerie.

De journalisten die het meest tegen sociale media als benaderingsmiddel lijken te zijn, zijn Wouter Laumans en Willem Feenstra, van respectievelijk De Telegraaf en de Volkskrant. Beide mannen zijn werkzaam bij de krant, een traditioneel medium, en prefereren ook traditionelere methodes als fysiek langsgaan en telefoneren.

Wouter Laumans (Telegraaf): Nu is het ook onder veel collega's van jouw leeftijd, ja sorry opa vertelt... Die zijn zo gewend aan digitaal. Fout, is echt de foute route. Als wij elkaar in de ogen kijken weet je met wie je te maken hebt.

Willem Feenstra (Volkskrant): Nee, het is ook niet nodig. Ik ben ook zelf niet zo actief op *social media* dus dan doe je dat sowieso al niet zo snel. Maar, ja... Het is meer een noodmaatregel. Als je geen e-mail hebt, geen telefoonnummer, geen adres. Als je geen brieven kunt sturen, geen e-mail kunt sturen, je kunt niet bellen, je kunt niet langsgaan. En je kunt iemand bijvoorbeeld wel vinden op Facebook, dan kun je prima een Facebook-bericht sturen.

4.1.6 Brieven

Een andere methode om een misdrijfslachtoffer te benaderen is om een brief te sturen naar het adres van een misdrijfslachtoffer. De reden die journalisten geven voor het sturen van een brief is dat zij slachtoffers op de hoogte willen brengen van het feit dat de pers geïnteresseerd is in hun verhaal, maar dat tegelijkertijd de keuze bij het slachtoffer blijft wat hij of zij met die brief wil doen. Men kan hier tegenin brengen dat een e-mail dezelfde functie heeft. Ook dan kan een slachtoffer ervoor kiezen de mail niet te beantwoorden, of zelfs niet te openen. Toch vinden de journalisten die wel eens een brief hebben gestuurd het voordeel, ten opzichte van een e-mail, dat een brief handgeschreven is. Het toont meer moeite en oprechte interesse volgens hen dan een e-mail.

Susanne Uilenbroek (RTL Nieuws): Stuur gewoon een kaart, dan is iemand in ieder geval voorbereid dat de pers contact wil.

Bram de Waal (EenVandaag): Toen hebben we, geloof ik, een week later of in ieder geval na de begrafenis van één van die meiden, een brief gestuurd naar die ouders. Ik meen van Savannah. Gewoon om allereerst onze oprechte deelneming te uiten, 'wat moet het zwaar zijn, gecondoleerd' enzovoort. Vervolgens: 'mochten jullie in de toekomst ergens voor open staan, we blijven deze zaak volgen, het is nu eenmaal zo dat dit ook in het nieuws is gekomen, hoe moeilijk dat misschien ook voor u is' en 'maar als u er behoefte aan hebt, weet dan dat wij altijd met u in gesprek willen treden'. (...) Nee, dit is geen onbewust proces. Je bent heel bewust bezig als je dit soort mensen benadert, wat ik net vertelde over de ouders van zo'n jong meisje. Daar denk je echt over na. Dat gaat tot en met de kaart en de envelop die je uitzoekt, dat gaat heel ver. Dan denk je ook: 'sturen we wel of geen bloemen en wat is wel of niet gepast'. Heel vaak sturen we dan een heel mooi boeket van vijftig euro namens de redactie.

4.1.7 Oproepen en tips

De journalisten met wie het plaatsen van een oproep op sociale media om een slachtoffer te benaderen besproken is, delen grotendeels dezelfde mening hierover; namelijk dat een oproep plaatsen volgens hen niet de meest ideale methode is wanneer het aankomt op het benaderen van misdrijfslachtoffers. Sommigen zijn heel stellig, zoals Mark Schrader die aangeeft nooit oproepen te plaatsen.

Mark Schrader (AT5): Nee ik plaats geen oproepen, dat doen we bij AT5 eigenlijk nooit.

Daarentegen maken ze bij RTL Nieuws en de Volkskrant volgens Susanne Uilenbroek en Willem Feenstra juist wel veel gebruik van oproepen.

Susanne Uilenbroek (RTL Nieuws): Als je allerlei mensen spreekt, zie je op een gegeven moment patronen en dan zie je waar mensen slachtoffer van worden en dan kun je heel gericht op zoek gaan naar slachtoffers. Dus soms doen we ook gewoon een oproep. RTL Nieuws staat om *audience engagement* bekend, dus de interactie met het publiek is heel groot. Dus wij kunnen daar heel makkelijk ook het publiek naar vragen.

De overige journalisten in dit onderzoek noemen oproepen niet. Tot slot maken niet alle journalisten gebruik van tips van (anonieme) bronnen. Een derde van de journalisten benoemt expliciet dat zij weleens tips gebruiken om slachtoffers van misdrijven te vinden en benaderen.

Koen Scharrenberg (auteur): Naarmate je langer functioneert als journalist krijg je ook meer tips vanuit je netwerk. Maar je houdt ook wel heel de dag het nieuws in de gaten, maar tips zijn toch wel heel belangrijk. (...) Anonieme tips ben je wel altijd heel voorzichtig mee. In principe heb ik op heel wat rare stationnetjes met een of andere mafketel staan praten die vervolgens een totale nonsens-tip had gegeven.

§ 4.2 Tijdsdruk

De journalisten is gevraagd of zij tijdsdruk ervaren bij het benaderen van slachtoffers van misdrijven. Daarmee wordt bedoeld in hoeverre zij innerlijke druk of druk vanuit de redactie voelen om in contact met slachtoffers te komen, gezien het gegeven dat er een steeds grotere nadruk op het snel leveren van nieuws is komen te liggen op veel redacties. Met de komst van sociale media zijn steeds meer journalisten in staat om het nieuws als eerste te leveren, wat de lat voor concurrentie en collega's hoger legt. Maar daardoor kan ook de zorgvuldigheid in gevaar komen te staan.

Als de geïnterviewde journalisten expliciet wordt gevraagd of zij ooit druk hebben ervaren, beaamt een meerderheid dit. Slechts enkele journalisten, Susanne Uilenbroek en Serena Hofman, zeggen de druk met enige nuance te herkennen, in de zin dat zij die druk herkennen, maar niet voelen of nu ervaren. Volgens hen komt dit door de ervaring die zij hebben. Beiden zijn zich bewust van druk die journalisten soms voelen om een verhaal op de planken te krijgen, maar bezwijken niet onder tijdsdruk of druk van hoofd- en eindredacteuren.

Serena Hofman (AD): (...) Ja, en kijk met een moordzaak, natuurlijk ervaar je wel een bepaalde druk, het is niet eerlijk als ik zeg dat ik helemaal geen druk ervaar, want zonder druk kun je niet presteren. Dus er is wel een druk, maar de druk is er meer van: oké wat gaan we morgen brengen, wat is het nieuws, wie zijn de verschillende spelers in het veld, wie kunnen er allemaal wat gaan zeggen, wie moet ik bellen? (...) Maar als ik een slachtoffer heb gevraagd of hij wil meewerken en diegene zegt nee, dan zit de druk hem er niet in dat iemand hier op de krant tegen mij gaat zeggen: nou, dat je dat verhaal niet hebt. Nee die druk voel ik niet. Want als ik als ik het heb geprobeerd, dan heb ik het echt geprobeerd, en die zelfverzekerdheid heb ik wel dat ik zeg van 'ja weetje, dan is iedereen vrij om het op zijn beurt te proberen, maar ik weet zeker...'

Joy Leering: 'Ik haal mijn handen er nu van af.'

Serena Hofman (AD): Ja.

Susanne Uilenbroek (RTL Nieuws): (...) Ik ben namelijk best een lastige redacteur wat dat betreft. Als in, het is niet dat als de chef zegt 'spring in de sloot' dat ik in de sloot spring. Dus ik denk ook wel even zelf na of ik het wel wil en of het goed voelt. Ja, ik ben wel heel blij met de leidinggevenden die ik heb die mij niet onder druk zetten en als ik zeg 'het voelt niet goed', dat die dan zeggen 'het moet'!

De enkele journalisten die druk niet zeggen te herkennen zijn Jermaine Ellenkamp, Kees Amsterdam en Ingeborg van der Ven. Allemaal hebben zij een andere reden waarom zij zeggen die druk niet te ervaren. Dit toont aan hoe het vak als journalist kan verschillen per medium, per doel van het medium en of je als freelancer werkt of niet. Ingeborg van der Ven, de enige freelancer in dit onderzoek, ervaart die druk bewust en vrijwillig niet, omdat ze niet in loondienst is bij een baas. De enige die haar in de weg kan staan, is zichzelf en de enige die haar op kan jagen, is zichzelf.

Ingeborg van der Ven (freelancer): (...) Waarom moet je als eerste het slachtoffer spreken? Waarom kan je niet het nieuws brengen en dan een week later een heel mooi achtergrondverhaal maken en met die mensen gaan zitten? Rustig op een dinsdagochtend, niet op een woensdagavond om tien uur, met een kop koffie en ze hun verhaal laten

doen. Dat heb ik nooit helemaal goed begrepen. Ik snap wel waar het vandaan komt. Het komt natuurlijk vanuit gelddruk en competitie en dat de markt zo schaars is, maar ik denk dat we ook als media elkaar daar helemaal gek mee maken en dat je ook als media op een gegeven moment kan zeggen 'jo, ik doe hier niet meer aan mee'. (...) En dat is natuurlijk ook als we het net over freelancen hebben, versus een vaste baan... Die afweging maak je daar dan ook bij. Dus eigenlijk wat ik doe in m'n werk is dat ik zeg 'ik laat me niet meer door iemand dwingen'. (...) Maar dat is het risico van het werken in een hele instabiele omgeving en een hele heftige hectische sector. Daar hebben we zelf voor gekozen, we willen zelf allemaal journalist worden en vervolgens gaan we die druk dan ook de helft van onze tijd nog op al onze respondenten neerleggen. Dat vind ik echt heel heftig, toch? Gaan we allemaal die balletjes in de lucht houden. Tien mensen bellen of ze vanavond bij M. willen komen en dan zeven afbellen. Dan denk ik, dat is jouw hectische baan waar je voor hebt gekozen. Als je dat niet aan kan, moet je misschien ergens anders gaan werken.

Jermaine Ellenkamp herkent die druk niet door het riante aanbod dat ze bij RTL Boulevard krijgen aan slachtoffers van misdrijven die zichzelf aanbieden. Hierdoor zit er geen druk op de misdaadredactie van RTL Boulevard om constant slachtoffers op te sporen en te overtuigen deel te nemen aan hun programma.

Jermaine Ellenkamp (RTL Boulevard): (...) We hebben teveel. Er zijn teveel zaken die we eigenlijk willen doen. Op sommige dagen hebben we gewoon vier, vijf rechtszaken waar we een item van kunnen maken. Dat is gewoon een heel erg luxe positie. Dus het is nooit dat we tekort zitten. We hebben altijd teveel. Dus er is totaal geen druk en soms is het juist lekker om eens een keer geen item te hebben.

Tot slot is de verslaggever van Opsporing Verzocht, Kees Amsterdam, ook niet bekend met druk om slachtoffers te regelen voor de afleveringen. Dit komt volgens hem door zijn eigen morele kompas, maar ook door het feit dat het doel van Opsporing Verzocht niet is om interessante primeurs op televisie te krijgen. Het doel is om tips binnen te krijgen die de politie en de zaak verder kunnen helpen.

Kees Amsterdam (Opsporing Verzocht): Ik heb daar geen last van omdat ik daarin gewoon een zelf duidelijk afgekaderd idee heb en daar zelf gewoon een soort kompas in heb van wat ik een goede en geen goede afweging vind. Dan kan je wel overleggen, maar dan kan je het ook met elkaar oneens zijn tot op het punt dat je in gesprek met elkaar tot een keuze komt: zo doen we het. Die druk ervaar ik zelf zo niet.

De overige journalisten die wel bekend zijn met druk om slachtoffers te benaderen geven aan dat dit ofwel komt door druk vanuit de redactie en hun chefs, ofwel door druk die is ontstaan vanuit een competitiedrang om eerder een verhaal te leveren dan andere journalisten die mogelijk met hetzelfde onderwerp bezig zijn. Een paar journalisten zien die druk als een storende factor en als iets dat hun band met slachtoffers niet ten goede doet.

Koen Scharrenberg (auteur): Nee, dat is heel lastig. Televisie is een ongenadig medium, ligt heel veel druk op.

Joy Leering: Heb je dan weleens dat je grenzen overschrijdt of bang bent om die te overschrijden als je slachtoffers van misdrijven daarin wil hebben?

Koen Scharrenberg (auteur): Ja, dat zijn echt valkuilen, want er ligt zoveel druk op je, om te komen met iets. De hoofdredacteuren zijn niet blij als jij terug komt met niks. (...) Het is moeilijk, maar er ligt heel veel druk op je schouders. Meer dan schrijvend. (...) Televisie is ongenadig ook.

Anderen zeggen dat ze die druk herkennen en soms voelen, maar ook kunnen negeren van tijd tot tijd.

Thomas Rueb (NRC): Tijd ja, neem de tijd ervoor. Dat is bij slachtoffers een hele belangrijke denk ik, en beschaam het vertrouwen niet dat ze je geven.

Joy Leering: Achteraf bedoel je?

Thomas Rueb (NRC): Ja achteraf, maar ook tijdens zo'n gesprek, zeggen: ik ben echt in jou geïnteresseerd, en vervolgens zeg je: ja sorry, ik heb nog een halfuurtje, kan je nog éven vertellen hoe...

Joy Leering: 'Hoe al die gruwelijke dingen nou echt zijn gebeurd...'

Thomas Rueb (NRC): Ja, maar dat doe je wel terwijl je in je zak je telefoon voelt trillen omdat ze op de redactie willen weten waar je mee terug gaat komen.

Bram de Waal (EenVandaag): (...) Echt, dat wil ik je meegeven... Ik doe dit werk nu zeventien of achttien jaar. Het heeft mij gewoon heel erg geholpen om die mensen de tijd te geven en de ruimte. En dus nooit haast te hebben met publicatie. Natuurlijk zijn er soms bijzondere verhalen waarbij je snel wil publiceren, maar eigenlijk loont het bijna nooit om dat te doen. Je gaat altijd over dingen struikelen, je wordt altijd ingehaald.

Aan de ene kant erkent Willem Feenstra van de Volkskrant druk vanuit de actualiteit om verhalen te leveren. Aan de andere kant laat hij een positief geluid horen over de manier waarop zijn redactie met die druk omgaat.

Willem Feenstra (Volkskrant): Nu met die moeder van Thijs H. is de verslaggever gevraagd van: 'naja we willen zoveel mogelijk informatie, wil jij contact met die ouders leggen'. Die heeft gezegd: 'nou, ik vind dat ethisch niet verantwoord, dus ik doe dat niet'. (...) Dan is dat oké. En het kan zijn dat iemand anders het alsnog doet. Uiteindelijk heeft-ie een brief geschreven en die in de bus gestuurd, als een tussenoplossing. Daar kon hij wel mee leven. Daar gaat het dan op de redactie over, van 'hoe moet je dat doen'. De een vind dat je wel gewoon moet aanblijven, want we kunnen niet achterblijven en bovendien: misschien wil die moeder wel praten. En de ander denkt: luister ik voel me hier gewoon niet senang bij. Je kunt wel gewoon 'nee' zeggen, dat is wel echt mogelijk bij ons. Ik denk dat bij andere media het wel echt anders is, daar wordt het niet gewaardeerd.

En voor sommige journalisten komt die druk eigenlijk als een *wake-up call* en dient het eerder als een leerproces in de carrière. Ook ervaren journalisten maken fouten en zijn soms minder nauwkeurig geweest door druk die zij voelen.

Saskia Belleman (Telegraaf): Ik heb een kleine 78000 mensen die mij rechtstreeks volgen. En ik twitter alleen maar over rechtszaken, moet je nagaan. Dus die tijdsdruk is er continu, maar ik heb wel geleerd van een paar... Incidenten is misschien een te groot woord. Maar omdat je de hele tijd bezig bent met het, bijhouden, bijhouden, bijhouden, en het live verslag doen, kan de situatie ontstaan dat je onvoldoende nadenkt over wat je tuitert. Een jaar geleden zat ik bij de zaak van Marianne Vaatstra. (...) Dat is het voorbeeld wat ik wel is noem waarbij de drang om snel verslag te doen het wint van gewoon gezond verstand gebruiken. Dat ik inderdaad een tweet verstuurd dat hij drie keer haar keel doorsneed en het bloed hoorde stromen en het moment dat ik de tweet op de verzendknop drukte dacht ik al 'ooooo shit, dit had ik niet willen doen'. En dat was voordat je een tweet kon verwijderen. (...) Bij de zaak van

Marianne Vaatstra ging er een soort schakel om in mijn hoofd hoor, dat ik dacht 'ja ik kan wel bezig zijn met snel berichtgeven, maar ik moet wel blijven nadenken'.

Mark Schrader (AT5): Ja die druk herken ik zeker. Zowel voor televisie als voor geschreven artikelen. (...) Ik heb ook wel eens verhalen gehad in het verleden waar ik nu spijt van heb. Die ik nu niet meer had gemaakt. Maar door die ervaringen leer je. Soms zijn er zaken waar heel journalistiek Nederland aan wil werken: dan moet je voor jezelf nagaan of je een van die journalisten wil zijn die constant achter mensen aan zit of niet.

§ 4.3 Hoe snel stap je op iemand af?

De vraag hoe snel je een slachtoffer ethisch gezien kan benaderen, blijkt een moeilijke te zijn. Op de vraag 'hoe snel benader je een slachtoffer na een misdrijf' kan geen antwoord, laat staan een universeel antwoord, gegeven worden. Volgens alle journalisten is dit heel situatiegebonden. En ook geven alle journalisten aan dat zij inzien dat te snel benaderen altijd onhandiger en minder fijn voor het welzijn van het slachtoffer is dan wanneer zij er lang mee wachten. Maar wat is snel en wat is lang? De journalisten vinden dit moeilijk om aan te geven. Wacht je in termen van maanden, weken, dagen of zelfs uren? En wat weerhoudt journalisten ervan om te wachten? Voor het merendeel is dit hun eigen geweten dat hun anders parten speelt.

Koen Scharrenberg (auteur): Ja, je gaat niet onmiddellijk naar de moord toe. Dat werkt niet, dat is ook contrapolitiek natuurlijk. Maar meestal... Op tv had ik het dan wel ja, dan ging je wel vrij snel ergens heen, maar dan kon je ook wel wat bijdragen met politie en zo.

In ieder geval valt er niet te zeggen dat je een 'X aantal dagen, weken of maanden' moet wachten, zoals letterlijk aan hen werd gevraagd. Geen één journalist heeft een antwoord gegeven, zonder in nuances te praten. Uiteindelijk lijkt het erop neer te komen dat journalisten op hun gevoel afgaan.

Jermaine Ellenkamp (RTL Boulevard): Dat is echt een gevoelsding. Ik denk niet dat je dat daar bepaalde normen of maatstaven voor moet hebben, want bij de ene case zijn de slachtoffers of nabestaanden al direct in de media. Direct al reactie. Dan is de drempel om ze te benaderen een stuk lager dan dat je weet: oké, het is gewoon een hele lastige zaak

Kees Amsterdam (Opsporing Verzocht): Wat is het goeie moment? Moet je dan een week wachten of twee weken? Je hangt ook een beetje je voelsprietten uit en kijkt wat redelijk is.

Vaak betrekken de journalisten een situatie op zichzelf of een ander om het voorbeeld concreter te maken. 'Wat jij niet wilt dat u geschiedt, doe dat ook een ander niet', is de lijfspreuk die hier voor hen opgaat.

Wouter Laumans (Telegraaf): Ja, stel jouw broer wordt vermoord. Dan ben jij de eerste maand in alle staten. Als ik dan kom, dan haat je mij, omdat ik voor jou iemand ben die alles over jouw broer wil weten. (...) Dus wat ik altijd in de eerste aanleg... Probeer is ff te wachten tot de heftigste emotie iets is afgekoeld. Tot het lichaam koud is, zou ik maar zeggen. Dat is ook altijd de kritiek die je hoort: het lichaam was nog niet eens koud en daar stonden ze al.

Ingeborg van der Ven (freelancer): Stel dat je echt bent aangerand of zelfs verkracht. Ik heb het gelukkig nooit meegemaakt, maar daar kan je als vrouw toch helemaal... Dan kan je niet eens meer normaal nadenken, dan ben je helemaal van de kaart. Hoe je de wereld ziet en hoe je je veilig voelt en al dat soort dingen, dat is allemaal kapotgemaakt. Als je meteen op dat moment met iemand gaat praten, dat is een heel heftig verhaal.

De journalisten weten zelf ook dat ze soms snel te werk 'moeten' gaan, en dat kan sneller zijn dan zij zouden willen. Echter, doen zij dit niet, dan is de concurrentie hen al voorbijgevoerd of is het nieuws volgens niet actueel genoeg meer om verslag over te doen.

Wim van de Pol (Crimesite): Ja, bij televisienieuws is het natuurlijk sowieso erg bevind van zaken, omdat alles 'snel snel' gaat. Als je met een camera gaat staan wachten op mensen die slachtoffer zijn, dan moet je heel snel zijn. Bij een schietpartij, dan moet je heel snel mensen interviewen. Dan heb je weinig tijd om je te realiseren... Voor je het weet denk je 'shit', en dan heb je die microfoon al en duw je hem maar ergens tussen.

Maar in veel gevallen beseffen journalisten daarentegen ook juist wel dat een snelle benadering averechts bij slachtoffers kan werken en is het ook niet hun ideale werkwijze om slachtoffers snel te benaderen.

Elsbeth Stoker (Volkskrant): Kijk, natuurlijk gebeuren er soms bepaalde dingen en denk je: o het zou heel interessant zijn als we de betrokken personen spreken, maar ik denk dat iedereen bij ons op de krant wel zoiets heeft van als iemand iets heel naars heeft meegemaakt, dan kunnen we het wel netjes proberen, het benaderen via een advocaat bijvoorbeeld, maar ja, we moeten wel realistisch zijn dat we niet meteen van iemand verwachten dat we een uur later op de koffie zitten.

Het feit dat journalisten het vertrouwen van slachtoffers winnen met het geduld dat ze tonen, is iets waar sommigen zich extra bewust van zijn, zoals Wouter Laumans hieronder schetst. Saskia Belleman wacht over het algemeen ook met het benaderen van slachtoffers, maar dit komt mede door haar baan als rechtbankverslaggeefster waardoor zij pas in aanraking komt met slachtoffers wanneer er ook echt een rechtszaak plaatsvindt.

Wouter Laumans (Telegraaf): Er komt een vervolg van het boek Moco Maffia aan en daar hebben we ook nabestaanden gesproken. Een jaar nadat die jongen dood was, hebben we het eerste contact gelegd. Dat was 2017, 2018 en in 2019 ben ik gaan schrijven. Twee jaar lang contact onderhouden. Twee jaar lang vertrouwen winnen, dingen voor ze doen. (...) In levensdelicten moet je echt wachten. Moet. En je krijgt het hele verhaal echt wel. (...) Maar je moet wachten, het is gewoon te snel. En iedereen wil altijd snel snel. Iedereen wil altijd gister, maar je moet dat zo rustig mogelijk aanvliegen. Rustig. Hoe rustiger je het doet, hoe beter het wordt. (...) Kijk het verhaal is dus: ga je naar die vader een dag nadat het gebeurd is? Die man is in de rouw. Die man is gewoon in de rouw, die is kapot. Wij hebben een vergelijkbaar iets gehad, dat was in juli gebeurd en in oktober zijn we naar zijn weduwe gegaan. Nu hebben we gepubliceerd. Dat was in oktober 2014. Vijf jaar lang gewoon eerst 'oké, vertrouwen we elkaar en vinden we elkaar koosjer?' En als dat pas zo is, dan kun je pas verder. Rustig aan, rustig aan, rustig aan.

§ 4.4 Aandringen bij slachtoffers

Als slachtoffers van misdrijven zeggen dat ze niet geïnteresseerd zijn in media-aandacht, wordt dat over het algemeen door alle journalisten begrepen en gerespecteerd. Geen één journalist wil een slachtoffer te spreken krijgen of porren voor een artikel of uitzending als het slachtoffer hier niet zelf voor open staat. Maar de mate waarin journalisten vinden dat je eventueel nog mag aandringen of een slachtoffer proberen te overtuigen om deel te nemen aan een productie verschilt wel.

Het grootste deel van de journalisten vindt dat er niet verder gepusht moet worden bij een slachtoffer van een misdrijf.

Susanne Uilenbroek (RTL Nieuws): Als iemand nee zegt, dan vind ik: nee is nee. Aan de andere kant, ik laat het heel vaak niet tot een zo duidelijke nee komen, want dan vind ik eigenlijk dat je al te ver gepusht hebt. Als iemand zo uitdrukkelijk nee moet zeggen, dan heb je het gesprek al niet goed aangevoeld.

Joy Leering: En als iemand zegt dat-ie niet wil...

Bram de Waal (EenVandaag): Dan is het ook klaar.

Joy Leering: Is nee dan altijd gelijk nee?

Bram de Waal (EenVandaag): Ja.

Joy Leering: Ja? Is het dan niet dat je dan bijvoorbeeld zegt 'hier zijn m'n gegevens, denk er nog over na'?

Bram de Waal (EenVandaag): O, ja, dat heb ik weleens gedaan. Maar dat beschouw ik nog steeds als een nee, want dan laat je het initiatief bij iemand anders. Dus dan is het: nu niet.

Joy Leering: Zou je zelf ook kunnen zeggen 'ik bel je over een paar dagen weer terug' of vind je dat dan weer te opdringerig?

Bram de Waal (EenVandaag): Nee, dat vind ik dan te ver. Als iemand echt heel duidelijk aangeeft dat-ie niet wil... Dan kun je als allerlaatste nog je kaartje geven of je gegevens achterlaten en dan zeg je, net zoals dat de politie weleens zegt, 'mocht u zich nog bedenken...'

Nee is echter niet altijd nee. Het merendeel van de journalisten geeft aan dat bij de eerste afwijzing er volgens hen echt nog wel geprobeerd kan worden. Zolang je het slachtoffer niet schaadt.

Jermaine Ellenkamp (RTL Boulevard): Maar er zit wel een verschil in 'nee' en 'nee'. Je hebt slachtoffers en nabestaanden die zeggen 'nee dat wil ik niet, daar heb ik geen zin in' of 'nee het komt te vroeg, ik ben er nog niet aan toe'. Als iemand dat zegt... Als iemand zelf een opening laat om het nog een keer te proberen, en het ook zelf expliciet aangeeft zo van 'benader me over een maand nog eens' of 'ik ben er op dit moment niet klaar voor, maar later wel' of 'we zitten nu midden in het politieonderzoek, dat wil ik niet schaden', ja dan is er wel een natuurlijk moment om er op een gegeven moment weer aan te bellen. Of het nou is via telefoon of via mail. Maar als iemand duidelijk aangeeft: ik wil dat niet... Ja, dan stoppen we ook. Dat is echt bij slachtoffers.

Een mening die in tegenstelling is tot de andere opvattingen van de journalisten, is van de hoofdredacteur van

Crimesite, Wim van de Pol. Waar de overige journalisten aangeven dat aandringen niet aanvaardbaar is bij slachtoffers, is hij juist van mening dat het bij het vak als journalist hoort.

Wim van de Pol (Crimesite): Ja, kijk, het hoort er nou eenmaal bij. Vroeger toen ik voor de NOS werkte bijvoorbeeld, de Bijlmerramp, dat soort dingen heb ik gedaan. Of oorlogssituaties, dan gaat het hem niet worden. Mensen die willen dan ook soms niet, maar ja. Dan probeer je toch een zekere druk uit te oefenen om ze te laten meewerken. (...) Kijk, je kunt niet als journalist voor een nieuwsmidium je gemakkelijk af laten schrikken. Dan doe je gewoon eigenlijk je werk niet goed. Bij de Telegraaf zijn ze wel extremer in de aanpak misschien. Je moet je niet af laten schepen, maar als mensen niet willen, dan willen ze niet, natuurlijk.

Joy Leering: Ja, want is nee altijd meteen nee?

Wim van de Pol (Crimesite): Nee. De meeste mensen zeggen meteen 'nee'.

Joy Leering: Ja, die horen het woord journalist en die denken... Bah, pers, bah.

Wim van de Pol (Crimesite): Ja, dat willen ze niet, maar dat moet je natuurlijk wel een beetje doorzetten.

De andere journalisten vinden het lastiger om zichzelf aan slachtoffers op te dringen.

Koen Scharrenberg (auteur): (...) Maar als ze niet zo stevig in hun schoenen staan moet je eerder nee accepteren.

Joy Leering: Wat bedoel je dan?

Koen Scharrenberg (auteur): Dat je niet moet aandringen, niet teveel moet aandringen. Het is niet een geloof dat veel aangehangen wordt, er zijn genoeg journalisten die daar maling aan hebben. Dat heb ik altijd moeilijk gevonden.

Saskia Belleman (Telegraaf): Naja, Anne Faber bijvoorbeeld... Dat haar eigen ouders haar alleen nog maar herkennen aan haar duim. Zó erg, dat zag er zo vreselijk uit. Je kunt het bijna niet bevatten en dat mensen daarna nog in staat zijn om hun verhaal te doen, ik heb daar grenzeloze bewondering voor. En als je dat dan ook hoort, dan denk je ook: 'nou, ik ga die mensen echt niet meer op hun nek zitten, dat ga ik gewoon niet doen.'

§ 4.5 Richtlijnen

De journalisten is gevraagd of zij een journalistieke studie hebben afgerond. De reden daarvoor is om erachter te komen of zij tijdens deze studie ethiek hebben behandeld en hoe zij deze lessen beoordeelden. Vervolgens is hen gevraagd of er richtlijnen op de redactie zijn waar zij werkzaam zijn, gericht op ethiek. Deze vragen dienen om te analyseren wat voor leerstijlen journalisten zelf prettig ervaren.

4.5.1. Studie

Het merendeel van de geïnterviewde journalisten heeft een journalistieke studie, zoals een hbo-opleiding of universitaire master, afgerond. Dit betekent dat je geen journalistiek hoeft te studeren om journalist van beroep te zijn, omdat alsnog een groot aantal van de journalisten geen journalistieke studie heeft gevolgd. De journalisten vinden dat ze pas over ethische journalistieke dilemma's leren wanneer zij eenmaal het vak beoefenen. Dan leert de ervaring hun wat juist en niet juist handelen is.

Hebben de journalisten die wel journalistiek studeerden een streepje voor op de andere respondenten wat dat betreft? Hun is gevraagd in hoeverre zij over ethiek hebben geleerd tijdens hun studie. Enkele journalisten geven aan zich niet te herinneren of er tijdens hun opleiding aandacht aan ethiek werd besteed.

Joy Leering: En is er tijdens je studie aandacht besteed aan ethiek in de journalistiek? Voor zover je nog kan herinneren...

Sanne Terlingen (Argos): Hmmm.. Nee, het staat me niet echt bij. Maar het is ook lang geleden hoor.

Er zijn ook journalisten die aangeven helemaal niets geleerd te hebben tijdens hun studie en dus ook niets over ethiek. Toevallig hebben deze journalisten dezelfde studie, namelijk journalistiek aan de School voor de Journalistiek in Utrecht, gevolgd.

Serena Hofman (AD): Nee, maar ja, weetje, die studie journalistiek is heel leuk, ik heb een super leuke tijd gehad, maar, en het is ook helemaal niet erg als je dat zo opschrijft: ik heb er helemaal niets geleerd.

De overige journalisten zeggen dat zij wel met ethiek tijdens hun studie in aanraking zijn gekomen, hoewel de één daar een levendigere herinnering aan heeft dan de ander. Binnen deze groep zijn eigenlijk twee categorieën te beschouwen: enerzijds de journalisten, namelijk Jermaine Ellenkamp en Mark Schrader, die zich een specifiek vak over ethiek kunnen herinneren en anderzijds de journalisten, Thomas Rueb, Willem Feenstra en Bram de Waal, die zeggen dat ethiek als onderdeel van een vak werd behandeld.

Jermaine Ellenkamp die journalistiek in Zwolle heeft gestudeerd en Mark Schrader die aan de Hogeschool voor Journalistiek in Utrecht heeft gestudeerd, zeggen allebei dat ze vakken specifiek gericht op ethiek hebben gevolgd.. Van alle journalisten zijn Jermaine Ellenkamp en Mark Schrader de enigen die tijdens hun studie meemaakten dat ethiek werd geëxpliciteerd in de vorm van een apart vak. Beide mannen vinden het goed dat het vak er was, maar in hoeverre zij er verder over te spreken zijn verschilt wel. Zo is Jermaine Ellenkamp van mening dat het vak hem echt heeft geholpen in het werk wat hij nu doet, waar Mark Schrader eerlijk toegeeft dat het vak *Media Ethics* hem niet per definitie iets heeft bijgebracht dat hij nu, in zijn werk als journalist, kan gebruiken.

Joy Leering: En heb je aan dat vak nog iets overgehouden in het werk wat je nu doet?

Mark Schrader (AT5): Nee, het is niet dat daar iets bewust van is bijgebleven in het werk wat ik nu doe. Vond het wel goed dat we het hadden.

De enige journalist die kennis over ethiek vanuit zijn studie nu ook nog in het dagelijks leven zegt toe te passen, is Jermaine Ellenkamp.

Jermaine Ellenkamp (RTL Boulevard): (...) Als je iets maakt als journalist, dan moet je ook kijken hoe dat overkomt en wat de impact is en of je het niet te heftig maakt. Misschien moet je wel ergens voor waarschuwen. Dat is wel iets

dat door die les is gekomen. Dat je gewoon het besef hebt van: 'oké, iets dat voor jou heel normaal kan zijn, kan voor een andere een enorme impact hebben'. Dat is iets dat ik eigenlijk altijd wel meeneem in mijn items.

De journalisten die ethiek niet bewust in hun studie hebben meegekregen, zeggen vooral dat ze wel het idee hebben dat ethiek is behandeld, bijvoorbeeld tijdens de vakken. Wanneer hen gevraagd wordt naar ethiek tijdens hun studie beamen deze journalisten dat dat in ieder geval tijdens hun studie ter sprake is gekomen. Aan de andere kant komen twee van hen ook meteen – terwijl hier nog niet naar gevraagd was – met een kritischere noot op de studie, omdat zij vinden dat ethiek het meest wordt aangeleerd tijdens het werk zelf en niet door een opleiding.

Willem Feenstra (Volkskrant): Jawel, natuurlijk heb je vakken die daarover gaan. Maar uiteindelijk leer je dit soort dingen gewoon in de praktijk en door de journalistieke discussie, omdat je op school toch nooit echt situaties kunt nabootsen.

Joy Leering: En heb je toen iets van ethiek of zo geleerd tijdens je master?

Thomas Rueb (NRC): Ja, dat was wel onderdeel van een vak. Alleen het moeilijke bij journalistiek is dat het allemaal vloeibaar is, zeg maar, er zijn geen harde regels. Het is ook zoals in de ambtenarij of in de bureaucratie waarschijnlijk waar je vaste protocollen hebt: die hebben we hier gewoon niet.

Bram de Waal beaamt dat werkervaring voor hem meer heeft betekend dan de studie wanneer het op ethiek aankomt.

Bram de Waal (EenVandaag): (...) Je loopt een halfjaar stage in die vier jaar, daar leer je gewoon héél veel. Veel meer nog dan bij je studie. Kijk, daar leg je natuurlijk een soort basis, dat is allemaal ook heel goed. Maar uiteindelijk leer je in het vak.

4.5.2 Redactie

Vervolgens is de journalisten gevraagd naar ethiek op de werkvloer. Allereerst is hen gevraagd in hoeverre zij weten of er een stijlboek, protocol of algemene richtlijn is wanneer het aankomt op ethiek of zelfs specifiek op het benaderen en interviewen van slachtoffers van misdrijven. Slechts enkele journalisten noemen een stijlboek waar basisprincipes omtrent ethiek in staan. Nu is het wel zo dat van die journalisten, twee bij dezelfde krant werken namelijk de Volkskrant (Elsbeth Stoker en Willem Feenstra). De andere journalist is Thomas Rueb die werkzaam is bij de NRC. Andere journalisten die werkzaam zijn bij een krant zijn Serena Hofman van het Algemeen Dagblad en Saskia Belleman en Wouter Laumans van De Telegraaf. Serena Hofman geeft aan dat er geen stijlboek is bij het Algemeen Dagblad, maar wel iets vergelijkbaars, namelijk een protocol. Dit is niet in de vorm van een boek, maar een algemene norm op de redactie bij de journalisten onderling. Dit is dus geen fysiek protocol zoals een stijlboek. Beide journalisten die bij de Telegraaf werken, zeggen dat er geen stijlboek op hun redactie is.

Alle overige journalisten zeggen geen weet te hebben van een stijlboek op hun huidige of vorige redactie. Er is hun gevraagd of ze het handig zouden vinden als dit stijlboek er wel was geweest. Slechts een enkele journalist

maakt het niet uit of er wel of niet een stijlboek zou zijn. Verder zegt het merendeel dat ze dit waarschijnlijk niet fijn hadden gevonden. De voornaamste reden hiervoor is dat iedere situatie rondom slachtoffers situatie- en context gebonden is. Zo is het moeilijk om een stijlboek te creëren waar je als journalist wat mee kan, als iedere situatie anders is.

Jermaine Ellenkamp (RTL Boulevard): Ik denk dat, wat ik net ook al zei, het benaderen van een slachtoffer of wanneer doe je dat of niet... Je moet een moreel besef hebben denk ik, om dat goed te kunnen afwegen. Ik denk dat heel veel mensen op onze redactie dat wel hebben. We hebben echt een misdaadredactie dus het zijn ook echt mensen die verstand hebben van zaken. Die ervaring hebben. Niet mensen die een entertainmentgevoel hebben die echt misdaad maken. We hebben echt wel die verdeling op de redactie van: oké, dit is de crimeredactie en dit is de entertainmentredactie en dit is het deel dat lifestyle voor z'n rekening neemt. Maar ik denk niet dat dat in een handboek te vatten is.

Slechts één journalist van degenen die nog geen stijlboek of richtlijnen op de redactie hebben, denkt dat het wel handig zou kunnen zijn om een stijlboek te introduceren bij redacties. Een andere journalist, Bram de Waal, vindt dat richtlijnen bij kranten vaak beter geredigeerd zijn en zegt hiermee dat ook hij een stijlboek wellicht handig zou vinden voor de televisieredactie waar hij werkzaam is. Daarbij is Bram de Waal de enige die een redactieraad en redactiestatuut benoemt en het betreurt als een redactie dit niet heeft.

Als journalisten geen stijlboek of opgeschreven richtlijnen rondom ethiek hebben, hoe weten zij dan hoe ze slachtoffers van misdrijven moeten benaderen en interviewen? Alle journalisten vinden dat de ervaring hen leert hoe zij dit moeten aanpakken. Hiermee worden drie typen ervaringen bedoeld: hun eigen ervaring en de ervaring van anderen zoals hun leidinggevenden die hen hebben begeleid, maar ook de ervaringen van collega's.

Veel journalisten zeggen dat hun eigen ervaring hen heeft geleerd hoe zij het beste met slachtoffers van misdrijven in contact kunnen komen en hoe je ze moet behandelen. Door de fouten die ze maken, worden ze betere journalisten. Vaak wordt dan ook een antwoord gegeven als 'omdat ik dit al zo lang doe' op de vraag hoe ze dan bijvoorbeeld weten hoe ze slachtoffers van misdrijven moeten benaderen als er geen richtlijnen voor zijn.

Joy Leering: Maar hoe weet je, als je niks van richtlijnen hebt, hoe weet je dan wat voor jou de beste manier is om mensen te benaderen?

Wouter Laumans (Telegraaf): Omdat het al twintig jaar werkt.

Joy Leering: Maar hoe weet je het dan op het begin?

Wouter Laumans (Telegraaf): Nee, dat is gewoon *trial and error*.

Als er beslissingen genomen moeten worden rondom slachtoffers van misdrijven, prefereren journalisten om deze beslissingen eerst met collega's te overleggen. De journalisten die geen handboek of protocol hebben, geven aan dat zij door te praten met medejournalisten tijdens bijvoorbeeld redactievergaderingen tot een ethische keuze kunnen komen.

Joy Leering: Hoe weet jij dan hoe je slachtoffers moet benaderen. Is dat echt de ervaring die je dat heeft geleerd?
Jermaine Ellenkamp (RTL Boulevard): Dat leer je van collega's. Dan vraag je ook van 'hoe benader ik zo iemand'? Wat is het gesprek? Hoe start je? Welke afspraken moet je maken? Hoe voel je dat aan? Maar dat is echt wel een ervaringsding. Je begint misschien eerst met een slachtoffer van een straatroof of iets dergelijks.

Wim van de Pol (Crimesite): Ja, ik denk dat je meer hebt aan communicatie en informele raadgeving dan aan een protocol van 'zo gaan we niet met ze om, zo gaan we wel met ze om'.

Mark Schrader (AT5): (...) Ik denk dat je het toch het meest leert van de ervaringen van de mensen die het al langer doen, ook toen ik net begon.

Genoeg journalisten kunnen dus nog geen stijlboek op het werk raadplegen. Echter, het hebben van een stijlboek hoeft niet automatisch te betekenen dat het stijlboek ook gebruikt wordt of dat iedere journalist überhaupt afweet van het stijlboek. Willem Feenstra weet dat er bij de Volkskrant een stijlboek is, maar ook hij zegt meer te leren van zijn eigen ervaring en die van anderen.

4.5.3 Punten van kritiek

Een aantal journalisten spreekt enige zorg en punten van kritiek uit wanneer het aankomt op de studie en de werkvloer in combinatie met de hoeveelheid ethiek die wordt behandeld.

Eén van de journalisten die niets aan journalistieke ethiek heeft meegekregen, gezien zijn studie als sportleraar, is Koen Scharrenberg. Wel ziet hij er het nut van in als journalistiek-studenten *tijdens* de studie al meer voorbereid worden op ethische kwesties uit de praktijk.

Koen Scharrenberg (auteur): Ik denk dat het wel goed is voor journalisten om meer aandacht aan ethiek te besteden. Ik was achtentwintig toen ik begon als journalist en van de universiteit af ben ik bij Elsevier aangekomen. Het is een bestaand blad met een cultuur, dat is het verschil al. Als je van de academie komt, denk ik dat je best steun kunt hebben en nodig hebt in dat soort... Je maakt natuurlijk heel veel mee en je kunt veel los maken.

Serena Hofman is ook van mening dat de journalistiek-opleiding meer aandacht mag besteden aan praktijk gerelateerde situaties.

Serena Hofman (AD): (...) Docenten die echt wel uit het vak komen waarvan je denkt: vertel gewoon, doe eens gewoon een dagje opa vertelt, weet je wel. Vertel gewoon wat er speelt op de redactie, hoe dat gaat. (...) Je moet netwerken, maar niemand vertelt je hoe dat werkt, dus vervolgens sta je ergens op een of andere bijeenkomst en denk je: ja ik zie daar Matthijs van Nieuwkerk lopen, misschien moet ik me gaan voorstellen, maar ik weet niet wat ik moet zeggen want er is niemand die dat heeft gezegd. En dat is echt, niemand vertelt je hoe je iemand moet benaderen die zijn dochter heeft verloren na een moord, niemand.

Ook bij redacties zijn er nog verbeterpunten. Het feit dat er een stijlboek is, betekent niet dat er altijd veel over ethiek gepraat wordt. Collega's mogen onderling meer spreken over ethiek, vinden journalisten.

Willem Feenstra (Volkskrant): Ja, we hebben een soort stijlboek. Ik vind wel dat dat nog veel te weinig besproken wordt. Nieuwe mensen die bij ons komen werken weten denk ik niet eens dat het bestaat. Maar het is er wel.

Joy Leering: Het wordt niet actief naar voren gedrukt?

Willem Feenstra (Volkskrant): Te weinig, te weinig. Denk dat het één keer is gezegd van 'lees dit' en dat is het dan.

Joy Leering: En daarom vind ik het zo interessant dat ik tot nu toe eigenlijk niet iets over richtlijnen hoor.

Ingeborg van der Ven (freelancer): En ook niet op de werkvloer hè. Want het is ook niet alsof je dan elke maand met elkaar intervisie doet op de vrijdagmiddag om even met elkaar te praten hoe je dit hebt aangepakt. Daar haal je uit hoeveel dingen mis gaan.

§ 4.6 Locatie

De locatie van het interview kan voor een slachtoffer erg belangrijk zijn. Op de ene locatie voelt een slachtoffer zich veel meer op zijn of haar gemak dan op de andere locatie. Alle journalisten geven aan dat ze vinden dat de locatie van waarde is voor het gesprek.

4.6.1 Waar wel?

4.6.1.1 Thuis

De journalisten is gevraagd wat zij een prettige locatie vinden wanneer zij met slachtoffers van misdrijven afspreken om een interview op te nemen. Veruit het merendeel van de journalisten geeft aan dat de interviews bijna altijd thuis worden gedaan. De meerwaarde hiervan is dat een slachtoffer zich vaak al op zijn gemak voelt. Maar wat ook meespeelt is het feit dat een journalist iets verlangt van een slachtoffer en niet andersom. Journalisten willen slachtoffers niet meer moeite hoeven laten nemen door te reizen, dus stellen zij zich open en dienstverlenend op. Daarbij komt er journalistiek gezien een voordeel bij kijken als je als journalist kan beschrijven hoe iemands persoonlijke leefomgeving eruit ziet.

Serena Hofman (AD): (...) Ik vind het belangrijk dat mensen oké zijn met waar ze afspreken. Ik zeg vaak: 'wat vinden jullie fijn, ik kan me daarop aanpassen'. 'Ik kom graag bij u thuis, maar vind je dat te dichtbij, dat kan ik me voorstellen, want anders spreken we ergens af'.

Thomas Rueb (NRC): Ik probeer altijd het liefst bij diegene thuis. Ik laat diegene de locatie kiezen in principe. Bij diegene thuis dat merk ik is vaak het prettigste, ook voor diegene

Joy Leering: Omdat het persoonlijk en veilig is?

Thomas Rueb (NRC): Zeker en er zitten eerlijk gezegd ook wel een journalistiek onderdeel in, het zegt gewoon heel veel over iemand, iemand in zijn omgeving te zien en hoe iemand zich daarin gedraagt.

Joy Leering: Ja en dat kan je nog in het verhaal, in het verhaal zetten van...

Thomas Rueb (NRC): Ja, maar niet alleen...

Joy Leering: ...De foto's op de vensterbank.

Thomas Rueb (NRC): Ja, dat is een onderdeel ervan, maar het is niet eens alleen dat je kunt zeggen welk behang iemand heeft, maar ook dat iemand zich thuis toch op een bepaalde manier gedraagt en een bepaalde, ja zichzelf is misschien wel op een bepaalde manier. Terwijl iemand in een druk café dat misschien niet is of op een andere manier is.

4.6.1.2 Horecagelegenheid

Als thuis echter toch te persoonlijk of dichtbij is voor slachtoffers van misdrijven, is een horecagelegenheid volgens de journalisten een goede tweede keus. Genoemd worden dan vooral cafés en hotelkamers- of lobby's. Het kan zijn dat een slachtoffer een openbaar restaurant of café te druk of eng vindt. Hij/zij kan of wil dan niet aan het overige publiek laten zien dat de emoties hem/haar te veel worden. Dan wordt vaak een hotelkamer geboekt.

Jermaine Ellenkamp (RTL Boulevard): Er zijn heel veel hotels waar je in de lobby heel leuk kunt zitten. Waar je een leuke plek hebt met veel planten. Daar doen we best wel veel interviews.

4.6.1.3 Buiten

Opvallend is dat een redelijk deel van de journalisten ook benoemt om het interview buiten te doen, bijvoorbeeld in een bos of park. Dit zou met name te maken hebben met het feit dat slachtoffers zich soms meer op hun gemak voelen als er een handeling bij komt kijken, zoals een wandeling maken. Het kan ook, in het kader van een televisieopname, buiten plaatsvinden om een shot van de omgeving erbij te filmen. En soms is er iets op locatie gebeurd en staat de locatie in dienst van het verhaal. Eén journalist heeft bijvoorbeeld geregeld interviews afgenomen op een begraafplaats, maar het bos of park wordt het vaakst genoemd. Andere locaties buitenshuis die in mindere mate worden genoemd zijn op de redactie en het politiebureau.

Serena Hofman (AD): Als je een stuk met iemand gaat lopen of in een park aan een bankje gaat zitten, ja sommige mensen vinden dat prettiger. (...) Ik heb ook heel vaak opnamen gemaakt op begraafplaatsen. (...) Dat is ook zoiets raars eigenlijk, tenminste raar, beetje vreemd of soms ongemakkelijk, terwijl op het moment dat je daar dan bent, is het ook niet meer ongemakkelijk, omdat het voor diegene heel belangrijk is.

4.6.2 Waar niet?

4.6.2.1 Thuis

De meest genoemde plek om ergens met slachtoffers van misdrijven af te spreken is thuis, zoals geconstateerd in paragraaf 4.6.1.1 (p. 50). Tegelijkertijd is thuis ook de meest voorkomende plek om niet af te spreken volgens de journalisten. Dit heeft te maken met het feit dat een eigen woning voor veel slachtoffers te persoonlijk en dichtbij is. In hun huis willen zij zich veilig voelen en het trauma niet mee naar binnen nemen.

Susanne Uilenbroek (RTL Nieuws): Ja, bij wraakporno en überhaupt zedenslachtoffers zie je vaak dat ze het niet thuis willen.

4.6.2.2 Horecagelegenheid

Ook een horecagelegenheid is net zo goed geliefd als minder populair. Het valt op dat de journalisten vooral slachtoffers van zedenmisdrijven niet in het openbaar willen interviewen. Voor veel slachtoffers is die schaamte of het verdriet te groot, waardoor zij bang zijn dat de omgeving kan horen waar het gesprek over gaat.

Willem Feenstra (Volkskrant): Ja, het verschilt ook wel. Over het algemeen willen mensen, zeker als het om misbruik gaat, thuis afspreken. Stel dat wij hier zouden zitten...

Joy Leering: Kun je niet uithuilen?

Willem Feenstra (Volkskrant): Ja, en je weet ook niet of de mensen om je heen mee luisteren.

Saskia Belleman (Telegraaf): Of je kiest voor een plek die wat rustiger is want als mensen een zedenfeit hebben meegemaakt... Je wil niet dat mensen die aan een tafel naast je zitten dat allemaal kunnen meekrijgen.

§ 4.7 Werkwijze

Wat journalisten de meest ideale werkwijze vinden om een slachtoffer te interviewen, verschilt per journalist. Er is hun gevraagd of en hoe zij zich voorbereiden op een interview en wat zij goede afspraken met een misdrijfslachtoffer vinden.

4.7.1 Voorbereiding

Wanneer de journalisten wordt gevraagd hoe zij zich op een interview voorbereiden, zegt het merendeel dat het zich vaak tot op het detail inleest. De journalisten willen niet dat een slachtoffer het idee krijgt dat de journalist zich niet goed heeft voorbereid of niet alles van het onderwerp afweet. Maar wanneer hen wordt gevraagd of ze dan een vragenlijst meenemen of een stappenplan hebben, is het antwoord veelal nee. De journalisten verdiepen zich in een onderwerp, maar gaan een interview met een open blik tegemoet. Ze willen het slachtoffer het gevoel geven alsof ze gewoon in gesprek zijn, in plaats van in een heftig of zwaar interview. De journalisten onthouden dus wel wat ze willen vragen, maar vinden het niet professioneel om een fysieke vragenlijst mee te nemen wanneer zij een slachtoffer interviewen.

Sanne Terlingen (Argos): En er zijn mensen die zeggen 'doe maar in één keer, want dan heb ik het achter de rug'. En dan moet ik het heel goed voorbereiden, want dan moet ik precies weten wat ik ga halen en zorgen dat er niks mist.

Koen Scharrenberg (auteur): Soms prepareer je wel een beetje, met korte notities, maar je reageert meestal op informatie en dan vraag je door.

Mark Schrader (AT5): Ik ga er altijd vrij open in. Ik bestudeer m'n vragen uit m'n hoofd alsof het een SO is voor school, ik weet precies wat ik wil vragen. Maar ik wil vooral de slachtoffers zo veel mogelijk laten vertellen en zo open mogelijk. Het moet spontaan gaan, en ik wil ze niet het gevoel geven alsof ik alles al ingestudeerd heb.

Kees Amsterdam (Opsporing Verzocht): Ik heb niet een soort lijstje van 'nu die vraag, nu die vraag'. Zo werkt het niet, in ieder geval niet bij mij.

4.7.2 Afspraken

Hoe kan een journalist een slachtoffer van een misdrijf het beste interviewen? Wat is de ideale werkwijze om tot een goed gesprek te komen? Volgens veel journalisten komt het allemaal neer op het maken van afspraken met de slachtoffers. Wees duidelijk in wat je wil bereiken en wees duidelijk in wat het slachtoffer kan verwachten van het interview en het uiteindelijke artikel of de uiteindelijke uitzending. Verwachtingsmanagement is een woord dat vaak gebruik wordt. Volgens de journalisten draait het werken met misdrijfslachtoffers erom dat je het slachtoffer niet met vragen achter laat.

Wouter Laumans (Telegraaf): Het eerste gesprek, dan zit je in de tandartsstoel. Als we gaan praten, dan gaan we praten. Dus ik wil een heel lang voorgesprek, maar als we voor *the record* gaan, dan zit je in de tandartsstoel. En het wordt vervelend, dat zeg ik ook altijd. Ik ga met dat haakje langs al je tanden en als ik een gaatje zie, prop ik 'm erin. En dat kan vervelend zijn. Ik zeg ook eerlijk dat het niet noodzakelijkerwijs leuk is. Maar het kan wel opluchten, ik geef geen garantie.

Willem Feenstra (Volkskrant): Je belt iemand en je legt eerst uit wie je bent. Vervolgens zeg je altijd dat het een gesprek dat niet *on the record* is. 'Je kunt alles zeggen en niets wordt opgeschreven. Kan me voorstellen dat je ons in de ogen wil kijken voor we gaan praten, dat je ons überhaupt vertrouwt en je verhaal aan ons kwijt wil.' Dat is altijd het voorstel om eerst gewoon bij elkaar te komen. En we zeggen altijd heel duidelijk dat in de eerste instantie alles wat zij zeggen *off the record* is. Dus niet voor de krant bestempeld. We willen ze heel erg het gevoel van controle geven, omdat dat vaak iets is wat ze ontnomen is eerder, zeker bij misbruikslachtoffers.

Journalisten die in tekstvorm publiceren laten slachtoffers van misdrijven veelal het artikel lezen van tevoren.

Saskia Belleman (Telegraaf). En dan maak ik afspraken met ze of ik het verhaal mail, of ze voldoende tijd hebben om het te lezen, of ze nog iemand willen die het na kan lezen, of ze telefonisch contact willen als ze iets gewijzigd willen hebben, maar dat ze het ook via de mail kunnen doen als ze het moeilijk vinden.

Willem Feenstra (Volkskrant): (...) dat wil je zelf ook gewoon, dat mensen het lezen. Het ergste wat er kan gebeuren is dat iemand achteraf niet blij is of tevreden met een publicatie.

Voor uitzendingen op tv zijn de regels vaak anders. Dan kunnen slachtoffers het fragment niet altijd van tevoren zien, hoewel sommige journalisten van mening zijn dat óók dan een slachtoffer altijd eerst het beeld moet hebben gezien, voor het wordt uitgezonden. Een opgenomen beeld is iets dat niet anders gebracht kan worden, terwijl bepaalde zinnen in artikelen in tekstvorm wel anders verwoord kunnen worden. De ene journalist verschilt hierin erg van werkwijze van de andere.

Bram de Waal (EenVandaag): Ook daarvoor geldt, ze kunnen alleen maar op feitelijke onjuistheden reageren. Dat wil zeggen: stel dat ik een bepaalde quote in een bepaald daglicht stel wat de politie echt *by far* niet oké vindt en het verhaal klopt niet meer. Dan kun je er altijd wel uitkomen. Maar het kan niet zo zijn, ook niet bij nabestaanden en ook niet bij slachtoffers, dat ze achteraf quotes gaan intrekken en zeggen 'nou, ik wil toch niet dat je dat uitzendt'.

Joy Leering: En laat je het altijd na afloop lezen als je het hebt geschreven voor publicatie?

Wim van de Pol (Crimesite): Ja, in principe ben ik daar wel van. Het kan niet altijd natuurlijk, zeker niet bij televisie misschien. Maar als het een langer interview is, dan wel. Feitelijke onjuistheden mag iemand altijd verbeteren. Dan is het belang aan twee kanten.

Verder zijn de journalisten vaak toleranter als het gaat om het weglaten van details of feiten waar slachtoffers zich niet op hun gemak bij voelen dan bij andere groepen geïnterviewden. Als een slachtoffer aangeeft dat een bepaald citaat hem of haar geen fijn gevoel geeft, zeggen veel journalisten dat zij dan eerder overstag gaan en het citaat er niet inzetten. Dit is wel mits het detail weggelaten kán worden en het geen afbreuk doet aan de loop van het verhaal.

Elsbeth Stoker (Volkskrant): Tot nu toe hebben we het geluk dat meestal mensen het een mooi verhaal vinden en als er een keer wat in staat waar ze niet gelukkig mee zijn, dan, als je daarover met ze praat, blijkt het soms net in een heel klein zinnetje te zitten of net in een bepaald woord, en dan is het natuurlijk iets wat heel makkelijk op te lossen is. (...) Het kan zijn dat iets voor slachtoffers heel belangrijk is, terwijl het voor ons een kleine moeite is om het aan te passen. We zullen ons bovendien in zulke situaties niet snel opstellen als een hele strenge journalist.

Andere afspraken die journalisten maken met slachtoffers zijn er allemaal met het doel om een duidelijke en gemoedelijke sfeer te creëren. Zo mogen slachtoffers die niet met hun echte naam in het artikel komen van de journalisten hun eigen gefingeerde naam vaak kiezen.

Susanne Uilenbroek (RTL Nieuws): Ik laat mensen ook heel vaak hun naam zelf kiezen. (...) Dat vinden mensen heel leuk. (...) Zo van 'nou, we hebben afgesproken dat we niet je echte naam gebruiken dus hoe wil je heten.' Soms weten ze het ook niet, dan zeg ik dat ik iets verzin, dat mag ook.

Saskia Belleman (Telegraaf): Ja het moet hun verhaal blijven en als wij dan een naam verzinnen waar ze niks mee hebben of waar ze juist hele slechte associaties mee hebben, of dat het is 'o god ik had vroeger een buurmeisje wat me heel erg pestte met die naam...' Ja, dat moet niet.

Journalisten proberen slachtoffers van misdrijven daarbij ook een gerust gevoel mee te geven door eventueel pijn en verdriet niet nog meer te vergroten. Een deel van de journalisten is dus niet alleen rianter in het weglaten van details; ze graven ook minder diep naar verdriet.

Kees Amsterdam (Opsporing Verzocht): Iedereen snapt dat als jij iets heftigs hebt meegemaakt en je wordt erover geïnterviewd en je raakt erdoor geëmotioneerd, dat dat normaal is. Maar ja, dat is afhankelijk van wat voor zaak het natuurlijk is. En ik ga er niet heel erg naar graven en nog meer en nog meer.

Saskia Belleman (Telegraaf): Ik zit er niet om leed toe te voegen, kijk meestal zijn ze al zo ver dat ze best bereid zijn om heel open te vertellen wat ze is overkomen.

Eén journalist vindt het fijn om zijn interviews met misdrijfslachtoffers niet één op één, maar met een collega-journalist erbij af te nemen, zo wordt het meer een groepsgesprek in plaats van een interview dat georganiseerd aanvoelt.

Willem Feenstra (Volkskrant): Maud Effting en ik doen heel veel verhalen samen, dan is er een rolverdeling vaak. Zij is van nature nog veel empathischer dan ik. Je kunt in zo'n gesprek ook niet te veel meebewegen, dan kom je niet waar je moet zijn in een gesprek. (...) Dus we hebben een soort rolverdeling en dat werkt heel goed, over het algemeen. En sommige mensen voelen zich bij de één meer op hun gemak dan bij de ander dus dan neemt de één het gesprek meer in handen.

§ 4.8 Vertrouwensband

Hoe zorg je ervoor dat iemand zo kwetsbaar en breekbaar als een slachtoffer van een misdrijf in jou een betrouwbaar persoon ziet? Slachtoffers van misdrijven hebben vaak veel om niet te willen vertellen, dingen waar ze zich voor schamen of verhalen die ze nog nooit aan iemand hebben verteld. De journalisten is gevraagd wat zij de meest ideale manier vinden om het vertrouwen van een slachtoffer te winnen. Het meest voorkomende antwoord is om te luisteren naar een slachtoffer. Hoor echt wat een slachtoffer van een misdrijf te zeggen heeft en gun ze de tijd en ruimte om hun verhaal te doen. Volgens het grootste gedeelte van de journalisten is geïnteresseerd overkomen daarbij cruciaal. De focus moet liggen op het slachtoffer, nergens anders op. En een goede manier om volgens journalisten geïnteresseerd over te komen is door je goed voor te bereiden waardoor je kan reageren op wat een slachtoffer zegt.

Wim van de Pol (Crimesite): Wat mensen vaak aanspreekt waardoor mensen worden getriggerd is als je aantoont dat je er wat vanaf weet. Dat je niet zomaar koud ergens naar binnen gaat en verwacht dat zij het hele verhaal vertellen en dat zij al het werk moeten doen en dat jij als het ware ongeïnteresseerd naar binnen stapt. Dat moet je niet doen. Als je zegt, nou 'ik hoorde dat er dit en dat gebeurd is', dan denken zij 'o, hij heeft zich in mij verdiept'. Dan zijn ze geneigd om wat opener te worden.

Joy Leering: Hoe zorg jij ervoor dat slachtoffers zich op hun gemak voelen?

Mark Schrader (AT5): Door mijn mobieltje uit te zetten. Het komt echt niet aanwezig over als je mobieltje afgaat terwijl je met slachtoffers praat.

Slachtoffers niet ophaasten is het tweede element dat ervoor zorgt dat ze zich op hun gemak voelen. Een gebrek aan geduld vinden veel journalisten bij misdrijfslachtoffers onacceptabel.

Mark Schrader (AT5): Ja, er zijn genoeg mensen die dit werk niet kunnen doen, omdat ze geen geduld hebben.

De journalisten zijn van mening dat je scherp moet blijven, met name bij slachtoffers. Om slachtoffers zich op hun gemak te laten voelen, moet je goed aanvoelen ze reageren op situaties.

Sanne Terlingen (Argos): Ik denk in ieder geval heel goed kijken. In ieder geval het ongemak benoemen, maar ook niet te veel.

Joy Leering: Wat kunnen die ongemakken zijn dan?

Sanne Terlingen (Argos): 'Ik weet niet zo goed waar ik je naar mag vragen. Mag ik je naar het onderwerp vragen of vind je dat juist niet prettig?' Wat moet ik doen als iemand gaat huilen? (...) Ik ben zelf iemand die het helemaal niet fijn vind als een onbekende een arm om me heen slaat. Een slachtoffer van seksueel misbruik heeft me weleens verteld van 'dan ging ik huilen en zat alsnog iedereen heel afstandelijk en me vragen of ik een tissue wil'. Dat versterkte heel erg haar gevoel dat ze niets waard was. Juist dat soort momenten kunnen heel erg lastig zijn, dus wat mij ook heel erg hielp is om gewoon te vragen 'zal ik een arm om je heen slaan' of 'mag ik een arm om je heen slaan' of 'mag ik je hand vasthouden'.

Ingeborg van der Ven (freelancer): Als je in de eerste tien minuten je heel erg bewust bent van wat er gebeurt, dat iemand op een fijne plek zit bijvoorbeeld. Ik zie ook wel eens dat iemand dan echt dicht op iemand gaan zitten. Dat is niet *chill*, je moet iemand de ruimte geven. Dat als iemand gaat huilen of breekt je wel empathisch bent en steun kan geven, maar het niet helemaal willen overnemen, want het is iemand anders z'n pijn en het is ook niet jouw rol.

Daarbij probeert een aantal journalisten om hun eigen kwetsbare kant naar voren te laten komen. Ze willen niet overkomen als 'ondervrager', maar als medemens. Iemand waar je een band mee kan opbouwen en een diepgaand gesprek mee kan voeren. Veel journalisten geven aan dat ze vaak iets over zichzelf vertellen om een slachtoffer zo comfortabel te laten voelen.

Saskia Belleman (Telegraaf): Dus ik ben bij beide ouders langs geweest. Dan zie je zo'n slaapkamer van zo'n meisje die nog helemaal intact was. En dan zie je zo'n boekenkast met boekjes die hetzelfde zijn als de boekjes in de boekenkast van mijn dochter. En kleren die er hangen die mijn dochter ook heeft. (...) Ik vond dat allemaal zo heftig. Zo vreselijk heftig, maar die mensen hadden door de sfeer aan de hand van het rechtbankverslag, het gevoel van 'met haar willen we wel praten'. (...) Die wisten toen helemaal niet dat ik ook een dochter heb hoor, van dezelfde leeftijd. Dat heb ik pas met ze besproken toen ik ze aan de telefoon had. Maar ik denk dat zij daardoor wel het idee hebben gekregen: zij snapt de beweegredenen, zij snapt het, met haar willen we wel praten.

Slachtoffers voelen zich volgens de journalisten minder op hun gemak bij hen als zij het idee krijgen dat ze in een interview zitten waar iedere opname definitief is. Een aantal journalisten duidt op het feit dat slachtoffers zo min mogelijk in een gemaakte journalistieke setting willen zijn. Dat kan dus ook zijn door naar buiten te gaan.

Mark Schrader (AT5): Ik kom ook nooit met drie man, maar altijd met maximaal twee man aan bij een slachtoffer van een misdrijf. Daarbij moet de cameraman het niet overnemen, pas als een slachtoffer met mij in gesprek gaat en alles eromheen vergeten wordt, wordt het een mooi interview.

Als slachtoffers het gevoel hebben dat ze iets moeten zeggen of geen controle hebben tijdens het gesprek, voelen ze zich volgens een paar journalisten ook minder comfortabel.

Elsbeth Stoker (Volkskrant): En als iemand iets niet wil vertellen, het hoeft ook niet. Je bent niet bij de rechter of zo, en je hoeft niet alles te vertellen. En het vervelend voor mij omdat ik het dan wat minder mooi op kan schrijven, maar ja het is wel mijn probleem en niet hun probleem.

Jermaine Ellenkamp (RTL Boulevard): (...) Maar ik zeg ook wel altijd voor een interview van: als ik te ver ga, of als je wilt stoppen, geef het dan echt aan. 'Als je iets hebt gezegd wat je niet fijn vindt, dan kan het weer opnieuw.' Dan is het niet zo van 'oh yes, ik heb de quote', want als diegene er niet blij mee is... Ik geef ze altijd de ruimte.

§ 4.9 Contact met slachtoffers

Het contact met slachtoffers verhoudt zich tot meer dan alleen een interview en een voorgesprek. Na het interview hebben veel journalisten nog weken, maanden en soms zelfs jaren contact met slachtoffers. De journalisten vinden ook dat dat je plicht als journalist is. Dat kan zowel op een zakelijke manier in de vorm van nazorg, als op een vriendschappelijke manier.

4.9.1 Nazorg

Op één journalist, Kees Amsterdam, na geven alle journalisten aan dat ze nazorg verlenen aan slachtoffers van misdrijven. Dit vertaalt zich vaak in het sturen van berichten via WhatsApp of telefoongesprekken. De gesprekken gaan dan vooral over de publicatie en hoe het slachtoffer zich voelde of wat hij/zij van het artikel of de uitzending vond. Veel journalisten zijn het erover eens dat het onderdeel van je vak is om zowel voor, tijdens als na het interview te luisteren naar het verhaal van een slachtoffer en te reageren op vragen of opmerkingen. De journalisten vinden echter dat je niet bij ieder slachtoffer aan nazorg hoeft te doen en het verschilt per persoon.

Saskia Belleman (Telegraaf): Het is niet zo dat ik dan nog heel veel contact met ze heb, maar ik heb wel wat contact met ze. Af en toe gewoon dat je weet, er duikt weer wat op van nieuw bewijs of zo. Dat je even een appje stuurt van 'goh ik zie het langskomen, sterkte het zal best wel weer even moeilijk voor je zijn'. Dat je er blijk van geeft dat je beseft hoe lastig dat voor ze is.

De reden dat Kees Amsterdam slachtoffers van misdrijven niet meer spreekt na een interview is omdat tussen hem en het slachtoffer altijd de politie staat. Dit ligt aan de aard van het programma, Opsporing Verzocht, want bij andere journalistieke programma's kwam Kees Amsterdam wel meer in contact met slachtoffers na de uitzending. De politie gaat over het contact en de zorg voor het slachtoffer.

Kees Amsterdam (Opsporing Verzocht): Nee, ik wil niet verder nog een soort relatie of nazorg... Ik vind dat met dit programma echt de taak van de politie.

Joy Leering: Maar herken je het wel uit andere programma's die je hebt gedaan?

Kees Amsterdam (Opsporing Verzocht): Bij Peter R. de Vries... Hij deed dat zelf ook hè. Had heel veel nauw contact met nabestaanden en zelf deed ik dat ook in die dossiers, maar ja, Peter was daar natuurlijk al helemaal een kampioen in, want die hield heel erg contact. Genoeg voorbeelden van zaken waarbij je dat nu nog ziet bij hem. Ja, dat is prima, dat vind ik ook heel goed om te doen. In zo'n soort programma snap ik het ook.

Voor journalisten is de valkuil om niet té aanwezig te zijn. Een aantal van hen vindt het moeilijk om aan te geven wanneer nazorg te veel nazorg wordt. Als alle slachtoffers van misdrijven die zij ooit hebben geïnterviewd hen dagelijks berichtjes zouden sturen of bellen, hebben ze daar een dagtaak aan.

Willem Feenstra (Volkskrant): Nou, het gaat altijd op een vriendschappelijke manier. Het is heel moeilijk, want het zijn heel veel contacten dus dat kost je echt ongelooflijk veel tijd en dat beperkt zich niet van negen tot vijf. Dus het kan ook om elf uur 's avonds zijn, in je weekend... Je kunt moeilijk zeggen 'het is weekend'.

Jermaine Ellenkamp erkent ook dat het veel tijd kost om met slachtoffers in contact te blijven na publicatie en verklaart dat op de volgende manier.

Jermaine Ellenkamp (RTL Boulevard): (...) Je besteedt er alleen maar meer tijd aan, maar ik vind het wel belangrijk, want jij wilt uiteindelijk een verhaal vertellen en dat wil je niet ten koste van iemand, maar juist om iemand te helpen of iemand een podium te bieden. En daarom is nazorg heel belangrijk.

4.9.2 Band met slachtoffers

Wanneer slachtoffers van misdrijven een journalist eenmaal vertrouwen, zijn journalisten vaak niet alleen meer journalist door de ogen van het slachtoffer. De band is veranderd en de journalist krijgt het gevoel te veranderen in een vriend, goede vriend, maatschappelijk werker of psycholoog.

4.9.2.1 Vriendschap

Op de vraag of journalisten er een vriendschappelijke band op nahouden met slachtoffers, geeft het merendeel aan dat zij dit niet zo ver laten komen. Slechts een paar journalisten komen er heel eerlijk voor uit dat zij het contact soms verder hebben laten komen dan zij wilden, of in ieder geval het moeilijk vinden om bij slachtoffers aan te geven dat zij het contact in mindere mate willen.

Joy Leering: Worden het soms vriendschappen of probeer je dat te voorkomen?

Ingeborg van der Ven (freelancer): Het is heel grappig, het is eigenlijk voor mij een leerproces geweest in die twee jaar. Ik heb dat weleens een paar keer heel dichtbij laten komen

Joy Leering: Dus nazorg is net zo belangrijk eigenlijk?

Sanne Terlingen (Argos): Ja, alleen ik denk dat ik het soms te veel doe. Dat ik net wat mijn grenzen over laat gaan, omdat ik me te verantwoordelijk voel.

De overige journalisten zeggen dat zij vinden dat er zeker een vriendschappelijke manier van communiceren mag ontstaan tussen een journalist en een misdrijfslachtoffer. Er moet alleen een bepaalde grens gewaarborgd blijven: op vriendschappelijke wijze met elkaar in contact zijn is anders dan een vriendschap hebben. Zij zijn er dan ook van overtuigd dat dit mogelijk is, zolang een slachtoffer maar weet wat de verhouding tot de journalist is.

Joy Leering: Je hebt ze niet op je op je verjaardagsborrel?

Thomas Rueb (NRC): Absoluut niet, nee, zelfs niet bronnen, mensen met die ik hele persoonlijke verhalen heb gemaakt, dat zou ik niet doen. (...) Dat is gewoon, het vertroebelt je werk en een zaak is nooit klaar per se. (...) Nee, je moet je kunnen verhouden tot je journalistieke werk en dat is de reden dat je iemand gesproken hebt en dat is heel moeilijk, daar moet je echt mee oppassen.

Wouter Laumans (Telegraaf): Dat zeg ik ook altijd. Ik zeg altijd 'ik ben niet jouw vriend'. Heel vaak krijg ik 'hey vriend' en dit en dat. 'Luister, ik ben een journalist en dat ik vriendschappelijke gevoelens voor je heb is één, maar ik ben niet jouw vriend.'

Joy Leering: Ze komen niet op je verjaardag en jij niet op die van hun.

Jermaine Ellenkamp (RTL Boulevard): Nee, nee, dat zou veel te ver gaan. Maar het is wel dat als iemand, een slachtoffer of nabestaande in de buurt is en de zaak loopt nog, dan zegt iemand weleens: hé, zullen we even een kopje koffie drinken op de redactie. Dat wel, maar dat is dan ook wel professioneel, want dan heb je het wel over de zaak en hoe het met iemand gaat. Maar ik zou me niet kunnen voorstellen dat ik een vriendschappelijke relatie zou opbouwen met een slachtoffer of nabestaande.

Thomas Rueb (NRC) verwoordt op de volgende manier waarom hij vindt dat de band tussen een journalist en slachtoffer professioneel gescheiden moet blijven door de volgende situatie te schetsen:

Thomas Rueb (NRC): Het zal je maar gebeuren dat je over een slachtoffer hebt geschreven, en vijf jaar later, dan blijkt in een hoger beroep dat er niets klopt van dit verhaal. En dan heb je een persoonlijke vriendschap met iemand opgebouwd en ben je de peetvader van iemands kinderen. Ja dat is heel erg ingewikkeld.

De betrokkenheid met slachtoffers is wel iets waar veel journalisten waarde aan hechten. Hoewel ze een slachtoffer niet in hun eigen privésfeer willen introduceren, is het wel zo dat ze slachtoffers nog regelmatig zien en spreken. Dat doen ze deels uit oprechte interesse en deels vanuit een journalistieke behoefte om het slachtoffer te spreken en op de hoogte te blijven van nieuwe informatie rondom een zaak.

Wouter Laumans (Telegraaf): Ik heb in m'n agenda, dan is die jarig, dan is die dood, dan is dit, dan is dat, dan is zus, dan is zo. (...) Nou, als ik jou een kaartje stuur op de dag dat je kind is overleden, dat is iets wat een vriend doet. Toch? (...) En ik ben journalist. Dus doe ik dat omdat ik later wat van je wil of doe ik dat uit menselijkheid? Snap je? En er zit dus een belang voor mij om dit te doen, want als ik geen journalist was, had ik het waarschijnlijk niet gedaan. Dus daar zit ook een beetje het 'uitgenaste'. (...) Ik denk overigens dat het voortkomt uit een oprechte meelevendheid als ik zo'n kaartje wel stuur of als ik iemand bel. Maar als ik geen journalist was, was ik nooit met die mensen in aanraking gekomen.

Serena Hofman (AD): Ik stuur wel berichtjes op sterfdata en verjaardagen. (...) Ja, want dat is wel goed om te beseffen, want de omgeving is er na drie vier jaar wel klaar mee. (...) Heel hard gezegd, maar dat dat zie je gewoon vaak, dus het is een hele kleine moeite inderdaad om even iets van je te laten horen, maar voor die mensen betekent dat echt de wereld en tegelijkertijd wil ik ook weten: hoe is het met ze, hebben ze nog een update, is er een actueel haakje, kan ik daar nog een keer een verhaal over maken, maar dat rechtvaardigt het wel vind ik, want als er dan een update

is, dan is het ook wel weer verantwoord om er iets mee te doen. En die mensen snappen dat ook echt wel, weetje, ze weten ook echt wel dat je niet hun beste vriendin bent.

4.9.2.2 Hulpverlener

Een intieme band hoeft niet altijd in een vriendschap te resulteren. Sommige slachtoffers hebben de journalist zoveel verteld dat ze met iedere vraag en kreet om hulp bij een journalist aankloppen. Ook daar schuilt het risico dat een journalist heel expliciet moet aangeven dat hij of zij geen therapeut, psycholoog of advocaat is.

Mark Schrader (AT5): Ik ben geen psycholoog, dat moet ik soms wel aangeven. Als zij me zouden vragen om mee te gaan naar een psycholoog als morele steun dan moet ik op zo'n moment aangeven dat dit een grens overschrijdt.

Susanne Uilenbroek (RTL Nieuws): Je moet empathie tonen, je moet je verplaatsen in het slachtoffer. Je moet niet mee huilen, maar je moet wel mee leven. Soms moet je best wel streng zijn en zeggen van 'hey, nu is het wel klaar', als in 'mijn rol is klaar'. Wat ik zeg, ik ben journalist, ik ben niet de therapeut, dan moet je een loketje verder. Daar moet je soms hard in zijn en in ieder geval duidelijk in zijn.

Ingeborg van der Ven geeft aan dat zij begrijpt dat slachtoffers journalisten inschakelen, omdat het oplossen van een misdrijf soms doeltreffender lijkt via de media dan via de juridische weg.

Ingeborg van der Ven (freelancer): En als je het over een psychologische curve hebt en wat je als journalist kan doen en hoe ver ga je in die verantwoordelijkheid... Moeten wij als journalisten dat allemaal voor hun gaan oplossen? Nee, natuurlijk niet. (...) Ik ben geen advocaat en als jij echt wil dat er verandering komt, ga jezelf dan mobiliseren en pak je eigen verantwoordelijkheid. En daar vraag je heel veel van slachtoffers van seksuele intimidatie, een gebied waarop alle grenzen en regels vaag zijn.

Sommige journalisten verwijzen slachtoffers dan ook door naar mensen die wel gekwalificeerd zijn om een slachtoffer van een misdrijf op professionele manier te helpen.

Joy Leering: Ik kan me voorstellen dat sommige mensen je zoveel verteld hebben dat ze je misschien beetje als psycholoog gaan zien.

Willem Feenstra (Volkskrant): Ja, dat is zeker zo.

Joy Leering: Hoe geef jij dan aan dat je dat niet bent?

Willem Feenstra (Volkskrant): Door af en toe door te verwijzen naar een psycholoog of Slachtofferhulp of bepaalde hulpverleners die ik vertrouw. Maar ook gewoon door ze wel adviezen te geven af en toe. Dus mensen vragen heel vaak om advies van 'wat moet ik nu doen, wat moet ik nu doen'. Ja, dat kun je natuurlijk best... In heel veel gevallen durf ik te zeggen dat ik het helderder zie dan zij, omdat ze gewoon te veel in de situatie denken. Dan geef ik advies. Dus dan vertel ik wat je zou kunnen doen en wat je opties zijn.

Serena Hofman (AD): Dus ik help ze dan wel aan contacten waarbij ze hun vragen echt kunnen neerleggen, want ze kunnen wel aan mij vragen: heb je een huis voor me, maar ik heb geen huis voor ze, want ik ben journalist.

Het feit dat journalisten soms moeten aangeven wat hun rol is, betekent niet dat zij dat zien als een negatieve bijkomstigheid.

Serena Hofman (AD): Maar ik herken wel dat je soms verandert in een psycholoog. Ik vind niet dat ik het recht heb om daarover te klagen trouwens want (...) Jij hebt mensen het hemd van het lijf gevraagd en misschien wel meerdere keren, dus het is logisch dat mensen op een gegeven moment een soort vertrouwensband met je hebben.

Elsbeth Stoker (Volkskrant): Ja we worden soms een beetje in de rol van maatschappelijk werker gedrukt, wat ook niet erg is. Mensen hebben gewoon soms behoefte om te praten en ook dingen die niet relevant zijn voor het stuk, die mogen ze best allemaal bij me kwijt. Dat is prima, en sowieso aan het begin van het hele traject ben je heel duidelijk van 'dit en dit gaan we doen' en ja als iemand echt teveel tijd gaat opeisen of dat het echt een bepaalde kant opgaat waarvan je denkt 'ja dit heeft helemaal niks meer te maken met het stuk'... Ja dan kan je het altijd nog een keertje zeggen. Maar als mensen even hun ei kwijt moeten, dan mag dat ook.

§ 4.10 Sociale media en hacken

De journalisten is gevraagd naar hun sociale media gebruik en in hoeverre zij vinden dat dit een juiste manier is om slachtoffers na te trekken. Vervolgens is hen ook gevraagd of zij zich kunnen voorstellen dat journalisten hacken om achter meer gegevens van slachtoffers te komen.

4.10.1 Sociale media

Alle journalisten zeggen dat zij weleens sociale media gebruiken om meer te weten te komen over slachtoffers en het ook zien als een acceptabel middel om dit te doen. Het kan dan zijn dat de journalisten willen weten wat voor foto's er op de sociale media van slachtoffers staan, met wie ze bevriend zijn of waar ze voor het laatst zijn geweest.

Ingeborg van der Ven (freelancer): Ja, tuurlijk, dat doe ik ook. Ik heb natuurlijk wel moeten checken: 'oké, ik ga volgende week met persoon X praten over seksuele intimidatie, ik moet even checken of die ook wel echt bij de universiteit werkt'. En nu ook nog dat iemand een heel verhaal heeft verteld over ontslag en naar een andere werkgever gaat. Ja, dan heeft voor mij LinkedIn heel goed geholpen, dan kan ik dan checken of dat verhaal een beetje klopt. En sommige casussen zijn wel al lokaal in kranten beland, dus dat kan ik dan checken.

De ene journalist maakt meer gebruik van sociale media dan de ander. Koen Scharrenberg maakt weinig gebruik van Facebook en Instagram, maar hij zegt dat dit komt doordat zijn slachtoffers niet op Facebook zitten. Als zijn slachtoffers wel op Facebook hadden gestaan, had hij ze wel benaderd.

Alle overige journalisten zeggen meer gebruik te maken van sociale media. De een doet dit meer voor het benaderen van slachtoffers, de ander om meer achtergrondinformatie te verzamelen.

Thomas Rueb (NRC): (...) Ja, je ziet dat ik mensen doorgaans echt ga volgen op Facebook om te kijken wat ze meemaken of zo, dus echt contact maken.

Joy Leering: Gebruik je sociale media om slachtoffers op te zoeken of gegevens van ze te vinden?

Mark Schrader (AT5): Ja doe ik, niet echt voor het benaderen, dat is max drie keer gebeurd denk ik. Wel dus om te achterhalen met wie ze omgaan. Om achter meer informatie van ze te komen.

Sociale media worden over het algemeen dus geaccepteerd. Een aantal journalisten geeft aan dat je er wel voorzichtig mee om moet gaan. Zij zien in dat het ook schadelijk kan zijn als je sociale media verkeerd gebruikt. Het kan slachtoffers afschrikken als ze weten dat journalisten op hun kanalen kijken.

Bram de Waal (EenVandaag): Ik vind het al ver gaan om op iemands LinkedIn te kijken, omdat mensen dan zien dat een journalist van EenVandaag daarop heeft gekeken.

Sanne Terlingen (Argos): (...) Ik doe het wel zo voorzichtig mogelijk, want ik merk dat mensen het zelf niet prettig vinden. Dat ze het zelf behoorlijk belastend vinden als ze op die manier benaderd worden.

Dat het gebruik van sociale media met zorg gedaan moet worden, ziet ook Willem Feenstra van de Volkskrant in. Hij vindt zelfs dat ze op de redactie van de Volkskrant iemand moeten aannemen die enkel en alleen gaat over sociale media.

Joy Leering: Zijn jullie een beetje principieel tegen sociale media?

Willem Feenstra (Volkskrant): Nee, maar je moet iemand gewoon daarvoor opleiden, zal ik maar zeggen. Eigenlijk moet je gewoon iemand hebben die kan *scrapen*, een schat aan informatie vaak, in een handomdraai eraf kan halen voordat mensen dingen offline gaan halen. Dat gaat dus bijna altijd om daders en niet zozeer om slachtoffers, want als een slachtoffer met jou in gesprek gaat, is dat zo goed als altijd omdat ze dat zelf willen. Dus dan kun je gewoon vragen wat je wil weten.

Willem Feenstra zegt dat het opsporen van informatie vaker bij daders gebeurt dan bij slachtoffers en Jermaine Ellenkamp (RTL Boulevard) kwam hier ook al mee. Bij daders zijn sommige journalisten dus van mening dat het interessanter is wat er online van hen te zien is dan bij slachtoffers.

4.10.2 Hacken

Op de vraag wat journalisten vinden van het hacken van gegevens, zegt het merendeel dat dit onacceptabel is. Volgens hen zou hacken je carrière op het spel zetten en je geloofwaardigheid als journalist aantasten.

Wouter Laumans (Telegraaf): (...) Als iemand over mij opschrijft: hij heeft de computer van een slachtoffer gehackt om aan informatie te komen. O man, dan ben ik weg. Als iemand dat op zou schrijven zou ik me kapot schamen, dus dan niet doen.

Susanne Uilenbroek (RTL Nieuws): Dat vind ik absoluut *not done*. Kan niet, is gewoon strafbaar, mag je niet doen. Hacken is gewoon strafbaar.

Joy Leering: En kun je je voorstellen dat er een geval is waarbij dat wel soort van geoorloofd zou zijn?

Susanne Uilenbroek (RTL Nieuws): Nee, absoluut niet.

Op de vraag of journalisten zich kunnen voorstellen dat andere journalisten hacken zeggen slechts een paar dat zij dit kúnnen begrijpen. Wel zegt iedere journalist die zich iets bij het hacken van iemand kan voorstellen dat ze dit dan voor zich zien bij daders of verdachten, niet bij slachtoffers van misdrijven.

Wim van de Pol (Crimesite): In zeer uitzonderlijke gevallen toegestaan of zou ik dat doen. Niet om slachtoffers te spreken...

Joy Leering: Nee, is dat vaker met daders zou je denken?

Wim van de Pol (Crimesite): Ja, daders of een bedrijf dat dingen doet die niet kunnen of de overheid doet dingen die niet kunnen. Maar niet met slachtoffers.

Kees Amsterdam (Opsporing Verzocht): (...) Ik kan me wel situaties bedenken waarbij ik het [hacken] zou kunnen overwegen als het belang dusdanig groot is om iets bloot te leggen of iets dergelijks. Of de zaak waarbij de veiligheid belangrijk is, dan kan ik me voorstellen dat ze dat wel doen.

§ 4.11 Hoor en wederhoor

De journalisten zijn bijna niet verdeeld in hun mening wanneer hen wordt gevraagd of je altijd hoor en wederhoor moet toepassen, ook bij slachtoffers van misdrijven. Op één journalist na, vindt iedereen dat er altijd verhaal bij de andere kant moet worden gehaald. Er moet altijd een andere partij zoals een advocaat of de politie geraadpleegd worden, bijvoorbeeld wanneer een slachtoffer iemand beschuldigt van verkrachting of aanranding.

Thomas Rueb (NRC): Eén bron is geen bron in dat geval, en dat is ook bij slachtofferverhalen gewoon een belangrijke. (...) Je kan zo iets vreselijks vertellen, maar je moet wel de controleerbaarheid daarvan heel serieus benaderen, en als één iemand zegt 'diegene heeft dit gedaan', want bij een slachtoffer is er nou eenmaal vaak een dader, is dat niet genoeg.

Bram de Waal (EenVandaag): (...) Ook bij een verhaal over slachtoffers zitten andere kanten. Er is altijd iemand die geschoten heeft, er is altijd iemand die gestoken heeft, er is altijd nog een advocaat namelijk van de verdachte. En die slachtoffers kunnen ook onwaarheden vertellen of een subjectief verhaal vertellen. Dus je gaat altijd wederhoor halen en je gaat altijd checken of wat zij zeggen klopt. En dat kunnen slachtoffers soms heel slecht hebben, want ze kiezen niet voor niets jou uit om hun verhaal te hebben. Ze kiezen jouw podium en dan willen ze eigenlijk liever niet dat je andere partijen gaat benaderen, maar dat is wel iets wat ik ze altijd van tevoren duidelijk maak dat ik dat wel ga doen.

Ingeborg van der Ven vindt niet dat hoor en wederhoor altijd toegepast moet worden. Hiermee is dan geduid op het verhaal halen bij de andere partij, want de feiten controleren doet zij bijvoorbeeld wel via sociale media. Belangrijk argument waarom zij geen verhaal bij de dader of verdachte haalt, is omdat alle daders of verdachten in haar artikelen anoniem blijven. Indien die namen wel werden genoemd, vindt Ingeborg dat zij zelfs hoor en wederhoor had móeten toepassen. Toch vraagt zij zich af waarom hoor en wederhoor vaak een *must* lijkt te zijn

in de journalistiek. Zijn journalisten niet meer vrij om een verhaal of profiel van een slachtoffer te maken zonder het principe van hoor en wederhoor? Ze zegt daarbij dat ze uiteraard snapt dat journalisten ook de andere kant van een verhaal willen controleren.

Ingeborg van der Ven (freelancer): Kunnen we niet andere vormen vinden? Om dat hoor en wederhoor af en toe bij bepaalde problematiek te kunnen omzeilen. Wat als iemand nou slachtoffer is van de maffia? Ga je dan elke keer al die maffiosi opzoeken met gevaar voor eigen leven? Betekent niet dat je dat niet moet doen. Ik zeg niet dat er geen journalisten meer mogen zijn die dat wel doen, hartstikke tof als er journalisten zijn die dat ook wel doen. Maar ik vind het verhaal van een slachtoffer zo belangrijk en ik wil niet elke keer weer als ik een mooi verhaal van een slachtoffer heb, moeten nadenken hoe ik dat verhaal langs het verhaal van de dader mag brengen.

Serena Hofman beaamt wat Ingeborg zegt door in te zien dat uitzonderingen bestaan als het gaat om het moeten plegen van hoor en wederhoor. Als iemand zonder twijfel slachtoffer is en je als journalist een profiel van die persoon wil schetsen, dan vindt Serena Hofman het een goede reden om geen tegengeluid in het artikel op te nemen. Dit verandert echter alweer wanneer een slachtoffer iemand die nog niet veroordeeld is, beschuldigt van een misdrijf of als iemand bijvoorbeeld de politie verwijt steken te hebben laten vallen.

Serena Hofman (AD): Ja precies. Nee het ligt natuurlijk wel aan het soort artikel. Stel we zouden een profiel maken over die mevrouw die is neergeschoten, ja dan ga ik niet wederhoor halen bij de eh, ja de dader is er niet meer in dit geval, maar dan ga ik niet, stel de dader zou nog leven, bij zijn advocaat vragen: ja wat vindt hij ervan. Of: ze zeggen allemaal dat het een hele lieve vrouw was, vindt de dader ook dat het klopt? (...) Het is natuurlijk wel heel handig om bij zo'n profiel wel een soort van alinea op te nemen waarin je objectief even schetst wat er is gebeurd en waarom je een profiel over deze persoon maakt. (...) Als ik een moeder interview van wie de zoon is vermoord, ja dat is haar persoonlijke verhaal. Als zij uitingen doet in dat interview, bijvoorbeeld ze zegt: de politie heeft nagelaten mij te bellen toen die dood op straat lag. Dan hoor ik de politie te bellen en te zeggen: klopt het? Dus het ligt er maar net aan wat er ter sprake komt in zo'n verhaal.

§ 4.12 Namen en beelden van slachtoffers

De journalisten is gevraagd naar hun gebruik van volledige namen en afbeeldingen van slachtoffers in hun publicaties. Gevraagd is of zij het voor hun eigen werkwijze ideaal vinden wanneer slachtoffers in artikelen en uitzendingen herkenbaar zijn of dat hun dit niet uitmaakt.

4.12.1 Namen van slachtoffers

Allereerst is gevraagd of journalisten slachtoffers van misdrijven liever met hun naam en toenaam in een artikel of uitzending opnemen. Het merendeel van de journalisten zei dat, indien het veilig is voor het slachtoffer, zij het sterker vinden voor het verhaal als een slachtoffer wel met hele naam in een artikel wil verschijnen. Het komt de controleerbaarheid ten goede.

Joy Leering: Ja precies, dus je vindt als er geen hele naam of foto erbij zitten, dan is het verhaal niet helemaal compleet?

Wouter Laumans (Telegraaf): Nee, als ik iets lees wil ik weten wie dat dan is.

Joy Leering: Dus, idealiter: stel dat ieder slachtoffer zou zeggen 'mijn naam mag erin en mijn gezicht mag je laten zien', dan...

Sanne Terlingen (Argos): ...Is het altijd goed voor de controleerbaarheid van de journalistiek.

Joy Leering: Dat is fijner dan als je een slachtoffer hebt die zegt 'gebruik mijn stem en verder niets'?

Sanne Terlingen (Argos): Ja, ik denk dat het bij journalistiek altijd zo is. Je wil gewoon controleerbaarheid.

Als een slachtoffer aangeeft dat hij of zij niet met naam in het stuk wil, zeggen veel journalisten dat zij deze wens respecteren, omdat zij zelf redenen kunnen bedenken waarom een slachtoffer dit niet zou willen.

Koen Scharrenberg (auteur): Het hangt van de situatie af en of het ze schade kan berokkenen en wat ze willen. Maar ik heb er nooit moeite mee gehad om er een naam... Dan vermeld je 't wel, maar als zij met een andere naam erin willen, dan prima. 't Is voor jou één verhaal, voor hen kan het hun leven veranderen.

Joy Leering: Idealiter zou je zeggen met naam, misschien met foto?

Saskia Belleman (Telegraaf): Ja, en ook omdat slachtoffers en nabestaanden dat soms zelf wel graag willen. Maar als mensen er echt enorme bezwaren tegen hebben en het liever niet hebben, ja, wie ben ik dan om te besluiten van 'jij bent al slachtoffer geworden van een misdrijf, dan kan dit er ook nog wel bij'. Dat zou een beetje gek zijn.

Een groot deel van de journalisten expliciteert dat het simpelweg niet altijd mogelijk is om de hele naam van een slachtoffer op te nemen in een artikel. Voor sommige slachtoffers is het beter als zij anoniem blijven. Sommige slachtoffers lopen anders te veel gevaar, bijvoorbeeld als zij iemand beschuldigd hebben en een rechtszaak nog speelt. Een deel van de journalisten geeft dan ook aan dat zij het als hun taak en verantwoordelijkheid zien om een slachtoffer te beschermen en ook zelf de keuze moeten maken om een naam niet te noemen.

Thomas Rueb (NRC): Het hangt van de overweging af. Als iemand het gewoon niet leuk vindt of zich verlegen voelt, dat is dan natuurlijk iets anders dan als iemand bang is dat ze door dit verhaal op straat lastig gevallen gaan worden.

Willem Feenstra (Volkskrant): Als je vertelt over verkrachtingen en dat soort zaken. Daar zit zo'n grote schaamte op dat je je heel goed kunt voorstellen dat zo iemand niet onder z'n naam wil vertellen. Hij heeft ook een verder leven waarin ie door wilt. Dus per situatie kijk je: vinden we dat deze persoon zijn verhaal kan vertellen zonder dat zijn naam eraan verbonden hoeft te zijn. Sowieso moet wel altijd de naam bij ons en de hoofdredactie bekend zijn.

Journalisten zeggen dat met name slachtoffers van zedenmisdrijven niet herkenbaar in een publicatie willen.

Saskia Belleman (Telegraaf): Bij zedenmisdrijven gebruiken we eigenlijk standaard niet de naam of we kiezen voor een andere naam. Omdat, ja krankzinnig, maar waar, slachtoffers vaak enorm gestigmatiseerd worden als ze slachtoffer zijn geworden van een zedenmisdrijf. 'Ja, die lopen altijd in korte rokjes' of 'die lopen altijd mannen' uit te dagen. Maar ook omdat ze zichzelf vaak schamen, niet willen laten weten aan hun omgeving dat ze slachtoffer zijn geworden van een verkrachting bijvoorbeeld. Dus eigenlijk bieden we, ik in ieder geval, maar ik weet dat veel collega's

het ook doen, ze zelf eigenlijk al aan van... 'Als je je verhaal wil doen...' Ik wil wel weten wie het is, ik wil weten wat de naam is, want ik wil wel weten dat ik te maken heb met iemand die dat echt is overkomen. Maar in de krant kiezen we er dan voor om een andere naam te gebruiken.

Sommige journalisten vinden het een toegevoegde meerwaarde om een naam bij een slachtoffers verhaal te plaatsen. Ingeborg van der Ven heeft in haar drieluik alle vrouwen anoniem gelaten. Ook dat was uit veiligheidsoverwegingen, omdat veel vrouwen bang waren dat zij anders ontslagen zouden worden bij de universiteit waar zij werkzaam zijn.

Joy Leering: Had jij het fijner gevonden als die vrouwen wel met hun echte namen erin kwamen?

Ingeborg van der Ven (freelancer): Nee, ik sta volledig achter onze opzet voor wat wij wilden doen op dat moment. Als eerste het willen aankaarten, signaleren, het tegen de sector zeggen: jongens, jullie kunnen allemaal heel kritisch zijn op #MeToo, maar dit speelt op grote schaal binnen jullie eigen sector en wat doen jullie daarmee. (...) Wat ik wel heb gedaan... Na een half jaar ben ik slachtoffers wel op hun eigen verantwoordelijkheid gaan wijzen. Dus iedereen was aan het mopperen dat er niks gebeurde, ook niet na het drieluik. Toen heb ik wel gezegd: 'ja jongens, als jullie nou volgende maand benaderd worden door de Volkskrant of door NRC, dan zul je als je echt iets wil veranderen met naam en toenaam erachter moeten gaan staan'. En dat willen veel slachtoffers niet.

Kees Amsterdam vindt het voor Opsporing Verzocht ook niet nodig om namen van slachtoffers in het programma op te nemen. Het programma is er niet op uit om een slachtoffer in onveilige situaties te brengen.

Kees Amsterdam (Opsporing Verzocht): Wij doen nooit namen. Wij doen altijd 'slachtoffer' in Opsporing Verzocht, maar in andere programma's natuurlijk wel.

Joy Leering: En als ze herkenbaar in beeld zijn? Dan ook geen naam?

Kees Amsterdam (Opsporing Verzocht): Nee.

Joy Leering: Gewoon 'slachtoffer'?

Kees Amsterdam (Opsporing Verzocht): Ja. We vinden het niet nodig om ook nog een naam te noemen, dus dat doen we eigenlijk niet.

4.12.2 *Beeld van slachtoffers*

De journalisten is ook gevraagd of zij een slachtoffer liever identificeerbaar door middel van een foto of bewegend beeld in een productie zien of dat het hen niet uitmaakt als een slachtoffers gezicht wel of niet te zien is. Ook hier zeggen de meeste journalisten dat zij een slachtoffer liever met foto of in een video zien, mits dit veilig is voor het slachtoffer.

Joy Leering: (...) Je gebruikt zelf ook de volledige namen en foto's van slachtoffers? Waarom doe je dat?

Wouter Laumans (Telegraaf): Waarom niet? Dat zijn ze toch. (...) Ik schrijf een heel verhaal over iemand, maar dan geen foto erbij? Kom op.

Susanne Uilenbroek (RTL Nieuws): Dat is bij ons een heel erg dilemma. Ik wil het liefst een slachtoffer met naam, voornaam, achternaam en in beeld zonder blur of wat dan ook. Maar dat is niet altijd haalbaar, daar moet je wel reëel in zijn. (...) Omdat het verhaal dan veel beter binnenkomt. Dat is het lastige aan dat ik tv-maker ben, een verhaal komt veel beter over als je niet de stem hoeft te vervormen.

Net zoals bij het plaatsen van namen, zien veel journalisten ook in dat het plaatsen van foto's gevaarlijk voor een slachtoffer kan zijn. Ook dan voelen journalisten zich geroepen om de verantwoordelijkheid voor een slachtoffer in eigen handen te nemen.

Willem Feenstra (Volkskrant): Heel vaak zijn mensen ook nog ergens aan verbonden zoals een werkgever en nemen ze risico om het verhaal te vertellen. Dus dan ga je ze niet blootstellen aan een foto.

Joy Leering: Heb je wel eens gevallen dat mensen zeggen 'oh nee, ik wil prima in beeld' en dat je dan zegt: nou voor je eigen veiligheid zou ik het niet doen.

Jermaine Ellenkamp (RTL Boulevard): Ja. Bij de Moco-maffiazaak bijvoorbeeld adviseerden we dat. We hebben nog nooit daar echt een interview in gehad dat het uiteindelijk op beeld kwam. Juist ook omdat die veiligheid dat niet toeliet.

Journalisten spreken elkaar tegen op één punt omtrent dit onderwerp. Jermaine Ellenkamp van RTL Boulevard vindt dat slachtoffers makkelijker anoniem in een artikel opgenomen konden worden toen hij nog voor de krant werkte, omdat je bijna niet met beeld werkt. Serena Hofman zegt daarentegen dat iemand onherkenbaar in beeld beter werkt dan iemand onherkenbaar op tekst, omdat je ook met een vervormde stem en een geblurd gezicht nog enigszins emotie kan zien en horen. En Wim van de Pol vindt ook dat een anoniem slachtoffer wellicht interessanter is voor een geschreven artikel dan voor een televisie-uitzending.

Serena Hofman (AD): (...) Want onherkenbaar op de foto of onherkenbaar beeld vind ik wel twee verschillende dingen, omdat als iemand onherkenbaar op de foto is, dat is gewoon een plat plaatje, klaar, en iemand onherkenbaar in beeld, dan nog kun je horen of iemand moet snikken, is iemand zenuwachtig..

Joy Leering: (...) Maar eigenlijk is het dan voor de tv misschien wel makkelijker om dan te zeggen: oké doe je verhaal dan maar anoniem.

Serena Hofman (AD): Als ik er zo over nadenk, misschien wel ja.

Jermaine Ellenkamp (RTL Boulevard): Bij kranten kun je nog veel makkelijker zonder beeld. Bij kranten kun je heel veel doen. Je kunt heel makkelijk namen weghalen. Je kunt heel makkelijk 'T.' zeggen in plaats van Tessa.

Een aantal journalisten vindt beeld minder belangrijk in een productie dan een naam. Als ze moeten kiezen, geven deze journalisten aan dat ze liever een hele naam in een artikel hebben dan een foto. Ook dit heeft te maken met de verifieerbaarheid van een persoon.

Joy Leering: Dus eigenlijk is de naam belangrijker dan de foto?

Willem Feenstra (Volkskrant): Ja, veel belangrijker. Omdat als je weet wie iemand is, is het te verifiëren, dan weet je dat het geen fictief persoon is. Toch elke keer als je geen namen noemt en hetzelfde geldt voor anonieme bronnen voor andere verhalen, dan doe je een beroep op het vertrouwen van de lezer. Dus dan moet je dat zoveel mogelijk beperken.

§ 4.13 Het belang van het slachtoffer tegen het belang van het verhaal

Een element dat naar voren bleef komen is in hoeverre het belang van het verhaal mag opwegen tegen het belang van het slachtoffer. De meningen zijn hierover verdeeld. Sommige journalisten zeggen dat het verhaal altijd het hoogste belang heeft, de journalist is immers journalist en niet een vriend van het slachtoffer. Dit betekent niet dat je als journalist een slachtoffer mag kwetsen of schaden, maar het betekent wel dat je prioriteit bij het verhaal moet blijven.

Wouter Laumans (Telegraaf): Bij mij ligt m'n prioriteit altijd bij het verhaal. Tuurlijk, dat is mijn werk. Ik werk niet bij Slachtofferhulp.

Joy Leering: Nee, zeker waar. Wanneer is het dan misbruiken van een slachtoffer? Altijd?

Wouter Laumans (Telegraaf): Nee, helemaal niet, wanneer het slachtoffer zich er niet goed bij voelt.

Joy Leering: En je wel door blijft gaan?

Wouter Laumans (Telegraaf): Ja.

Joy Leering: Dan is het misbruiken.

Wouter Laumans (Telegraaf): Nou, wanneer het slachtoffer zich niet goed er bij voelt. Wanneer een slachtoffer het niet oké vindt. Kijk, ik heb weleens gehad dat een slachtoffer zei 'ik voel me er niet goed bij en die informatie heb je van mij', dan heb ik gezegd 'nou, ik ga toch door met het verhaal, maar alle informatie die ik van jou heb schrap ik eruit'. *Fair is fair*.

Saskia Belleman (Telegraaf): Nou ja mijn verhaal heeft natuurlijk wel altijd prioriteit, want ik ben journalist. Maar dat betekent niet dat je over lijken moet gaan en dat betekent niet dat je niet gewoon een mens bent dat rekening met mensen moet en mag houden met de mensen die je interviewt. Daar heb je ook een bepaalde verantwoordelijkheid voor, maar uiteindelijk is het natuurlijk wel zo dat je mensen benadert voor het verhaal en niet omdat je ze een therapie sessie aan wil bieden en dat weten zij ook. Ik ben een journalist en ik neem contact met ze op als journalist. En als ik ze vraag of ze een keer met mij willen praten dan is dat natuurlijk voor een verhaal, maar het is niet zo dat ik ze met een mes op de keel ga dwingen of ze mee willen werken.

Koen Scharrenberg (auteur): Eh... De prioriteit ligt bij het verhaal, maar wel genuanceerd. Het is niet belangrijker dan het wel en weten van het slachtoffer. Het is een afweging die je maakt. Maar dat zeg ik, misschien was ik wel niet zo'n goeie journalist daardoor, omdat ik te zacht was.

Joy Leering: Want jij vond jezelf *soft*?

Koen Scharrenberg (auteur): Ja.

Joy Leering: En waarom dan? Was je niet kritisch genoeg?

Koen Scharrenberg (auteur): Nee, omdat ik misschien te makkelijk in de ogen van eindredacteurs en hoofdredacteurs meeging met het slachtoffer. Dat ze niet herkenbaar hoeven en je ze beschermt.

De journalisten die het belang van een artikel toelichten, geven ook aan dat ze alsnog veel afwegingen maken tussen een verhaal en een slachtoffer. De bescherming van een slachtoffer is tevens voor hen net zo belangrijk. Journalisten geven aan dat er soms eindredacteuren en leidinggevendenden zijn die hen opjutten, maar belangrijk is volgens hen om niet onder de druk van het willen publiceren te bezwijken en het slachtoffer daarmee te benadelen, ongeacht of het verhaal een kans maakt een primeur te zijn.

Thomas Rueb (NRC): (...) Daar moet je het slachtoffer ook tegen beschermen, want het is jouw druk hè. De publicatiedruk is niet het probleem van het slachtoffer en dat wil nog ook wel eens vertroebelen dat je iemand zenuwachtig opbelt: ja nee maar het moet, ik moet nu publiceren. Moeten publiceren is nooit, dat is er niet, dat bestaat niet en dat vergeet je wel eens in de werkelijkheid van de cyclus van zo'n krant, maar er is niet zoiets als moeten publiceren.

Koen Scharrenberg (auteur): Ja, dat zijn echt valkuilen, want er ligt zoveel druk op je, om te komen met iets. De hoofdredacteuren zijn niet blij als jij terug komt met niks. Ik heb het weleens gehad dat ik bij een vrouw zat om te interviewen, ze wilde meewerken, maar het was vreselijk. Zij was zo instabiel, toen dacht ik 'zij weet niet waar ze nu in toestemt'. Dus toen heb ik dat afgeblazen. Daar was de redactie niet blij mee.

Elsbeth Stoker van de Volkskrant kent die druk van slachtofferverhalen willen maken minder dankzij de doelgroep van de krant.

Joy Leering: Je denkt niet in *clicks* of wat dan ook?

Elsbeth Stoker (Volkskrant): Nee, je krijgt achteraf wel te horen wat goed gelezen is, maar dat kunnen ook echt dingen zijn waar je niet van verwacht dat het goed gelezen wordt. De lezer, de Volkskrantlezer, die is ook best een nette lezer, die wil ook volgens mij helemaal niet dat wij heel schreeuwerig zijn of heel erg door de bocht vliegen, dan krijgen wij boze brieven. (...) We hebben echt een hele redelijke nette lezer, dat maakt ons werk ook makkelijker.

Journalisten leren ook van hun fouten. Veel journalisten die net beginnen of nog niet weten hoe ze met de spanning van het willen bereiken van een primeur om moeten gaan, lopen het gevaar dat ze verhalen maken die uit zijn op sensatie creëren. Het tegenovergestelde kan ook gebeuren: dat je al zo veel verhalen hebt gemaakt en het slachtoffer daarom niet meer zo ernstig of serieus neemt als je jaren ervoor waarschijnlijk wel zou hebben gedaan.

Saskia Belleman (Telegraaf): (...) Het is wel een continu dilemma waar je mee zit als verslaggever. Dat je duidelijk wil maken wat er gebeurd is en dat je toch ver weg wil blijven van de sensatiezucht. En die lijn is hartstikke dun. (...) Hier had ik voor mezelf een lijn overschreden als feitelijk verslaggever. Ik bedoel, het² was wel feitelijk, maar het voegde eigenlijk niets toe aan het verslag. Het was niet zo dat dit heel relevant was voor mensen die het lezen om te weten hoe gruwelijk het was. En dan kom je in de sfeer van de sensatiezucht. En die grens wil ik niet overgaan. En die was ik naar mijn gevoel gepasseerd.

---

² Saskia Belleman doelt hiermee op haar verslaggeving over de moord op Marianne Vaatstra, waar zij volgens zichzelf de moord te gedetailleerd had omschreven

Koen Scharrenberg (auteur): Ja, het is ook een soort afstomping. Bij mijn vijftigste moord- of liquidatie verhaal zit je er anders bij dan je eerste keer. Tuurlijk, je zit erbij met je verstand en zo, maar het raakt je minder dan de eerste keer. (...) Dat is niet goed. Je moet daar voortdurend alert op zijn. Het is voor mij maar één verhaal, maar voor mensen kan het hun hele leven veranderen.

Een aantal journalisten is van mening dat het belang van het slachtoffer *altijd* boven dat van het verhaal uitstijgt.

Willem Feenstra (Volkskrant): (...) Voor mij geldt wel boven alle dingen: ik ben journalist, maar ik ben ten eerste gewoon mens. Dus als iemand een nare ervaring heeft met ons, dan vind ik dat journalistiek niet ethisch, maar ook als mens kan ik dat niet aan mezelf verkopen. Dus dan zal het me echt een zorg zijn of een verhaal wel of niet in de krant staat.

Ingeborg van der Ven (freelancer): (...) Wij hebben meerdere malen gehad dat mensen op het allerlaatste moment uit een artikel wilden. Dat is echt heel erg kut, dus dan zat ik op donderdagavond hier met vrienden een borreltje te doen, de volgende ochtend zou het artikel online gaan. Deel twee in een drieluik dat onwijs goed is ontvangen met een deadline. (...) En iemand zegt dat ze is geschrokken van de reacties van vorige week en toch met collega's heeft gesproken en toch denkt dat er te veel details in staan dus dat ding moet eruit. Maar dan heb ik dat altijd meteen gevolgd. Oké, dan ga je eruit.

§ 4.14 Verwachtingen en belangen van het slachtoffer

In paragraaf 4.13 (p. 68) is besproken hoe het belang van een slachtoffer wel of niet het belang van het verhaal kan overstijgen. Voor journalisten is er altijd een belang om met een slachtoffer te spreken, maar dat is evengoed wederzijds. Slachtoffers die hun verhaal doen aan de pers kunnen dit om meerdere redenen doen. Bijvoorbeeld om hun verhaal onder de aandacht te krijgen, om een dader of verdachte op te sporen of om een politierapport heropend te krijgen.

Sanne Terlingen (Argos): Er zitten ook zo vaak mensen tegenover mij die denken als ze hun verhaal maar vertellen dat ze erna een verblijfsvergunning krijgen. Of dat een politiezoek weer wordt heropend. Dus je moet ook gewoon goed uitleggen wat je wel en niet kunt betekenen. Vaak, juist omdat je er eerlijk over bent blazen ze het interview niet af.

Saskia Belleman (Telegraaf): Je moet je er altijd van bewust zijn dat mensen je ook kunnen gebruiken. En dat dat soms ook gewoon hun doel is. En dan is het aan jou om te bepalen of je het verhaal dan toch belangrijk genoeg vindt om het toch te brengen.

Het belang van een slachtoffer is iets dat niet onderschat moet worden, maar soms verlangen slachtoffers iets van journalisten waar zij niet aan kunnen voldoen. Alle journalisten herkennen de hoge verwachtingen die slachtoffers van hen hebben. Daarom is het volgens hen belangrijk om duidelijk uit te leggen wat er kan gebeuren als een journalist een verhaal over een slachtoffer publiceert. En ook wat er niet kan gebeuren, ook al hoopt een slachtoffer misschien wel op dat beoogde effect.

Willem Feenstra (Volkskrant): Dus je moet wel aan verwachtingsmanagement doen. Uiteindelijk wil je gewoon dat iedereen die meewerkt aan het verhaal tevreden is ermee. Dan is het vaak belangrijk dat je van tevoren laat zien, of in ieder geval schetst, wat de mogelijke gevolgen kunnen zijn, wat ze ermee kunnen bereiken. Of niet. (...) Willem Feenstra (Volkskrant): Ik heb ook weleens gehad dat iemand zei: 'maar dit is niet waar het voor mij om gaat'. En dat we dan samen tot de conclusie kwamen dat het dan niet iets is dat we kunnen publiceren.

Het feit dat slachtoffers hoge eisen stellen aan journalisten, wordt niet per definitie als iets vervelends gezien. Sommige journalisten geven aan de verwachtingen van het slachtoffer te begrijpen wanneer het gaat om een verhaal waarbij het duidelijk is wie dader is en wie slachtoffer.

Joy Leering: Ik snap wel als er ergens een misstand is...

Susanne Uilenbroek (RTL Nieuws): Ja, dan sta je daarachter. Dan maak je een verhaal over een misstand en dan sta je er ook achter dat het een misstand is, dan vind je ook dat er iets moet veranderen. Het is niet een persoonlijke strijd, maar het is wel dat je zegt 'goh, minister waar blijf je met je wet?'

Andere journalisten vinden dat je nooit een kant mag kiezen, omdat de rol als onafhankelijke journalist dan op het spel staat.

Thomas Rueb (NRC): En ik moet soms ook wel duidelijk maken dat we niet hetzelfde belang hebben, want dat heb je nooit als het slachtoffer zeg maar. Het is en kan nooit mijn einddoel zijn om een zaak weer heropend te krijgen. Die positie mag ik niet innemen. Als ik dat zou doen, zou ik echt mijn werk in mijn positie heel slecht doen. En mijn positie is ook niet om, ja ik sta niet aan de kant van het slachtoffer, zélf s niet aan hun kant. Nooit, zelfs niet als er iets vreselijks is gebeurd. Dat is niet de rol of de positie die ik heb. En dat is wel iets wat je duidelijk moet maken.

§ 4.15 Eigen beoordeling van ethiek

Tot slot is de journalisten gevraagd of zij, als reflectie op het interview dat ze zojuist met de onderzoeker hebben gehad, van zichzelf kunnen zeggen dat ze ethisch te werk gaan bij het benaderen van, interviewen van en berichten over slachtoffers van misdrijven. Alle journalisten geven aan dat zij bewust met ethiek bezig zijn en ook proberen om zo ethisch mogelijk hun werk te verrichten.

Willem Feenstra (Volkskrant): Ja, over het algemeen wel. Ik zou dit werk niet willen doen als ik niet het gevoel had dat het op een ethische manier kan. (...) De reden dat ik in de journalistiek zit... Ik wilde advocaat worden of journalist. Beide beroepen omdat je eigenlijk onrecht kan herstellen en verandering kan brengen in dingen. Het zou voor mij onverteerbaar zijn als ik het tegenovergestelde zou bewerkstelligen, dus als mensen slechter af zouden zijn nadat ze contact met mij hebben gehad. Dus dan zou ik gelijk wat anders gaan doen, als ik dat gevoel had.

Joy Leering: En als je dan reflecteert op dit gesprek, vind je dan dat je ethisch te werk gaat als je slachtoffers van misdrijven benadert en interviewt en behandelt?

Thomas Rueb (NRC): Ja, het klinkt heel stom, maar ja, ik ben er gewoon heel erg mee bezig.

Serena Hofman (AD): Ja. (...) Het klinkt misschien heel erg van 'oehoe, ik klop mezelf op de borst' en zo is het absoluut niet bedoeld, maar ik vind wel dat ik daar elke dag over na moet denken.

Joy Leering: Je bent je wel heel erg bewust van ethiek?

Serena Hofman (AD): Ja, omdat ik wel vaak als eerste zeg 'ja maar, moeten we niet'.

Bram de Waal (EenVandaag): Voor mij is het een heel bewust proces om daarmee om te gaan en in die zin heb ik wel hoog in het vaandel staan om integer te handelen. Kijk als jij de honderd nabestaanden en slachtoffers zou interviewen die ik ooit benaderd heb zullen er vast ook een aantal zijn die zeggen van 'nou dit is toch niet helemaal goed gegaan' of 'dit vond ik niet helemaal prettig'. Tuurlijk, in zo'n proces kan er altijd iets gebeuren. (...) Nooit kan alles vlekkeloos. Maar ik durf wel te zeggen dat ik bij de meeste van dit soort reportages achteraf wel een goed gevoel heb.

Sommige journalisten hebben het idee dat zij te ethisch zijn bij slachtoffers van misdrijven. Voor hen is ethiek een valkuil geworden.

Sanne Terlingen (Argos): Ja, maarja, mijn keerzijde is dan soms te ethisch. Dus dan gaat het ten koste van mezelf. Ik steek heel veel tijd in iemand, juist om zeker te weten dat ik het ethisch goed doe. Ik realiseer me dat het voor de redactie 'duur' is als ik zoveel tijd in iemand steek, en dat er genoeg verhalen moeten komen. Daardoor doe ik de nazorg – even bellen hoe het gaat, een extra mailtje sturen – teveel in mijn eigen tijd.

Ingeborg van der Ven (freelancer): Ik denk dat ik er ethisch mee omga, en wat ik zelf anders had willen doen en wat ik zelf af en toe moeilijk vind is dus die grens aangeven van 'wanneer ben je een journalist en wanneer word je een psycholoog'. Ik bewonder soms mensen die daar strenger nog in kunnen zijn en die niet zo'n thema helemaal op de schouders nemen. (...) Aan de andere kant denk ik dat mijn artikelen zo goed kunnen zijn doordat ik zo diep voel.

Ook geven journalisten aan moeite te hebben met collega-journalisten die ethiek niet hoog in het vaandel lijken te hebben.

Thomas Rueb (NRC): Je hebt gewoon echt een enorme invloed en journalisten die doen alsof dat niet zo is, die dat bagatelliseren of die doen alsof er zoiets bestaat als publicatiedwang, ja die doen hun werk niet goed.

Jermaine Ellenkamp (RTL Boulevard): (...) Ik zal geen namen van journalisten noemen, waarvan ik ze ken, die dus echt weten dat nabestaanden niks willen en gewoon blijven aanbellen en blijven zeuren en hun voet tussen de deur zetten. Daar kan ik echt boos om worden. Laat die mensen met rust. Dat is ook wel belangrijk, want weten hoe je het wel moet doen komt ook vooral door zien wat je niet moet doen, dus dat.

Joy Leering: (...) Je bent je er echt bewust van in je dagelijkse werk.

Jermaine Ellenkamp (RTL Boulevard): Ja en ik word boos als andere journalisten het niet doen. Dat gebeurt vaak en dan heb ik soms een verhaal niet, maar dan denk ik van 'oké, dat is dan maar zo', maar ik kan wel mezelf in de spiegel aankijken op het einde van de dag en tegen mezelf zeggen: je hebt netjes die mensen te woord gestaan en je hebt niet gepusht. Dat is wel belangrijk. Die mensen zitten ook niet te wachten op media-aandacht. Die hadden het liever

allemaal niet gehad. Die hebben altijd iets meegemaakt dat heel traumatisch is of waar ze heel erg veel verdriet van hebben en wie zijn journalisten dan om dat leven nog meer door de war te schoppen?

En journalisten hebben zelf ook niet altijd de wijsheid in pacht. Hoewel ze proberen om ethisch te zijn, staan ze zelf ook geregeld nog voor vragen.

Willem Feenstra. Ik heb heel vaak een verhaal geschreven waarvan ik achteraf dacht: 'was dit nou ethisch?' En ook naar slachtoffers wel. Dus ook bij die preventiezaak die nu speelt. Daar hebben we ons heel vaak afgevraagd: 'hadden we dit moeten doen', 'hadden we dit nou eigenlijk wel moeten doen'. Doet het ze wel goed? Heeft het ze nou wel of niet geholpen als je kijkt onder de streep? En dat is iets wat je je continu afvraagt en ook na publicatie, omdat je het nooit helemaal kunt overzien van tevoren.

Saskia Belleman (Telegraaf): (...) Je kunt nog altijd wel eens verrast worden. (...) Dan zit ik dus toch soms na te denken van 'oké, had ik dat niet moeten doen?' Had ik misschien van te voren moeten vragen of ik hun namen mocht gebruiken? Maar ik denk over het algemeen dat ik wel ethisch te werk ga omdat ik toch wel probeer zo veel mogelijk rekening te houden met de belangen van het slachtoffer.

5. Conclusie

In dit hoofdstuk worden de belangrijkste bevindingen samengevat, om op basis daarvan een antwoord te formuleren op de hoofdvraag. De onderzoeksvraag die ten grondslag lag aan dit onderzoek, luidt als volgt: Hoe beoordelen Nederlandse journalisten hun eigen professionalisme op ethisch vlak wanneer zij slachtoffers van misdrijven benaderen, interviewen en over hen berichten? Op basis van de interviews, de transcripten en het coderen is een algemeen idee ontstaan van het beeld dat journalisten van zichzelf hebben omtrent hun ethische werkwijze bij slachtoffers van misdrijven. Dit is te verdelen in drie algemene conclusies, namelijk een oordeel over 1) de juiste manier van misdrijfslachtoffers benaderen, 2) de juiste manier om ervaring op te doen om als journalist met misdrijfslachtoffers te werken en 3) de juiste manier om misdrijfslachtoffers te interviewen en over hen te publiceren.

5.1 De juiste manier om misdrijfslachtoffers te benaderen

Volgens auteur en verslaggever Cole Moreton is een goede benaderingsmethode om een e-mail te sturen (Lee-Potter, 2017, p. 54). Dit komt overeen met de resultaten uit deze studie. Veel journalisten zijn inderdaad van mening dat het sturen van een e-mail een goede strategie is, omdat het slachtoffer zo de tijd krijgt om een reactie op te stellen. Wel bleek dat het opbellen van een slachtoffer toch de populairste methode is onder journalisten om een slachtoffer te benaderen. Eén van de belangrijkste redenen hiervoor is dat een telefoongesprek volgens journalisten persoonlijker is dan het heen en weer sturen van e-mails. Andere voorkomende manieren om een slachtoffer te benaderen zijn via de advocaat van een slachtoffer, via e-mail of via sociale media. Sommige journalisten geven aan dat zij hierbij voorzichtig te werk gaan, bijvoorbeeld zorgvuldig hun bewoordingen kiezen als zij gebruik maken van sociale media. Dit is een geval van boundary work, waarbij journalisten meer verschillende vormen vinden en accepteren om slachtoffers te benaderen.

Het blijkt heel moeilijk voor de journalisten om te zeggen wanneer zij het geoorloofd vinden om een slachtoffer van een misdrijf te benaderen. De meeste journalisten zijn erover uit dat het niet de bedoeling is om een slachtoffer meteen na het misdrijf te benaderen, maar toch geven sommige journalisten toe dat er momenten zijn geweest waarbij ze sneller contact zochten dan ze eigenlijk ethisch vinden. In termen van hun professionalisme correspondeert hun daad dus niet altijd met wat zij ethisch als het juiste achten. Al met al zijn de journalisten van mening dat het tijd nodig heeft om een slachtoffer te benaderen en dat het een kwestie van gevoel en het eigen morele kompas is wanneer dit dan geoorloofd is. Dit is in lijn met de literatuur waaronder het onderzoek van Tandon (2007) waarin 92 procent van de journalisten aangaf weleens vlak na een misdrijf een slachtoffer te hebben benaderd, ook al wilden zij dit niet.

Het feit dat journalisten slachtoffers van misdrijven soms sneller benaderen dan zij zouden willen, komt mede door druk die zij voelen vanuit de redactie of door een deadline. Dit is overeenkomend met de literatuur van onder andere Chadha en Wells (2016). Uit de resultaten komt naar voren dat een paar journalisten uit dit onderzoek vindt dat het werken voor de televisie een grotere druk op een journalist neerzet dan het werken bij andere

redacties. Eén van hen was bijvoorbeeld Koen Scharrenberg die voor verschillende media heeft gewerkt (zowel bij de krant als de televisie). Frank (2003) ontdekte dat journalisten zich geregeld van televisienieuwsverslaggevers willen onderscheiden – een vorm van boundary work – omdat zij zichzelf als minder indringend zien. De opmerking van Scharrenberg en de conclusie van Frank zijn aan elkaar te linken. Doordat sommige journalisten een grote druk voelen bij televisieredacties, zijn zij ook indringender dan journalisten van andere redacties. Aan de andere kant zei Serena Hofman dat zij minder bij slachtoffers hoefde aan te kloppen toen zij voor de televisie werkte dan nu bij de krant (het AD) door het grote aanbod aan misdrijfslachtoffers dat zich zelf meldde bij het programma waar zij werkzaam was. Hier kan het verschil erin zitten of je een eerste nieuwsitem over een misdrijf moet verslaan – iets waar vaak druk bij komt kijken – of dat je een follow-up item maakt, zoals een opsporingsitem, een strafzaak of een achtergrondverhaal over een slachtoffer waar je als journalist langer de tijd voor kan nemen.

Het merendeel van de journalisten heeft tijdens de interviews aangegeven dat ze druk herkennen, zij het vanuit de redactie of een intrinsieke druk en gevecht tegen de actualiteit. Dit stemt overeen met onderzoek van Van der Wurff en Schönbach (2011) die ook al ondervonden dat er een commerciële druk is die journalisten hebben te verduren. Dit kan de kwaliteit van het werk, zoals de nauwkeurigheid in gevaar brengen, met als gevolg van dien dat hun professionalisme ook in twijfel wordt genomen.

Nee betekent niet altijd nee voor de journalisten, blijkt uit de resultaten. Soms kan je van een nee nog een ja maken en soms weet je dat een nee slechts een tijdelijke nee is, omdat een slachtoffer nog niet toe is aan een interviewafspraken. Een groot deel van de journalisten geeft aan dat zij na de eerste nee niet meteen de handdoek in de ring gooien, maar dat zij nog een keer bellen of mailen. Dit is in tegenspraak met Leferink en Sessink (2009) die constateren dat journalisten beweren dat een nee van het slachtoffer voor hen altijd als nee geaccepteerd wordt. Eén journalist, Wim van de Pol, is heel stellig en vindt dat het bij het vak als journalist hoort om iemand die je wilt interviewen te proberen te overtuigen en aan te dringen. Dit leidt tot een onderscheid in journalisten die vinden dat een journalist moet kunnen doorvragen – ook bij slachtoffers – en journalisten die vinden dat slachtoffers te kwetsbaar zijn om meer dan één keer aan te spreken na een afwijzing van de kant van het slachtoffer. Ook dit is te verbinden aan boundary work, omdat bepaalde activiteiten zoals doorvragen en aandringen door sommige journalisten wel als professioneel gezien worden terwijl andere journalisten dit juist aanvechten.

5.2 De juiste manier om ervaring op te doen om met misdrijfslachtoffers te werken

Uit onderzoek is gebleken dat onderwijs in journalistieke ethiek de kwaliteit en bewustwording van ethische besluitvorming bevordert (Van der Wurff & Schönbach, 2011, p. 49). Het merendeel van de journalisten uit dit onderzoek is journalistiek geschoold, net zoals in het onderzoek van Hermans (2016). Echter, niet alle journalisten zijn van mening dat die studie hen ook echt iets op ethisch gebied heeft bijgebracht.

Onderzoek van onder andere Hodges (1986) en Van der Wurff en Schönbach (2011) toont aan dat journalisten baat hebben bij lessen over ethiek tijdens de studie. Een aantal journalisten uit het onderzoek, hebben ook

aangegeven dat lessen in ethiek nuttig kunnen zijn. Echter, veel kan hier nog aan gebeuren. Slecht één journalist luidt een positief geluid over de ethieklessen die hij tijdens zijn opleiding heeft gehad. Veel journalisten waren verder neutraal of niet positief over ethiek in de opleiding en vinden dat je als journalist het meest leert over ethiek in de praktijk, op de werkvloer of van anderen. Maar geen één journalist ziet er het kwaad van in om al tijdens de studieperiode te leren over ethiek, bijvoorbeeld in de vorm van hoorcolleges door ervaringsdeskundigen als journalisten en redacteurs.

Interessant aan de resultaten, is dat wat er gezegd wordt over ethiek in het onderwijs bevestigt dat mensen verschillende leerstijlen hebben (Kolb, 1984). De een leert liever vanuit abstracte begripsvorming (theorie), de ander vanuit concrete ervaringen (praktijk) bijvoorbeeld door iets vaak te doen, fouten te maken en advies over concrete praktijkitems aan meer ervaren collega's te vragen. De geïnterviewden lijken Kolb's theorie over leerstijlen te ondersteunen als het gaat om ethiek in de journalistiek: sommigen geven aan veel te hebben gehad aan een theoretische basis in de opleiding en generieke richtlijnen, anderen geven aan alles in de praktijk te hebben geleerd.

De meerderheid van de journalisten geeft aan dat zij geen weet hebben van een stijlboek of gedragscode op hun redactie. Volgens hen zijn er over het algemeen geen geschreven richtlijnen omtrent ethiek of misdaadslachtoffers. Daardoor wordt beaamd wat Evers (2007) eerder zei, namelijk dat journalisten keuzes niet altijd baseren op richtlijnen, maar dat per redactie andere beslissingen worden gemaakt. Daarbij zegt slechts één journalist dat het hebben van een stijlboek of gedragscode misschien wel handig kan zijn om te weten hoe je een misdrijfslachtoffer moet benaderen en interviewen.

Het onderzoek van Hermans (2016) waarin de meerderheid van de journalisten vindt dat zij zich altijd moeten houden aan de beroepscode, is redelijk in lijn met de resultaten uit dit onderzoek. De journalisten die aangeven dat er een stijlboek is, zeggen dat zij dat niet altijd inkijken. Er heerst meer een algemene sfeer op hun redactie waarin journalisten weten wat wel en niet kan of mag dan dat zij hulp zoeken via een fysiek protocol of stijlboek. Die algemene sfeer komt overeen met de beroepscode waar Hermans op duidt. Dat het grootste deel van de journalisten vindt dat je de algemene beroepscode en normen en waarden van een redactie na te leven hebt, betekent dat de journalisten zichzelf veelal zien als professionals, gezien professionalisme vooral gemeten wordt door de manier waarop een journalist streeft om ethisch te zijn en handelen. En net zoals in het onderzoek van Hermans is er ook een deel van de journalisten dat vindt dat morele standaarden aan de kant geschoven mogen worden in uitzonderlijke situaties.

De bevindingen van Van der Wurff en Schönbach (2011) dat journalisten het meeste leren van anderen komt overeen met de resultaten uit dit onderzoek waar de ondervraagde journalisten hebben aangegeven dat zij vooral tot ethische beslissingen komen op basis van de communicatie met hun collega's en leidinggevenden.

5.3 De juiste manier om misdrijfslachtoffers te interviewen en over hen te berichten

De resultaten uit dit onderzoek zijn in lijn met de literatuur. Zowel Joseph (2011) als de journalisten uit dit eigen onderzoek vinden dat een slachtoffer de locatie zelf moet kunnen kiezen en dat je je als journalist open en faciliterend moet opstellen naar het slachtoffer. De plek die het meest genoemd wordt voor interviews is bij het slachtoffer thuis en anders in een horecagelegenheid of buiten tijdens bijvoorbeeld een wandeling. Aan de andere kant werd het huis van het slachtoffer soms ook genoemd als minst populaire locatie.

Journalisten vinden dat je aan verwachtingsmanagement moet doen. Het grootste gedeelte van de journalisten geeft aan dat je met slachtoffers van misdrijven concrete afspraken moet maken en dat je een slachtoffer het gevoel van controle niet mag ontnemen. Zolang je expliciteert wat het doel van het interview is, of ze het van tevoren mogen inzien en of een gesprek *off of on the record* is, weet een slachtoffer waar hij of zij aan toe is. Ook blijken journalisten bij slachtoffers van misdrijven vaak coulanter te zijn dan bij andere mensen die zij interviewen wat betreft het weglaten van details. Wanneer een slachtoffer niet tevreden is met een bepaald woord of een bepaalde zin, valt daar volgens veel journalisten over te praten. Journalisten benadrukken daarbij dat zij een slachtoffer niet meer leed willen berokkenen met een publicatie dan zij al hebben door het misdrijf, iets dat ook gezegd is door een journalist in het onderzoek van Richards en Gees (2011). Dat journalisten vinden dat je bij misdrijfslachtoffers bereid moet zijn om details die hen niet zinnen weg te laten, toont aan dat journalisten de omgang met slachtoffers belangrijker vinden dan een smeug detail of pakkende zin voor hun artikel. Door ethiek op dit punt belangrijk te vinden, benadrukken de journalisten hun status als professionals.

De journalisten zijn van mening dat het belangrijk is om het vertrouwen van een slachtoffer te winnen door aan te tonen dat je je hebt ingelezen in het onderwerp en dat je tot op het detail bent voorbereid. Verder vinden zij dat je ruim de tijd moet nemen voor slachtoffers en dat je een slachtoffer nooit het gevoel mag geven dat er haast bij een publicatie komt kijken. De druk die je als journalist voelt, mag immers niet het probleem van het slachtoffer worden.

Bijna alle journalisten verlenen nazorg bij slachtoffers. De meest voorkomende media hiervoor zijn WhatsApp of via een telefoongesprek. De journalisten zijn van mening dat er veel tijd in het besteden aan nazorg zit, maar dat dit ook onderdeel is van je baan. Als jij als journalist met misdrijfslachtoffers in contact wil komen, moet je ook het na-contact willen doen. Wel geven de journalisten aan dat dat contact zakelijk moet blijven. De meeste journalisten houden dan ook geen vriendschappen over aan hun contact met misdrijfslachtoffers. Soms voelen ze zich juist eerder een hulpverlener of psycholoog, waarna ze het slachtoffer erop moeten wijzen dat zij dit niet zijn. Dit strookt met onderzoek van (Joseph, 2011; Ochberg, 1996) waar ook al uit bleek dat journalisten moeten wijken voor een rol als therapeut.

Net zoals in de studie van Liu en Berkowitz (2018) hebben de journalisten uit dit onderzoek verschillende meningen over het gebruik van Twitter. Het merendeel zit wel op sociale media, maar de één maakt er meer zijn of haar baan van dan de ander. Saskia Belleman gebruikt het dagelijks om haar volgers op de hoogte te houden, terwijl

Willem Feenstra het bijvoorbeeld bijna niet gebruikt. Dit komt overeen met de theorie over boundary work (Carlson & Lewis, 2015, p. 10). Bepaalde journalisten geven ruimte aan sociale media zoals Twitter om in te treden in hun dagelijks werk, terwijl andere journalisten deze media niet gebruiken. Dat betekent niet dat zij de vormen niet accepteren, het betekent wel dat zij de vormen als minder geschikt zien wanneer deze gebruikt worden bij misdrijfslachtoffers.

Carlson en Berkowitz (2013) ondervonden dat veel journalisten hacken te ver buiten het ethische boekje vinden gaan. Ook de journalisten die voor dit onderzoek zijn geïnterviewd geven aan dat hacken in geen enkele situatie gedoogd is. Slecht een paar journalisten geven aan dat zij *kunnen* begrijpen dat een andere journalist iemand zou hacken als er een zeer zwaarwegend belang is om dit te doen. Maar nooit wordt hacken van slachtoffers van misdrijven geoorloofd of begrepen. De geïnterviewde journalisten beschouwen hun collega's die slachtoffers wel hacken eerder als niet-professionals, omdat zij dit zelf als onacceptabel beschouwen.

Het toepassen van hoor en wederhoor moet volgens een aantal journalisten, op één na, ook altijd bij slachtoffers van misdrijven gebeuren. Ongeacht hoe heftig hetgeen is dat een misdrijfslachtoffer heeft meegemaakt, de geïnterviewde journalisten vinden dat er verhaal moet worden gehaald bij de kant van de tegenpartij. Dit kan door een advocaat van de beschuldigde te contacten of door een aangifte in te zien. De journalist die vindt dat hoor en wederhoor niet altijd moet worden toegepast, is echter wel van mening dat feiten altijd gecontroleerd moeten worden. Daarbij kunnen er uitzonderingen gemaakt worden, bijvoorbeeld wanneer een verhaal slechts een profiel of portret rondom één persoon is. Dan zijn er journalisten die zeggen dat hoor en wederhoor niet noodzakelijk is. Wat dus blijkt is dat zelfs een basisprincipe als hoor en wederhoor volgens journalisten niet altijd als grootste goed of maatstaf wordt beschouwd om professioneel te werk te gaan.

Uit de resultaten blijkt dat het merendeel van de journalisten vindt dat het gebruik van namen en beelden van slachtoffers bijdraagt aan de volledigheid en controleerbaarheid van het verhaal, in tegenstelling tot onderzoek van Lake (1991) waar journalisten die de gegevens van een misdrijfslachtoffer wilden vermelden juist in de minderheid waren. De geïnterviewde journalisten vinden echter wel dat het een slachtoffer nooit schade mag berokkenen wanneer hij of zij identificeerbaar in het nieuws komt. Indien een slachtoffer achter de keuze van identificatie staat en de veiligheid van het slachtoffer gegarandeerd kan worden, draagt identificatie alleen maar bij aan de controleerbaarheid en verifieerbaarheid van de nieuwsproductie van de journalist. Aan de andere kant voelen journalisten ook de taak om slachtoffers voor zichzelf te beschermen. Sommige slachtoffers willen identificeerbaar in het nieuws terwijl de journalisten dit niet altijd een goed idee vinden. Dan vindt de journalist dat je de verplichting hebt om een slachtoffer ook tegen te spreken en niet te denken aan een eventuele primeur die je anders binnen had gehengeld. De meningen verschillen over de beste manier van een slachtoffer onherkenbaar in het nieuws brengen: sommige journalisten vinden tekstproducties hiervoor geschikter dan beeldproducties. Enkele journalisten vinden het gebruik van een beeld van een slachtoffer minder belangrijk dan het gebruik van een naam.

De meningen over het belang van het slachtoffer tegenover het belang van het verhaal zijn verdeeld. Sommige journalisten geven aan dat zij allereerst mens zijn en het slachtoffer boven alles gaat. Andere journalisten geven aan dat zij hun verhaal als eerste prioriteit zien, *maar* dat betekent niet dat zij vinden dat je een slachtoffer niet goed mag behandelen. Het betekent wel dat het verhaal datgene is waar de focus ligt. Ook vinden journalisten dat er alsnog afwegingen gemaakt moeten worden: wanneer een slachtoffer aangeeft ergens niet tevreden mee te zijn, vinden de geïnterviewde journalisten dat je het slachtoffer niet mag benadelen door alsnog te publiceren zonder toestemming – een vergelijkbare opvatting met die van Joseph (2011).

Journalisten geven aan dat er altijd een belang is om een slachtoffer van een misdrijf te spreken, maar dat er net zo goed een belang vanuit het slachtoffer is om hen te spreken. Journalisten vinden dat je je daar bewust van moet zijn om ethisch met een slachtoffer te kunnen werken. Zij betogen dat je een slachtoffer als journalist geen valse hoop mag geven. Slachtoffers kunnen hoge verwachtingen van een journalist hebben en soms denken dat een journalist al hun problemen komt oplossen. Journalisten vinden dat je dan aan verwachtingsmanagement moet doen.

Alle journalisten vinden dat zij *over het algemeen* ethisch verantwoordelijke en professionele keuzes maken wanneer zij werken met misdrijfslachtoffers. Gebleken is dat de journalisten van mening zijn dat het doorvoeren van ethiek in hun werk bijdraagt aan hun professionalisme. Hierin kan het gebeuren dat de ene journalist ethische beslissingen over een onderwerp zoals hacken belangrijker acht dan ethische beslissingen rondom bijvoorbeeld het gebruik van namen en beeld. Zo zijn er verschillende vormen van boundary work toe te passen op de journalisten. Sommige van hen zijn van mening dat zij op tijden zelfs te ethisch zijn en soms ontbreekt er volgens hen juist een ethische moraliteit op de redactie. Daarbij blijkt buiten de eigen beoordeling ook een oordeel op collega-journalisten te rusten die soms niet ethisch genoeg te werk gaan. Maar de journalisten hebben in de interviews ook aangegeven dat zij niet altijd met zekerheid kunnen zeggen of hun keuzes ethisch genoeg zijn bij het benaderen van, interviewen van en publiceren over misdrijfslachtoffers. Veelal heeft een groot deel van de journalisten zichzelf van tijd tot tijd de vraag gesteld of hun werkwijze bij misdrijfslachtoffers tot het juiste heeft geleid. En een aantal journalisten gaven aan dat zij wat betreft ethiek vroeger fouten hebben gemaakt, daarvan hebben geleerd en die fouten nu ook niet meer maken.

6. Discussie

In het discussiehoofdstuk komen allereerst de interpretaties van de resultaten ter sprake (paragraaf 6.1, p. 80), waarna in paragraaf 6.2 (p. 82) de meerwaarde van het onderzoek aan bod komt. Verder zijn in paragraaf 6.3 (p. 82) de implicaties van het onderzoek en aanbevelingen voor vervolgonderzoek behandeld en tot slot worden enkele suggesties voor de beroepsgroep in paragraaf 6.4 genoemd (p. 83).

§ 6.1 Interpretaties van de resultaten

Op basis van de conclusie, zijn enkele interessante punten uitgelicht die nadere toelichting of interpretatie verdienen. Allereerst is opmerkelijk dat de populairste manier om slachtoffers van misdrijven te benaderen per telefoon is. Dit is ergens bijzonder, omdat een groot gedeelte van de journalisten ook aangeeft dat zij vinden dat je een slachtoffer juist overvalt wanneer je ze opbelt. Opvallend is daarbij dat sommige journalisten sociale media zelfs nog eerder prefereren dan bellen naar een slachtoffer. Volgens hen schrikt ook dit slachtoffers minder af. Dit is een interessante ontwikkeling, omdat journalisten jaren geleden nog geeneens sociale media hadden. Nu wordt het door sommigen als één van de beste, of zelfs de beste, manier gezien om slachtoffers aan te spreken. Het illustreert dat boundary work ook bij slachtoffers van misdrijven aanwezig is en dat sommige vormen van nieuwe media steeds meer hun intrede doen in de dagelijkse beroepspraktijk van een journalist. Aan de andere kant is weer gezegd door een verslaggever dat zelfs al op iemands LinkedIn profiel kijken, waardoor het slachtoffer kan zien dat een journalist op hun pagina heeft gekeken, een schending van de privacy is. Zo zijn de verschillen alsnog evident groot in hoeverre journalisten vinden dat zij het meest een slachtoffer van een misdrijf moeten benaderen.

Er zijn journalisten die wel oproepen plaatsen en journalisten die dit niet doen of niet benoemen. Dat journalisten niet komen op het plaatsen van een oproep wanneer hen is gevraagd naar de beste benaderingsmethode kan zijn dat het een minder gebruikte en minder voor de hand liggende benaderingsmethode voor hen is dan eerder genoemde manieren zoals e-mail, telefonisch of face-to-face contact. Dat een aantal journalisten bijna nooit tot geen oproepen plaatsen kan een verband hebben met hun werkgever, bijvoorbeeld in het geval van Mark Schrader (AT5) en Jermaine Ellenkamp (RTL Boulevard). Beide mannen werken voor redacties die vooral benaderd worden door misdrijfslachtoffers en zowel Mark als Jermaine hebben tijdens het interview aangegeven niet zelf actief op zoek te 'moeten' om in contact met slachtoffers te komen.

Opvallend is dat een groot gedeelte heeft aangegeven tijdsdruk te herkennen. Dat het merendeel van de journalisten deze druk voelt of ooit meemaakt, is aan de ene kant te begrijpen omdat het nou eenmaal een vak is dat gepaard gaat met een competitieve mentaliteit. Aan de andere kant is het toch opmerkelijk dat veel journalisten, ook degenen die al tientallen jaren werkzaam zijn in het vak, nog steeds eerlijk toegeven die druk te herkennen, zelfs bij slachtoffers van misdrijven terwijl dit een kwetsbare en gevoelige doelgroep is.

Ook interessant is dat dat de journalistieke studies eerder als 'leuk' dan 'leerzaam' worden beschreven. Een meerderheid van de journalisten vindt dat de ervaring hen leert hoe zij ethische keuzes moeten maken bij slachtoffers van misdrijven. Toch zegt ook een groot deel dat meer voorlichting over ethiek in de studentenbanken geen kwaad zou kunnen, paradoxaal genoeg. Tegelijkertijd is dit een verbeterpunt voor huidige opleidingen en studies journalistiek. Er lijkt een behoefte te zijn vanuit journalisten om al vroeg te leren dat er in het werk als journalist mogelijk moeilijke situaties en ethische dilemma's kunnen zijn. Maar de colleges en vakken die nu op hbo-scholen en universiteiten zijn, zijn volgens de journalisten nog niet op het niveau waarvan zij vinden dat het zou moeten zijn.

Wat opvalt is dat Bram de Waal, die dezelfde studie als Mark Schrader heeft gevolgd, zegt dat er geen apart vak voor ethiek was. Dit kan betekenen dat de studie, namelijk journalistiek aan de School voor de Journalistiek in Utrecht, veranderd is en er in de loop der jaren meer aandacht voor is gekomen, gezien Bram de studie ongeveer tien jaar eerder deed. Of het betekent dat Bram de Waal zich niet meer kan herinneren dat er een vak aan ethiek was gewijd. Mocht het laatste van toepassing zijn, dan kan gesuggereerd worden dat het vak geen indruk op hem heeft achtergelaten – iets wat des te opmerkelijker zou zijn.

Toen gevraagd is in hoeverre journalisten codes, richtlijnen of een stijlboek op de redactie hebben, is bewust niet gevraagd naar hun naleving van de Code voor de journalistiek, door het Nederlands Genootschap van Hoofdredacteuren of de Leidraad van de Raad voor de Journalistiek met de gedachte dat het iets betekent als journalisten deze wel of niet uit zichzelf benoemen. Op Saskia Belleman na, die de Code voor de Journalistiek benoemde, zei geen één journalist iets over de algemene codes. Dit betekent niet per definitie dat zij er niet bekend mee zijn, maar hierdoor rest wel de vraag in hoeverre journalisten uit zichzelf deze codes raadplegen of in wezen bekend met één van de twee zijn.

Zijn er grote verschillen tussen werken voor de televisie en de krant? Journalisten die voor de krant werken vinden dat een slachtoffer het artikel altijd van tevoren mag lezen. Maar voor televisieopnames kunnen slachtoffers niet altijd de uitzending van tevoren zien. Dit komt hoogstwaarschijnlijk doordat het kan zijn dat een opname dezelfde dag al uitgezonden wordt of omdat een opname live is. De vraag is of journalisten niet ook wat dit betreft slachtoffers in bescherming moeten nemen, als dat al hun taak is. Een slachtoffer dat live te zien is, kan zijn uitspraken niet meer terug nemen. En juist iemand die veel verdriet of een trauma heeft, kan iets zeggen dat hij niet meent of niet zo bedoelde. Sommige journalisten stelden zelf al de vraag of het überhaupt ethisch is om slachtoffers te interviewen. Die vraag blijft interessant, ook na dit onderzoek.

Opvallend is dat veel journalisten, wanneer hen gevraagd werd naar verschillen in ethiek per journalist, De Telegraaf noemen als een medium waar 'wellicht minder ethische beslissingen worden genomen'. Echter, de journalisten van De Telegraaf vinden juist dat – toen hun is gevraagd de eigen ethiek te beoordelen – ze over het algemeen ethisch te werk gaan. Deze journalisten geven aan dat zij nastreven om in hun dagelijks werk zo ethisch mogelijk afwegingen te maken. Nu is De Telegraaf alsnog een hoogwaardig medium, gezien het een traditionele

en de meest gelezen krant in Nederland is, maar opvallend is wel dat juist deze krant vaker genoemd wordt wanneer het gaat om slachtoffers minder goed behandelen of onethisch benaderen. Het is vergelijkbaar met het onderzoek van Bishop (1999), die constateerde dat tabloidverslaggevers vaker worden neergezet als sensatielustig. Vergelijkbaar iets wordt nu gedaan met de Telegraaf: het medium dat in Nederland aangehaald wordt als sensationeel of opdringerig. Dit is een geval van boundary work waarmee de journalisten de status van andere journalisten al dan niet onbewust veroordelen.

§ 6.2 Meerwaarde van het onderzoek

De bevindingen uit dit onderzoek maken inzichtelijk hoe journalisten hun eigen professionalisme op ethisch vlak beoordelen wanneer zij slachtoffers van misdrijven benaderen, interviewen en over hen berichten. Het perspectief van de journalisten dient als aanvulling op bestaande literatuur. Onderzoek in Nederland naar de percepties van journalisten rondom misdrijfslachtoffers is sinds het onderzoek van Leferink en Sessink uit 2009 niet meer behandeld. Allereerst om deze reden alleen, levert dit onderzoek een bijdrage aan de *Journalism Studies*.

Daarbij is recenter onderzoek dat wel is gedaan naar de percepties van journalisten specifiek gecentreerd rondom slachtoffers van misdrijven niet afkomstig uit Nederland. Vooralsnog bekend is er meer onderzoek naar dit onderwerp gedaan in landen zoals België (De Cock et al., 2013), het Verenigd Koninkrijk (Carlson & Berkowitz, 2013) en de Verenigde Staten (Dworznic, 2006). Omdat onderzoek in dit specifieke geval niet gegeneraliseerd wordt naar Nederland, is het een aanwinst voor de literatuur dat er nu een recentere Nederlandse studie te vinden en raadplegen is. Zo kunnen studies uit andere landen in ieder geval vergeleken worden met een hedendaags voorbeeld in plaats van met gedateerd onderzoek.

Nederland heeft nog altijd geen uitermate hoog vertrouwen in de pers (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2019). Dit kan komen doordat de gebruiker van media vaak niet veel meekrijgt over het proces dat achter nieuws maken verscholen zit. Journalisten in deze studie zijn allereerst met volledige naam opgenomen in het stuk en geven daarbij hun ongezuete mening over een tal aan onderwerpen. Hierdoor zijn zij transparant over de keuzes die zij maken en geven zij enkel en alleen verklaringen voor hun keuzes of hun mening over wat moet gelden als de beste aanpak of werkwijze voor een journalist. Wanneer meer en meer studies de kant van journalisten belichten, waarbij journalisten transparant zijn over hun denk- en werkwijze rondom verscheidene onderwerpen, is er wellicht een mogelijkheid dat dit ook het vertrouwen in Nederlandse journalisten bevordert.

§ 6.3 Implicaties en aanbevelingen voor vervolgonderzoek

Dit onderzoek specificeerde zich op de percepties van journalisten alleen. In het traditionele kader van hoor en wederhoor is na het afnemen van alle interviews met de journalisten en het analyseren van al hun antwoorden, de interesse gewekt om de kant van misdrijfslachtoffers zelf te horen. Dit onderzoek wordt dan ook gezien als een opzet voor een groter geheel. Hoewel de percepties van journalisten in kaart is gebracht, is buiten beschouwing gelaten wat slachtoffers van misdrijven zelf de meest ethische werkwijze van journalisten vinden wanneer zij hen benaderen, interviewen en over hen berichten. Dit onderzoek fungeert daarom als een eerste

deel en initiatief voor andere onderzoekers binnen de *Journalism Studies* om hen te motiveren en de percepties van slachtoffers rondom dit onderwerp onder de loep te nemen.

Hoewel de kwaliteit van dit onderzoek op basis van betrouwbaarheid en validiteit is gewaarborgd (§3.5, p. 29) zijn toch enkele kanttekeningen en verbeterpunten aan te kaarten. Allereerst heerst de vraag in hoeverre alle antwoorden van de journalisten tijdens het interview goed geanalyseerd kunnen worden, als het gaat om de percepties van journalisten. Moet je bijvoorbeeld als journalist een afwijzing van een slachtoffer accepteren? De meeste journalisten zijn erover uit dat het niet oké is jezelf op te dringen aan een slachtoffer, maar Wim van de Pol vindt dat je ook bij slachtoffers de taak hebt als journalist om door te zetten. Betekent dit dat Wim van de Pol een andere met een andere aanpak ten opzichte van de overige journalisten? Of zegt zijn antwoord iets over de opzet van het onderzoek? Er valt niet te meten in hoeverre de waarheid is gesproken door journalisten die vinden dat aandringen onethisch. Dit zegt iets over de sociale wenselijkheid van de antwoorden. Mocht vervolgonderzoek gedaan worden naar de percepties van journalisten, is het interessant om te analyseren of journalisten ook doen wat ze zeggen of vinden door middel van een (veld)experiment.

Een ander heikel punt is dat journalisten niet door is gevraagd naar de Code voor de Journalistiek en Leidraad van de Raad voor de Journalistiek. In de eerste instantie is hen hier niet naar gevraagd om te ontdekken hoeveel journalisten deze code uit zichzelf noemen. Achteraf gezien had dit wellicht wel gemoeten om te constateren hoeveel journalisten de code wel of niet kennen. Dan kon hen ook gevraagd worden in hoeverre journalisten deze codes nuttig vinden. Nu heerst slechts de speculatie dat journalisten niet veel of vaak terugvallen op deze codes, terwijl het goed mogelijk is dat er journalisten zijn die de codes wél als basis gebruiken. Omdat er bijna niet naar de Code voor Journalistiek of de Leidraad van de Raad voor de Journalistiek is gevraagd, is vervolgonderzoek hiernaar wel interessant, met betrekking tot misdrijfslachtoffers. De vraag die dan gesteld kan worden is wat journalisten vinden van deze codes en in hoeverre zij vinden dat codes toe te passen zijn op slachtoffers van misdrijven. Uit dit onderzoek is namelijk gebleken dat journalisten het werken met slachtoffers moeilijk vinden om te omschrijven, juist *omdat* de situatie van ieder slachtoffer verschillend is en een andere aanpak verdient. Hoe kan een algemene code een journalist dan begeleiden in het maken van de juiste ethische beslissing?

Tot slot is het zo dat alle analyses zijn uitgevoerd door één onderzoeker. Dit betekent dat er consistent is geïnterviewd, getranscribeerd en gecodeerd. Aan de andere kant betekent dit ook dat er een kans is op systematische en toevallige vertekeningen, gezien slechts één onderzoeker de regie heeft over het hele onderzoek. Om die vertekeningen te verkleinen was een tweede onderzoeker goed van pas gekomen. Een tweede opinie en kritische blik had bijgedragen aan een grotere interne betrouwbaarheid.

§ 6.4 Aanbevelingen voor de beroepsgroep

Tot slot zijn op basis van alle resultaten en conclusies enkele tips geformuleerd voor journalisten en journalisten in spé die in contact komen met misdrijfslachtoffers.

1. Besef dat elk slachtoffer anders is

Gebleken is dat journalisten het moeilijk vonden om sommige vragen te beantwoorden doordat iedere situatie met een misdrijfslachtoffer voor hen compleet anders is. Sommige slachtoffers houden van een benadering via sociale media, anderen juist per telefoon. Sommige slachtoffers willen hun verhaal in de openbaarheid, anderen hebben geen enkele behoefte aan media-aandacht. Als journalisten realiseren dat ieder slachtoffer een andere werkwijze waardeert, bevordert dit ook de mate waarin deze journalisten zich kunnen inleven in een slachtoffer, wat weer betekent dat hier waarschijnlijk mooiere en diepgaandere verhalen uit komen.

2. Er bestaat niet zoiets als moeten publiceren

Thomas Rueb van de NRC zei het al: maak van jouw druk niet de druk van het slachtoffer. Ze zijn al kwetsbaar, ze gaan al door een moeilijke tijd. Door de druk die je voelt als journalist te projecteren op het slachtoffer, schiet je volgens elke journalist aan je doel voorbij.

3. Lees je goed in

Het vertrouwen van een slachtoffer win je enkel en alleen als je geduld hebt. Daar hoort bij dat je je goed voorbereidt, naar alles luistert wat een slachtoffer te zeggen heeft en bereid bent om veel uren buiten je normale werktijden te spenderen aan onderzoek doen en gesprekken voeren.

4. Wees je bewust van ieder medium

Sociale media zijn voor veel mensen een dagelijkse dagbesteding geworden, maar ze kunnen een heel heftig en schadelijke indruk bij misdrijfslachtoffers achterlaten. Het feit dat Bram de Waal het al een indringing vindt om een slachtoffers LinkedIn-pagina te bezoeken of dat Wouter Laumans vindt dat sociale media geen goede methode zijn om jezelf te introduceren vertelt ons al dat ieder mens een andere associatie bij een bepaald medium ervaart.

5. Stuur eens een kaart of brief

Probeer het eens. Soms lijkt het alsof de media die ooit zo normaal waren om te gebruiken, nu steeds enger, ongemakkelijker of ongewoner worden. Journalisten maken tegenwoordig zo veel gebruik van sociale media dat de meest traditionele media voor hen soms geen optie meer lijken. En dat terwijl het sturen van bijvoorbeeld een kaart of brief juist een manier is om een misdrijfslachtoffer op een subtiele manier te laten weten dat je geïnteresseerd bent in hun verhaal.

7. Literatuurlijst

- Algemeen Dagblad. (2017, 30 september). Vrienden zoeken met posters in Baarn naar vermiste Anne Faber (25) uit Utrecht. Geraadpleegd van <https://www.ad.nl/utrecht/vrienden-zoeken-met-posters-in-baarn-naar-vermiste-anne-faber-25-uit-utrecht~a24c7f81/>
- Allison, M. (1986). A literature review of approaches to the professionalism of journalists. *Journal of Mass Media Ethics*, 1(2), 5-19. doi:10.1080/08900528609358262
- Al-Rawi, A. (2017). Viral news on social media. *Digital Journalism*, 7(1), 1-17. doi:10.1080/21670811.2017.1387062
- Bakker, P. (2019, 16 januari). Nederland telt zes miljoen online nieuwsgebruikers per dag. Geraadpleegd van <https://www.svdj.nl/nieuws/zes-miljoen-online-nieuwsgebruik/>
- Baneke, I. (2017, 14 oktober). 'Media zijn onnodig ver gegaan in berichtgeving rond Anne Faber'. Geraadpleegd van <https://www.trouw.nl/samenleving/-media-zijn-onnodig-ver-gegaan-in-berichtgeving-rond-anne-faber~a7ebce8b/>
- Berkowitz, D. (2000). Doing double duty: Paradigm repair and the Princess Diana what-a-story. *Journalism*, 1(2), 125-143. doi:10.1177/146488490000100203
- Bishop, R. (1999). From behind the walls: Boundary work by news organizations in their coverage of Princess Diana's death. *Journal of Communication Inquiry*, 23(1), 90-112. doi:10.1177/0196859999023001005
- Carlson, M. (2015). Metajournalistic discourse and the meanings of journalism: Definitional control, boundary work, and legitimation. *Communication Theory*, 26(4), 349-368. doi:10.1111/comt.12088
- Carlson, M., & Berkowitz, D. (2013). 'The emperor lost his clothes': Rupert Murdoch, News of the World and journalistic boundary work in the UK and USA. *Journalism*, 15(4), 389-406. doi:10.1177/1464884913477280
- Carlson, M., & Lewis, S. C. (Eds.). (2015). *Boundaries of journalism: Professionalism, practices and participation* (1^e ed). Londen, Verenigd Koninkrijk: Routledge.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2018, 31 oktober). *Internet; toegang, gebruik en faciliteiten* [Dataset]. Geraadpleegd van <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/83429NED/table?dl=91F4>
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2019, 12 maart). *Vertrouwen in Europa en politiek stijgt* [Dataset]. Geraadpleegd van <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2019/11/vertrouwen-in-europa-en-politiek-stijgt>
- Chadha, K., & Wells, R. (2016). Journalistic responses to technological innovation in newsrooms: An exploratory study of Twitter use. *Digital Journalism*, 4(8), 1020-1035. doi:10.1080/21670811.2015.1123100
- Chung, D. S., Nah, S., & Yamamoto, M. (2018). Conceptualizing citizen journalism: US news editors' views. *Journalism*, 19(12), 1694-1712. doi:10.1177/1464884916686596
- Coleman, R., & Wilkins, L. (2004). The moral development of journalists: A comparison with other professions and a model for predicting high quality ethical reasoning. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 81(3), 511-527. doi:10.1177/107769900408100304
- Coyle, E., & Robinson, E. (2017). Chilling journalism: Can newsgathering be harassment or stalking? *Communication Law and Policy*, 22(1), 65-122. doi:10.1080/10811680.2017.1250571

- Criss, D. (2019, 17 juni). 25 years ago today, America stopped to watch the cops chase O.J. in a white Ford Bronco. Geraadpleegd van <https://edition.cnn.com/2019/06/17/us/oj-simpson-car-chase-anniversary-trnd/index.html>
- De Cock, R., d'Haenens, L., Reul, R., Desmedt, J., Ichau, E., Valcke, P., Wauters, E., & Schipper, A. (2013). Berichtgeving over slachtoffers. Journalistieke praxis volgens Vlaamse verslaggevers. *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap*, 41(3), 251-267.
- De Telegraaf. (2017, 30 september). Anne Faber (25) uit Utrecht vermist. Geraadpleegd van <https://www.telegraaf.nl/nieuws/421054/anne-faber-25-uit-utrecht-vermist>
- De Telegraaf. (2018, 21 maart). Slachtoffer groepsverkrachting in België vertelt. Geraadpleegd van <https://www.telegraaf.nl/nieuws/1813654/slachtoffer-groepsverkrachting-in-belgie-vertelt>
- Dearnley, C. (2005). A reflection on the use of semi-structured interviews. *Nurse researcher*, 13(1), 19-28. doi:10.7748/nr2005.07.13.1.19.c5997
- Deuze, M. (2002). *Journalists in the Netherlands* (dissertatie). Geraadpleegd van https://pure.uva.nl/ws/files/3422235/24870_UBA002000717_07.pdf
- Deuze, M., & Yeshua, D. (2001). Online journalists face new ethical dilemmas: Lessons from the Netherlands. *Journal of Mass Media Ethics*, 16(4), 273-292. doi:10.1207/S15327728JMME1604_03
- Dworznik, G. (2006). Journalism and trauma: How reporters and photographers make sense of what they see. *Journalism Studies*, 7(4), 534-553. doi:10.1080/14616700600757977
- Eberwein, T., & Porlezza, C. (2016). Both sides of the story: Communication ethics in mediatized worlds. *Journal of Communication*, 66(2), 328-342. doi:10.1111/jcom.12216
- Eftting, M., & Feenstra, W. (2019, 13 april). Vader Wim en zijn broers Hans Faber over de moordzaak: 'Wat als straks Annes dood is vergeten?' Geraadpleegd van <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/vader-wim-en-zijn-broer-hans-faber-over-de-moordzaak-wat-als-straks-annes-dood-is-vergeten~b2bbfdb7/>
- Evers, H. (2007). *Media-ethiek: morele dilemma's in journalistiek, communicatie en reclame* (3^e ed). Groningen, Nederland: Wolters-Noordhoff.
- Fedler, F. (1997). Actions of early journalists often unethical, even illegal. *Journal of Mass Media Ethics*, 12(3), 160-170. doi:10.1207/s15327728jmme1203_3
- Frank, R. (2003). These crowded circumstances' when pack journalists bash pack journalism. *Journalism*, 4(4), 441-458. doi:10.1177/14648849030044003
- Fullerton, R. S., & Patterson, M. J. (2006). Murder in our midst: Expanding coverage to include care and responsibility. *Journal of Mass Media Ethics*, 21(4), 304-321. doi:10.1207/s15327728jmme2104_6
- Gallup Organization. (2001). *Media Use and Evaluation*. Geraadpleegd van <https://news.gallup.com/poll/1663/media-use-evaluation.aspx>
- Giacomini, M. K., Cook, D. J. (2000). Users' guides to the medical literature: XXIII. Qualitative research in health care A. Are the results of the study valid?. *Jama*, 284(3), 357-362.
- Gieryn, T. F. (1983). Boundary-work and the demarcation of science from non-science: Strains and interests in professional ideologies of scientists. *American sociological review*, 48(6), 781-795. doi:10.2307/2095325

- Hanusch, F. (2009). A product of their culture: Using a value systems approach to understand the work practices of journalists. *International Communication Gazette*, 71(7), 613-626.
doi.org/10.1177/1748048509341895
- Harrison, B., Gill, J., & Jalali, A. (2014). Social media etiquette for the modern medical student: A narrative review. *International Journal of Medical Students*, 2(2), 64-67.
- Heath, H., & Cowley, S. (2004). Developing a grounded theory approach: A comparison of Glaser and Strauss. *International Journal of Nursing Studies*, 4(2), 141-150. doi:10.1016/S0020-7489(03)00113-5
- Hedman, U., & Djerf-Pierre, M. (2013). The social journalist: Embracing the social media life or creating a new digital divide? *Digital Journalism*, 1(3), 368-385. doi:10.1080/21670811.2013.776804
- Henkel, I., Thurman, N., & Deffner, V. (2019). Comparing journalism cultures in Britain and Germany: Confrontation, contextualization, conformity. *Journalism Studies*, 1-19.
doi:10.1080/1461670X.2018.1551067
- Hermans, L. (2016). *Journalists in the Netherlands*. Geraadpleegd van https://epub.ub.uni-muenchen.de/30118/1/Country_report_Netherlands.pdf
- Hodges, L. W. (1986). The journalist and professionalism. *Journal of Mass Media Ethics*, 1(2), 32-36.
doi:10.1080/08900528609358264
- Honingh, M. E. (2008). *Beroepsonderwijs tussen publiek en privaat: Een studie naar opvattingen en gedrag van docenten en middenmanagers in bekostigde en niet-bekostigde onderwijsinstellingen voor middelbaar beroepsonderwijs* (dissertatie). Geraadpleegd van https://pure.uva.nl/ws/files/1070887/54426_thesis.pdf
- Irvine, A., Drew, P., & Sainsbury, R. (2013). 'Am I not answering your questions properly?' Clarification, adequacy and responsiveness in semi-structured telephone and face-to-face interviews. *Qualitative Research*, 13(1), 87-106. doi:10.1177/1468794112439086
- Johnson, M. (1997). Protecting child sex-crime victims: How public opinion and political expediency threaten civil liberties. *Seattle University Law Review*, 20, 401-449.
- Joseph, S. (2011). Recounting traumatic secrets: Empathy and the literary journalist. *Journalism Practice*, 5(1), 18-33. doi:10.1080/17512786.2010.506059
- Kajornboon, A. B. (2005). Using interviews as research instruments. *E-journal for Research Teachers*, 2(1), 1-9.
- Knight, A., Geuze, C., & Gerlis, A. (2008). Who is a journalist. *Journalism Studies*, 9(1), 117-131.
doi:10.1080/14616700701768204
- Kolb, D. A. 1984. *Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development*. Englewood Cliffs, Verenigde Staten: Prentice-Hall.
- Kovach, B., & Rosenstiel, T. (2001). *The elements of journalism: What newspeople should know and the public should expect*. New York, Verenigde Staten: Crown Publishers.
- Lake, J. B. (1991). Of crime and consequence: Should newspapers report rape complainants' names? *Journal of Mass Media Ethics*, 6(2), 106-118. doi:10.1207/s15327728jmme0602_4
- Lamet, W., & Wittebrood, K. (2009). *Nooit meer dezelfde*. Geraadpleegd van [file:///C:/Users/Joy/Downloads/Nooit%20mee%20dezelfde_Drukker%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Joy/Downloads/Nooit%20mee%20dezelfde_Drukker%20(1).pdf)

- Larson, M. S. (1977). *The rise of professionalism: A sociological analysis*. Berkeley, Verenigde Staten: University of California Press.
- Lee, T. T. (2010). Why they don't trust the media: An examination of factors predicting trust. *American Behavioral Scientist*, 54(1), 8-21. doi:10.1177/0002764210376308
- Lee-Potter, E. (2017). *Interviewing for Journalists* (3^e ed.). Londen, Verenigd Koninkrijk: Routledge
- Leferink, S. B. L., & Sessink, M. (2009). *Publiek bezit tegen wil en dank?: een onderzoek naar berichtgeving over slachtoffers in de media*. Geraadpleegd van <https://www.ifv.nl/kennisplein/Documents/publiek-bezit-tegen-wil-en-dank-shn-200209.pdf>
- Lewis, S. C., Holton, A. E., & Coddington, M. (2014). Reciprocal journalism: A concept of mutual exchange between journalists and audiences. *Journalism Practice*, 8(2), 229-241. doi:10.1080/17512786.2013.859840
- Li, B., Stokowski, S., Dittmore, S. W., & Scott, O. K. (2017). For better or for worse: The impact of social media on Chinese sports journalists. *Communication & Sport*, 5(3), 311-330. doi:10.1177/2167479515617279
- Liu, Z. J., & Berkowitz, D. (2018). Blurring boundaries: Exploring tweets as a legitimate journalism artifact. *Journalism*. 1-18. doi:10.1177/1464884918775073
- Malsch, M., Dijkman, N., Van der Leij, J. B. J., & Akkermans, A. J. (2016). De rechter en de privacy van het slachtoffer: ervaringen van slachtoffers met de strafzitting. *Trema*. 195-203.
- Marsh, I., & Melville, G. (2009). *Crime, Justice and the Media* (1^e ed.). Londen, Verenigd Koninkrijk: Routledge.
- Maxson, J. (2000). Training journalism students to deal with trauma: Observing reporters behave like 'creeps'. *Journalism & Mass Communication Educator*, 55(1), 79-86.
- Mentink, J. (2006). *Veel raad, weinig baat: een onderzoek naar nut en noodzaak van de Nederlandse Raad voor de Journalistiek* (dissertatie). Geraadpleegd van <https://openaccess.leidenuniv.nl/bitstream/handle/1887/4973/Thesis.pdf?sequence=1>
- Meyers, C., Wyatt, W. N., Borden, S.L., & Wasserman, E. (2012). Professionalism, not professionals. *Journal of Mass Media Ethics*, 27(3), 189-205. doi:10.1080/08900523.2012.700212
- Mitchell, A. Simmons, K., Matsa, K. E., Silver, L., Shearer, E., Johnson, C., Walker, M., & Taylor, K. (2018). In Western Europe, Public Attitudes Toward News media More Divided By Populist Views Than Left-right Ideology. Geraadpleegd van [file:///C:/Users/Joy/Downloads/PJ_2018.05.14_Western-Europe_FINAL%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Joy/Downloads/PJ_2018.05.14_Western-Europe_FINAL%20(1).pdf)
- Muller, E. R., Van der Leun, J. P., Moerings, L. M., & Van Calster, P.J.V. (2010). *Criminaliteit en criminaliteitsbestrijding in Nederland*. Alphen aan den Rijn, Nederland: Kluwer
- Nederlandse Vereniging van Journalisten. (2008). Code voor de journalistiek, door het Nederlands Genootschap van Hoofdredacteuren (2008). Geraadpleegd van <https://www.nvj.nl/ethiek/ethiek/code-journalistiek-nederlands-genootschap-hoofdredacteuren-2008>
- Neilson, T. (2018). 'I don't engage': Online communication and social media use among New Zealand journalists. *Journalism*, 19(4), 536-552. doi:10.1177/1464884916667871
- NOS. (2017, 2 oktober). Nog geen spoor van vermiste Anne. Geraadpleegd van <https://nos.nl/artikel/2195866-nog-geen-spoor-van-vermiste-anne.html>

- Ochberg, F. (1996). A primer on covering victims. *Nieman Reports*, 50(3), 21-26.
- Opgenhaffen, M., & Scheerlinck, H. (2014). Social media guidelines for journalists: An investigation into the sense and nonsense among Flemish journalists. *Journalism Practice*, 8(6), 726-741.
doi:10.1080/17512786.2013.869421
- Opsporing Verzocht. (2018, 4 december). *Egmond: Drie vrouwen gewond door toedoen van mogelijk dezelfde automobilist* [YouTube]. Geraadpleegd van <https://www.youtube.com/watch?v=pqeWK2ZncDc>
- O'Sullivan, J., & Heinonen, A. (2008). Old values, new media: Journalism role perceptions in a changing world. *Journalism Practice*, 2(3), 357-371. doi:10.1080/17512780802281081
- Patterson, P., Wilkins, L., & Painter, C. (2018). *Media ethics: Issues and cases*. Londen, Verenigd Koninkrijk: Rowman & Littlefield.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative Research and Evaluation Method*. Londen, Verenigd Koninkrijk: SAGE Publications.
- Plochg, T., Juttman, R. E., Klazinga, N. S., & Mackenbach, J. P. (2007). *Handboek gezondheidszorgonderzoek* (1^e ed.). Houten, Nederland: Bohn Stafleu van Loghum
- Raad voor de Journalistiek (2015). Leidraad van de Raad voor de Journalistiek. Geraadpleegd van [file:///C:/Users/Joy/Downloads/Leidraad%20-%20aanpassing%202018%20\(4\).pdf](file:///C:/Users/Joy/Downloads/Leidraad%20-%20aanpassing%202018%20(4).pdf)
- Rao, S. (2014). Covering rape in shame culture: Studying journalism ethics in India's new television news media. *Journal of Mass Media Ethics*, 29(3), 153-167. doi:10.1080/08900523.2014.918497
- Reese, S. D., & Cohen, J. (2000). Educating for journalism: The professionalism of scholarship. *Journalism Studies*, 1(2), 213-227. doi:10.1080/14616700050028217
- Revers, M. (2014). Journalistic professionalism as performance and boundary work: Source relations at the state house. *Journalism*, 15(1), 37-52. doi:10.1177/1464884913480459
- Richards, B., & Rees, G. (2011). The management of emotion in British journalism. *Media, Culture & Society*, 33(6), 851-867. doi:10.1177/0163443711411005
- Rijksoverheid. (2018, 3 juli). Bescherming journalisten definitief wettelijk geregeld. Geraadpleegd van <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2018/07/03/bronbescherming-journalisten-definitief-wettelijk-geregeld>
- RTV Utrecht. (2017, 1 oktober). Anne Faber (25) uit Utrecht vermist. Geraadpleegd van https://www.rtvutrecht.nl/nieuws/1667902/?fbclid=IwAR3ipTeVHHPG5DTyYN3_OyoTjMLaScDr-Vbm6sA4HZMRcgWv4oTt5wIMKY
- Seymour A., Murray, M. M., Sigmon, J., Hook, M., Edmunds, C., Gaboury, M., & Coleman, G. (2000). The News Media's Coverage of Crime and Victimization. In A. Seymour (Red.) *National Victim Assistance Academy*. District of Columbia, Verenigde Staten: Office for Victims of Crime.
- Singer, J. B. (2003). Who are these guys? The online challenge to the notion of journalistic professionalism. *Journalism*, 4(2), 139-163. doi:10.1177/146488490342001
- Staude-Müller, F., Hansen, B., & Voss, M. (2012). How stressful is online victimization? Effects of victim's personality and properties of the incident. *European Journal of Developmental Psychology*, 9(2), 260-274. doi:10.1080/17405629.2011.643170

- Sykes, J., & Green, K. (2003). *The dangers of dealing with journalists* (dissertatie). Geraadpleegd van <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.527.6384&rep=rep1&type=pdf>
- Tandoc Jr., E. C., & Foo, C. Y. W. (2018). Here's what BuzzFeed journalists think of their journalism. *Digital Journalism*, 6(1), 41-57. doi:10.1080/21670811.2017.1332956
- Tandon, N. (2007). Secondary victimization of children by the media: An analysis of perceptions of victims and journalists. *International Journal of Criminal Justice Sciences*, 2(2), 119-135.
- Taylor, H. (2000). *Doctors seen as most prestigious of seventeen professions and occupations*. Geraadpleegd van <https://theharrispoll.com/wp-content/uploads/2017/12/Harris-Interactive-Poll-Research-DOCTORS-SEEN-AS-MOST-PRESTIGIOUS-OF-SEVENTEEN-PROF-2000-09.pdf>
- Van der Wurff, R., & Schönbach, K. (2011). *De effectiviteit van journalistieke codes: Een literatuurstudie*. Geraadpleegd van <https://www.svdj.nl/wp-content/uploads/2015/12/Effectiviteit-van-journalistieke-codes.pdf>
- Van Zwieten, M., & Willems, D. (2004). Waardering van kwalitatief onderzoek. *Huisarts en wetenschap*, 47(13), 38-43.
- Vermaat, A. (2018, 9 februari). Waar blijft het debat over privacy van slachtoffers? Geraadpleegd van <https://www.trouw.nl/opinie/waar-blijft-het-debat-over-privacy-van-slachtoffers~b2633934/?referer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>
- Vermeij, L. (2017, 1 oktober). Anne Faber (25) uit Utrecht sinds vrijdag vermist. Geraadpleegd van <https://www.metronieuws.nl/in-het-nieuws/2017/10/anne-faber-25-uit-utrecht-sinds-vrijdag-vermist>
- Walsh-Childers, K., Lewis, N. P., & Neely, J. (2011). Listeners, not leeches: What Virginia Tech survivors needed from journalists. *Journal of Mass Media Ethics*, 26(3), 191-205. doi:10.1080/08900523.2011.581976
- Wennekers, A., & De Haan, J. (2017). *Nederlanders en nieuws*. Geraadpleegd van [file:///C:/Users/Joy/Downloads/Nieuwsgaring%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Joy/Downloads/Nieuwsgaring%20(2).pdf)
- Williams, M. (2010). Imagining uxoricide. *Australian Feminist Studies*, 25, 281-294. doi:10.1080/08164649.2010.504293.
- Yougov-Cambridge. (2018). *Conspiracy theories*. Geraadpleegd van [https://d25d2506sfb94s.cloudfront.net/cumulus_uploads/document/pk1qbgil4c/YGC%20Conspiracy%20Theories%20\(all%20countries\).pdf](https://d25d2506sfb94s.cloudfront.net/cumulus_uploads/document/pk1qbgil4c/YGC%20Conspiracy%20Theories%20(all%20countries).pdf)

8. Bijlage

Bijlage 1: De topiclijst

Journalisten interviews

Hoofdvraag: In hoeverre beoordelen journalisten hun eigen professionalisme op ethisch vlak wanneer zij slachtoffers van misdrijven benaderen en interviewen?

Doel: Achterhalen wat journalisten de meest ideale morele manier vinden om misdrijfslachtoffers te interviewen en benaderen.

Allereerst:

- Naam in het stuk?
- Leeftijd?
- Publicatie is voor de scriptie databank, wordt niet uitgesloten dat er een verkleind artikel over wordt gemaakt.

Thema 1: Benaderen van slachtoffers

Gesprekopener: Met wat voor slachtoffers kom jij zoal in aanraking? Wat voor misdrijven?

Hoe komt jou ter ore dat er een slachtoffer met een interessant verhaal is? (Ga je overal zelf achteraan, wordt jou veel verteld vanuit de redactie, anonieme bronnen etc.)

Ga je alleen af op ideale slachtoffers met ideale daders?

Vinden van slachtoffers

Wat vind jij de juiste manier om achter de contactgegevens van slachtoffers te komen?

Als je eenmaal de contactgegevens van een slachtoffer hebt, wat vind jij dan de juiste eerste stappen die jij moet nemen om hem/haar te benaderen?

- *Zijn dat altijd de stappen ook die je zelf aanhoudt of verandert dit nog weleens?*

Wat vind je zelf de beste benaderingswijze? Digitaal, telefonisch, face-to-face?

- Heb je dat zelf ook altijd zo gedaan?

Hoeveel tijd tussen de gebeurtenis en het benaderen mag er volgens jou zitten?

- Verschilt dat volgens jou heel erg per situatie?
- Hoe handel jij meestal?

Richtlijnen

Zijn er algemene richtlijnen die jij hebt geleerd bij het benaderen van slachtoffers?

- Is er tijdens je studie aandacht besteed aan ethische principes in de journalistiek?
- Heeft of had je redactie of werkplek een gedragscode?
  - ➔ Indien ja:
    - Staat er iets in die code over ethische gedragsprincipes?
    - Streef je die altijd na?
    - Ervaar je pressie vanuit de redactie om af te wijken van de gedragscode of van je eigen ethische principes? Of stuurt de redactie je bij om ethischer te werk te gaan?
    - Vind je dat er iets aan die gedragscode veranderd zou moeten worden?
    - Zijn er momenten waarop jij vindt dat je die richtlijnen links mag laten liggen? Wanneer vind je dat dat kan?
    - Ga jij als journalist die misdrijfslachtoffers benadert meer uit van richtlijnen en ethiek of van je gevoel?
  - ➔ Indien nee: denk je dat het handig was geweest als die er wel was?
  - Hoe weet je dan wat voor jou de beste manier is om slachtoffers te benaderen?

Ben je ook buiten je werktijden bezig met het benaderen en vinden van interviewkandidaten?

Wat doe je als iemand in eerste instantie weigert om mee te werken? Dring je dan aan?

- Hoe ver vind je dat jij daarin mag gaan?
- Verschilt het per situatie?
Voorbeeld van zo'n situatie..?

Heb je ooit ervaren dat je slachtoffers benadert vanuit een tijdsdruk en druk vanuit de redactie om een verhaal te leveren? Hoe kijk jij aan tegen journalisten die verhalen om die reden schrijven? Snap je het ergens?

Thema 2: Berichtgeving over misdrijfslachtoffers & Thema 3: interviewen van misdrijfslachtoffers

Als je eenmaal een afspraak hebt gemaakt met een slachtoffer, hoe vind jij dat dat eerste gesprek moet verlopen?

- Is dat via een protocol/richtlijn of moet dat juist spontaan verlopen?

Waar vind jij dat een geschikt interview met een slachtoffer plaats moet vinden?

- Is dat thuis, op de redactie, in een café...
  - Waarom vind je dat een goeie plek?
  - Maakt de plek überhaupt uit volgens jou?

Heb je buiten de formele interviews veel contact met slachtoffers? Waarom wel/niet?

→ Indien wel: Ben je nooit bang dat dat jouw eigen objectiviteit/onafhankelijkheid kan beïnvloeden?

Zijn er ook gevallen waarin het onderscheid tussen slachtoffer en dader niet zwart-wit is? Wanneer vind je dat je wederhoor moet plegen? Wanneer moet je iets checken?

Hoe vind je dat het contact na de publicatie met slachtoffers moet zijn?

- *Houd jij je daaraan?*

Is het interviewen van slachtoffers eigenlijk wel heel anders dan het interviewen van andere mensen?

- Waarom vind je dat wel/niet?

Wat vind jij de beste manier om ervoor te zorgen dat slachtoffers zich op hun gemak voelen tijdens het interview?

Wat vind je de juiste manier om ervoor te zorgen dat slachtoffers jou 'alles' wat je wil horen ook echt vertellen?

Wat vind je van het gebruiken van sociale media van slachtoffers en hun familie om achter meer informatie van ze te komen?

- Wat vind je dat daarbij de grenzen zijn?
- In hoeverre doe jij dit?

Wat vind je van het hacken van gegevens om achter informatie te komen?

- Wat vind je dat daarbij de grenzen zijn?
- In hoeverre doe jij dit of laat jij dit doen?

Wat vind jij voor je eigen werkwijze het best: wel of niet namen van slachtoffers of nabestaanden vermelden?

- Verschilt het volgens jou per situatie of namen wel/niet in het artikel komen?
- Hoezo worden slachtoffers met hun volledige naam genoemd en daders niet?

Wat vind jij voor je eigen werkwijze het best: wel of niet foto's van slachtoffers of nabestaanden in een artikel laten zien?

Heb je het gevoel dat je prioriteit soms meer heeft gelegen bij het verhaal dan bij het slachtoffer? Waar vind jij dat de prioriteit moet liggen?

- Waar vind jij dat de grens zit? Wanneer is het 'misbruiken' van een slachtoffer?

Heb je wel eens het gevoel dat slachtoffers iets proberen te bereiken via jou waar je niet aan kunt voldoen?